

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 6
1 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 10 (286) 2015

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța, România); A. Armeanic, doctor în drept, conf. univ.; V. Balmuș, doctor în drept; C. Bocancea, doctor în drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor în drept, prof. univ.; A. Burian, doctor habilitat în drept; T. Capșa, doctor în drept; Gh. Costachi, doctor habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în drept (Constanța, România); M. Gheorghită, doctor habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept, prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.; V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov, redactor-șef adjunct; V. Popa, doctor habilitat în drept, prof. univ.; V. Stratonov, doctor în drept, prof. univ. (Herson, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

- Elena MORARU. Răspunderea juridică – expresie a condamnării de către stat a unei conduite ilicite 4
- Elena BUGUȚA, Sergiu GAVAJUC. Obiectul juridic și obiectul material al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației 9
- Adelina BĂCU, Igor BĂCU. Dimensiuni teoretico-științifice privind clasificarea pozitivistă a principiilor dreptului Procesual civil 16
- Grigore ARDELEAN. Problema responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat jurisdicției transnistrene 22
- Mariana GULIAN. Abordarea doctrinară a responsabilității și răspunderii juridice în domeniul ocrotirii sănătății 27
- Andrei RACU. Analiza sistemelor electorale ale Republicii Austria și regatului Belgiei 33
- Viorica URȘU. Evoluția conceptului de vinovăție cu valoare juridică în teologie și filosofie, în contextul istoric 37
- В. ЧЕРБА. Административная ответственность за правонарушения, посягающие на здоровье населения, здоровье лица, санитарно-эпидемиологический режим 42
- А. СОСНА, Н. СЛУТУ. Исполнение судебных решений, определений, постановлений, приказов и других исполнительных документов . 50
- Gheorghe COSTACHI. „Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept” (autor Petru Railean) – o lucrare importantă și utilă pentru fiecare 55

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ – EXPRESIE A CONDAMNĂRII DE CĂTRE STAT A UNEI CONDUITE ILICITE

Elena MORARU,
doctor în drept, conf. univ. interim., UASM

SUMMARY

Legal liability is a situation derived from a previous legal relationship is a new legal relationship that finds its source in illegal act. This illegal act is failure of a voluntary benefits required by law in a report originating.

Keywords: legal liability normative, illegal act, judicial error, juridical institutions

REZUMAT

Răspunderea juridică este o situație derivată dintr-un raport juridic anterior, este un nou raport juridic ce își găsește izvorul într-o faptă ilicită. Această faptă ilicită constă în neîndeplinirea voluntară a unei prestații impuse de lege în cadrul unui raport originar.

Cuvinte-cheie: răspundere juridică, faptă ilicită, eroare judiciară, instituții juridice

Introducere. Răspunderea juridică – instituție prezentă în toate ramurile dreptului – constituie o temă ce interesează toate științele juridice, avînd o importanță practică deosebită, deoarece ea asigură eficiența normei de drept, stimulează atitudinea de respectare a legii, stabilirea și menținerea ordinii sociale.

Sfera noțiunii de *răspundere* este foarte largă, toate acțiunile umane fiind susceptibile să genereze o formă sau alta de răspundere, deoarece normele de conduită conțin prescripții cu caracter reglator, prin care societatea își apără interesul său general [1, p. 15]. Aceste norme „fixează limitele în care sancțiunea și urmările ei posibile amenință afirmarea interesului său general“ [2, p. 52].

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul studiului au fost utilizate metodele analizei, sintezei și comparației. Materialele folosite sînt cercetările din domeniul juridic al Federației Ruse, al României și al Republicii Moldova, precum și cercetările legislației în vigoare.

Rezultate obținute și discuții. În urma cercetărilor științifice efectuate, în doctrina juridică s-au format cîteva concepții despre răspunderea juridică pentru faptă ilicită, unele dintre ele completîndu-se și dezvoltîndu-se reciproc, îmbogățind teoria răspunderii juridice cu noi cunoștințe.

În doctrina dreptului, referitor la răspunderea juridică există o problemă: ce reprezintă ea – o instituție sau o categorie? Profesorul Gh. Mihai ne spune că nu există o instituție juridică numită ”răspundere juridică”, însă putem concepe o categorie în planul fundamentelor dreptului – răspunderea juridică. Doar cercetarea ramurilor dreptului pozitiv ne-o poate releva în chip specific: răspundere penală, răspundere civilă, administrativă etc. Răspunderea juridică este o sinteză conceptuală efectuată de filozofia dreptului și considerată, începînd din sec. al XIX-lea, o categorie proprie teoriei dreptului, pe cînd instituția de răspundere juridică are vechimea dreptului pozitiv în multitudinea lui [3, p. 73].

Sușinem întru totul această opinie, ajungînd la concluzia că sarcina creării unei astfel de teorii revine anume teoriei generale a dreptului, care are datoria de a furniza o terminologie unitară în problema răspunderii și a delimita următoarele noțiuni:

1) răspunderea ce se bazează pe conținutul încălcării legii, ca unic temei al acesteia;

2) așa-numita răspundere ce rezultă din prevederile exprese ale legii;

3) așa-numita răspundere ce rezultă din contracte sau acte normative;

4) așa-numita răspundere a mi-

nisterelor, a altor organe față de agenții subordonați [4, p. 34].

Teoria generală a dreptului este chemată, așadar, să definească răspunderea juridică, să evidențieze tendințele, formele, condițiile și principiile acesteia.

Nici legislația, nici jurisprudența nu definesc, într-un text, noțiunea răspunderii juridice; legiuitorul stabilește doar condițiile în raport cu care persoana ce nesocotește dispoziția normei este trasă la răspundere, enunță principiile ei, limitele în care se manifestă una sau alta dintre formele sale, natura și proporțiile sancțiunii juridice care urmează să se aplice etc. Practica judiciară și teoriile juridice s-au arătat preocupate mai degrabă de formele răspunderii juridice – civilă, penală, administrativă, constituțională – decît de categoria de răspundere juridică. Aceasta însăși nu poate fi tratată independent de categoriile de răspundere politică, răspundere morală și toate aceste categorii independente de conceptul de responsabilitate. De asemenea, nu poate fi înțeleasă în profunzimea structurii ei numai pornindu-se de la forme concrete de manifestare, întrucît, deși acestea însumează particularități bogate, nu ne vor conduce la conceptul universal valabil. Să nu uităm că răspunderea juridică este decurgătoare din principiile dreptului, iar speciile ei se obțin

din principiile ramurilor de drept [1, p. 80].

Unii autori încearcă să definească categoria răspunderii juridice luând în considerație criteriile dreptății și echității. Într-o lucrare a lor, L. Anghel, Fr. Deak și M. Popa consideră echitatea regulă generală de comportare care, restrânsă la drept, devine principiu al răspunderii juridice, iar totalitatea normelor juridice prin care se reglementează aplicarea principiului formează instituția răspunderii juridice [5, p. 7].

Poziția altor savanți constă în faptul că ei leagă sancțiunea cu răspunderea și interpretează răspunderea ca realizare a sancțiunii. „Răspunderea juridică este aplicarea față de persoanele care au săvârșit fapte ilicite a măsurilor de constrângere prevăzute de lege, în ordinea procesuală stabilită pentru aceasta“ [6, p. 102-103], scriu autorii manualului în redacția lui A. S. Pigolkin.

„În cea mai simplă abordare, menționează L. S. Iavici, răspunderea juridică este aplicarea sancțiunii respective a normei de drept încălcate“ [7, p. 136]. O. E. Leist susține: „Este larg răspândită definiția răspunderii juridice ca realizare a sancțiunilor. Totuși, noțiunea de *răspundere* este mult mai amplă decât noțiunea de *aplicare a sancțiunilor*, pentru că include astfel de probleme: calificarea faptei ilicite, garanția obținerii adevărului obiectiv în proces, aplicarea măsurilor de reprimare (asiguratorii), drepturile persoanei învinuite de săvârșirea faptei ilicite, temeiul de liberare de la răspundere, «starea de pedeapsă» în realizarea sancțiunilor de pedeapsă, disciplinare și altele“. Întrucât însuși O. E. Leist definește sancțiunea ca „dispoziție normativă a măsurilor de constrângere de stat, aplicabile în cazul faptei ilicite, și care conțin evaluarea juridică finală a acesteia“, este evident faptul că autorul înțelege prin *răspundere* realizarea sancțiunii normei juridice [8, p. 102-104].

De aceeași părere sînt și autorii I. Turcu și V. Deleanu, care observă că răspunderea e omniprezentă în orice societate bazată pe norme de conduită. Răspunderea juridică este consecința nerespectării legii, realizată prin aplicarea sancțiunilor legale [9, p. 7] (nu este clar dacă răspunderea juridică e chiar sancțiunea sau cadrul de realizare a acesteia).

După părerea noastră, răspunderea juridică nu se rezumă doar la pedeapsă sau la realizarea sancțiunii, odată ce poate exista fără realizarea sancțiunii și a pedepsei, însă pedeapsa și realizarea sancțiunii întotdeauna sînt bazate pe răspundere și nu pot exista fără ea. Deci, noțiunea de răspundere juridică este mai amplă decât noțiunea de pedeapsă și cea de realizare a sancțiunii.

Unii civilişti definesc răspunderea juridică civilă ca sancțiune aplicabilă sub formă de obligație juridică civilă suplimentară sau de privare a dreptului ce îi aparține [10, p. 104]. Alți autori definesc răspunderea juridică civilă ca „una dintre formele constrîngerii de stat, ce constă din încasarea de către judecată a sancțiunilor patrimoniale de la culpabil în favoarea vătămatului...“ [11, p. 7]. M. L. Gorkovenko susține că răspunderea juridică civilă trebuie înțeleasă astfel: în urma aplicării acesteia, culpabilul (debitorul), contrar voințelor și năzuințelor sale, este privat de drepturile civile sau este forțat să îndeplinească obligații oneroase suplimentare [12, p. 25]. Astfel, o bună parte de civilişti definesc răspunderea ca măsură de influență, măsură de constrîngere sau ca sancțiune. Însă cele mai mari disensiuni apar atunci cînd se trece la definirea măsurilor de influență.

Un șir de autori definesc răspunderea ca „măsură a constrîngerii de stat, exprimată prin consecințe negative pentru cel care a încălcat legea, aplicate sub formă de restricții cu caracter personal și patrimonial“ [13, p. 104].

În definițiile date răspunderii juridice se observă clar corelația acesteia cu pedeapsa, cu sancțiunea normei juridice, cu realizarea sancțiunii – adică cu suportarea de către culpabil a consecințelor nefavorabile. Însă, după cum am menționat, toată răspunderea nu poate fi redusă numai la pedeapsă sau la realizarea sancțiunii, ea este mult mai amplă și include în sine un ansamblu de obligații ale culpabilului. Nu negăm acel postulat că răspunderea este legată de pedeapsă, de realizarea sancțiunii. Acestea sînt componente importante ale conținutului răspunderii, dar nu sînt unicele.

Deseori, aplicarea pedepsei nu este obligatorie pentru răspunderea juridică, deoarece răspunderea juridică e posibilă și fără pedeapsă.

Există și altă grupă de autori care tratează răspunderea ca pe „o obligație a infractorului de a răspunde pentru fapta ilicită săvârșită față de societate și stat și de a suporta acțiunile acelor sancțiuni care îi sînt aplicate de către organul de stat respectiv“. În cadrul răspunderii sociale, răspunderea juridică se distinge prin faptul că vizează obligația de a da seama față de o exterioritate pentru încălcarea normei juridice“ [14, p. 79].

Susținem faptul precum că o componentă necesară a răspunderii este suportarea consecințelor nefavorabile. Însă utilizarea sintagmei „a da seama“ este inacceptabilă pentru caracterizarea răspunderii, întrucît este legată nemijlocit de „prezentarea unei informații“ de către infractor. Dar legislația nu incumbă infractorului obligația de a da seama. Mai mult decât atât, legislația de procedură penală oferă posibilitate inculpatului, acuzatului să nu facă depoziii. De aceea, prima etapă a răspunderii poate fi caracterizată ca obligație existentă obiectivă de a suporta consecințele nefavorabile, care au apărut din faptul infracțiunii.

Fapta ilicită generează raportul juridic. Astfel de raporturi juridice,

în literatura juridică sînt numite ”de protecție”, ”protecție-reglatorii”, ”raporturi juridice ale răspunderii negative” și chiar ”reparatorii-recuperatorii”.

În literatura juridică românească au existat preocupări în același sens. Astfel, I. Oancea, relativ la răspunderea penală, atribuie răspunderii un sens mai restrîns, anume acela de obligație a celui care a săvîrșit o faptă ilicită de a suporta sancțiunea juridică, și un sens mai larg – acela de raport juridic, fără a opera o distincție între elementele de conținut ale raportului juridic și norma juridică însăși” [15, p. 133].

Ținem să remarcăm că, în toate situațiile, aceste definiții vizează răspunderea ca obligație de a suporta o sancțiune juridică, fie că este vorba de a suporta o privațiune sau o pedeapsă. În acest fel, răspunderea juridică se confundă cu însăși sancțiunea juridică propriu-zisă, ignorîndu-se faptul că sancțiunea nu reprezintă decît instrumentul de realizare a răspunderii juridice.

R. Motică și Gh. Mihai mai precizează că în cazul în care autorul unui delict civil își îndeplinește voluntar obligațiile de reparare a prejudiciului față de victima prejudiciată, evitînd astfel sancționarea sa, el nu face altceva decît să evite exercitarea constrîngerii juridice statale, în situația contrară intervenită la inițiativa prejudiciabilului, autorul faptei ilicite nu-și îndeplinește doar obligația de reparare față de cel pe care l-a prejudiciat, ci, indirect, își îndeplinește și obligațiile față de societatea organizată de stat, care ocrotește ordinea de drept și veghează la restabilirea ei, în cazul încălcării” [14, p. 78].

În una dintre lucrările sale, L. Barac constată că răspunderea juridică nu poate fi redusă la o simplă „obligație” [4, p. 37]. Conținutul acestei instituții nu este suficient definit nici prin asocierea sa la noțiunea de „raport juridic de constrîngere”. Analizînd diferitele forme ale răspunderii juridice, în

diferite domenii ale dreptului se ajunge la concluzia că răspunderea juridică reprezintă mai mult decît un complex de drepturi și obligații corelative, iar raportul juridic de constrîngere este de natură mai degrabă să înlesnească înțelegerea conținutului instituției, decît să-i definească esența.

Pentru a putea defini răspunderea juridică, autoarea consideră că trebuie să se țină seama de următoarele elemente:

a) răspunderea juridică nu este o simplă categorie juridică, ci face parte din sfera complexelor de drept, reprezentînd o instituție juridică, cu toate consecințele care derivă din aceasta (organizare sistemică și principii proprii care guvernează instituția, element organic și temporar);

b) definirea conceptului de răspundere juridică trebuie să aibă un grad de generalizare și abstractizare mai înalt, propriu definițiilor ce tind să acopere domenii vaste ale realităților (din care face parte și instituția răspunderii juridice);

c) stabilirea finalităților globale (nu secvențiale, parțiale) ale instituției, determinate de imperativul asigurării ordinii publice și a binelui public;

d) stabilirea unui conținut mai amplu al instituției prin referirea la activitatea autorităților publice, de natură să genereze raporturi juridice complexe, depășindu-se aici concepția limitării sferei prin circumscriere la raportul juridic de constrîngere (raport care se statornicește doar între stat și autorul faptului ilicit);

e) înseși faptele nu trebuie circumscrie doar la ilicitatea lor, la acțiuni care vizează încălcarea directă a ordinii de drept, întrucît și ignorarea dreptului reprezintă, de regulă, un rezultat al unei acțiuni, cu consecințe similare acțiunilor omenești;

f) evidențierea elementului organic și temporar al instituției, întrucît, pe de o parte, răspunderea

există și dincolo de încălcarea unor norme juridice, iar, pe de altă parte, este vizat și unul „construit”, adică cadrul furnizat de drept pentru dezvoltarea ei.

Bineînțeles că răspunderea nu va fi instituție, dacă nu va fi confirmată de dreptul obiectiv, responsabilitatea pură neexistînd ca instituție.

Ținînd seama de elementele sus-menționate, L. Barac consideră că răspunderea juridică ar putea fi definită ca fiind instituția ce cuprinde ansamblul normelor juridice care vizează raporturi ce se nasc în sfera activității desfășurate de autoritățile publice, în temeiul legii, împotriva tuturor acelor care încălcă sau ignoră ordinea de drept, în scopul asigurării respectării și promovării ordinii juridice și binelui public [4, p. 39].

Ținînd seama de definiția propusă de prof. L. Barac, susținem opinia prof. Gh. Mihai [3, p. 78], potrivit căruia răspunderea juridică nu poate fi instituție decît dacă nu va fi detectată în dreptul obiectiv ca „ansamblu de norme care vizează (...) etc.” într-o formă reglementată de lege; aparține discuției, fiindcă dreptul obiectiv în vigoare (dreptul pozitiv cutare sau cutare) nu confirmă, ci creează o instituție juridică”. În continuare, Gh. Mihai observă că categoriei de „răspundere juridică” nu-i corespunde o instituție juridică, așa cum categoriei „răspundere civilă” îi corespunde instituția răspunderii civile, fiindcă „răspundere juridică este o categorie a fundamentelor dreptului”, „răspunderea juridică e meta-categorie” în raport cu doctrinele de ramură, numind-o *răspundere de drept*. De pildă, răspunderea de drept internațional, răspunderea de drept civil, răspunderea de drept penal (român, chinez, norvegian etc.) au aceleași trăsături esențiale, care le fac să fie răspundere de drept, cu trăsături specifice de conținut, ce le disting [3, p. 78].

Majoritatea opiniilor prezen-

tate indică trăsături individuale, ce nu caracterizează răspunderea în general, cu atât mai mult cu cât principalul constă nu în reflectarea unor trăsături ale ei, ci în dezvăluirea fenomenului în general. Studiind concepțiile fundamentale ale răspunderii, R. L. Haceuturov și R. G. Iagutian au remarcat că, „deși savanții reflectă just unele aspecte ale răspunderii, cu toate acestea din punctul de vedere al pozițiilor general-teoretice ei nu abordează toate trăsăturile răspunderii juridice“ [16, p. 67]. În această ordine de idei, ei arată că sintagma *răspundere juridică pentru faptă ilicită* trebuie să cuprindă următoarele trăsături: obligația juridică (care constă în obligația de a suporta măsurile constrângerii de stat); răspunderea juridică se întretese cu condamnarea de stat a infractorului; răspunderea juridică are drept consecință nefavorabilă restricții ale drepturilor materiale, juridice sau de ordin personal.

În baza celor relatate, putem să tragem concluzia că răspunderea juridică implică obligația de a suporta o sancțiune juridică, dar subliniem, *implică*, dar nu este. Ea ar consta din „complexul drepturilor și obligațiilor conexe, care se naște ca urmare a producerii unor fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice menite să asigure restabilirea ordinii de drept“ [17, p. 150]. Întrucât răspunderea „reprezintă (...) noțiunea care desemnează reacția de reprimare venită din partea societății față de o acțiune umană ce contravine unei norme, acțiune care este imputabilă, în general, individului, ea (...) este o reacție instituționalizată provocată de o faptă reprobabilă, reacție organizată prin lege și limitată de lege“. Într-un tratat de drept civil devenit clasic, autorii arată că, îndată ce subiectul de drept depășește prin fapte ilicite sfera propriei activități, el vatamă implicit și drepturile subiective ale

altuia; această depășire „dă naștere răspunderii, care se traduce în fapt prin obligația de a repara prejudiciul cauzat“ [18, p. 467].

O ipoteză interesantă avansează prof. I. Craiovan [19, p. 283], conform căreia trebuie avut în vedere locul și rolul răspunderii juridice în procesul complex de realizare a dreptului pozitiv. Răspunderea juridică poate fi definită ca un raport statornicit de lege, de norma juridică, între autorul încălcării normelor juridice și stat, reprezentat prin agenții autorității, care pot să fie instanțele de judecată, funcționarii de stat sau alți agenți ai puterii publice. Conținutul acestui raport este complex, fiind format în esență din dreptul statului ca reprezentant al societății de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice persoanelor care încalcă prevederile legale și obligația acestor persoane de a se supune sancțiunilor legale, în vederea restabilirii ordinii de drept.

Conform opiniei profesorului I. Craiovan, între răspunderea juridică și sancțiunea juridică se instituie relații complexe. Astfel, sancțiunea juridică apare ca o premisă a instituției răspunderii juridice, deoarece răspunderea juridică are ca temei încălcarea normelor juridice dotate prin excelență cu sancțiuni juridice. În afară de aceasta, sancțiunea juridică constituie, după cum am arătat, obiectul răspunderii juridice, ea aflându-se la capătul acesteia ca scop, ca finalitate, deși nu o substituie.

Din această perspectivă, răspunderea juridică apare ca un cadru juridic de realizare și întruchipare a sancțiunii juridice [19, p. 40].

În categoria definițiilor răspunderii juridice poate fi înglobată și acea propusă de prof. D. Ciobanu, potrivit căreia răspunderea juridică este o situație derivată dintr-un raport juridic anterior, este un nou raport juridic ce își găsește izvorul într-o faptă ilicită. Această faptă ilicită constă în neîndeplinirea vo-

luntară a unei prestații impuse de lege în cadrul unui raport originar. În concluzie, răspunderea juridică nu ar fi altceva decât obligația subiectului de a îndeplini îndatorirea care înlocuiește o îndatorire anterioară neîndeplinită [20, p. 235].

O definiție prin gen proxim și diferență specifică, așa cum sînt toate definițiile din domeniului Teoriei dreptului, comportă respectarea regulilor de corectitudine logică. În acest sens, autorii Gh. Mihai și R. Motică [14, p. 125] au propus următoarea definiție a răspunderii juridice: „răspunderea juridică este obligația ce revine unui subiect de drept de a suporta consecințele faptei ilicite, prevăzute de legea în vigoare, prin care a adus atingere unui drept subiectiv al altuia“. Prin această definiție, după părerea autorilor, au fost sintetizate diferite definiții în una, aptă să fie interpretată corespunzător în orice sistem de drept și dintr-o perioadă mai veche.

Din aceste câteva precizări putem desprinde o primă notă definitivă a răspunderii juridice, și anume: faptul că ea derivă dintr-un comportament normat, că ea este instituită sau sancționată de către puterea statală și, prin urmare, implică la nevoie constrângerea venită din exterior. Răspunderea juridică ar fi deci, dacă facem abstracție de diversele ei forme, „suspendarea de către persoana care a săvîrșit fapta ilicită a unor urmări neconvenabile pentru ea (...)“, „o privațiune aplicată acestei persoane“, „o măsură de constrângere la respectarea normelor de drept aplicată de organele statului împotriva celor care săvîrșesc fapte ilicite (...)“, „o expresie a condamnării de către stat a unei conduite ilicite, care constă într-o obligație de a suporta o privațiune (...)“ și „o constrângere de stat prin care cel în cauză este obligat să execute exigențele dreptului“.

Concluzii. Generalizînd opiniile acestor autori, aducem următoarea definiție a răspunderii juridice:

răspunderea juridică reprezintă o categorie prin care este desemnată obligația subiectului de drept responsabil de a suporta consecințele nerespectării unei norme juridice în vigoare, în vederea restabilirii ordinii de drept în societate.

Este o definiție doctrinară în care sînt evidențiate o seamă de semnificații [14, p. 236]:

- răspunderea juridică este obligația de a suporta consecința juridică a faptei ilicite, contravenției delictului civil sau abaterilor disciplinare, obligația de a suporta pedeapsa în cazul răspunderii penale, obligația de a repara prejudiciul în cazul răspunderii civile, obligația de a suporta o privațiune în dreptul administrativ, deci răspunderea juridică constă în *obligația de a suporta*, nu în suportarea însăși a consecințelor care decurg din conținutul tragerii la răspundere;

- această obligație revine unui subiect de drept responsabil, care poate fi atît subiect individual, persoană fizică, cît și subiect colectiv (persoană juridică, ONG-uri, organe de stat, statul).

Subiectul de drept este responsabil, adică dispune de capacitatea de a răspunde, altfel spus de capacitatea de a acționa liber și conștient, de a evalua corect consecințele faptei sale și de a înțelege obligațiile ce îi revin, prin urmare, și suportarea sancțiunilor prevăzute de lege și aplicate de organele competente. În scopul asigurării garanțiilor depline împotriva arbitrariului, stabilirea concretă a răspunderii juridice presupune, pe lîngă aprecierea socială (din partea unui colectiv, a opiniei publice), o constatare oficială, realizată de organele special abilitate ale statului;

- această obligație se naște ca urmare a constrîngerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice, o constrîngere de stat prin care cel în cauză este obligat să execute exigențele dreptului. Constrîngerea nu înseamnă o răzbunare, o răsplată, dar este o acțiune din partea statu-

lui încadrată în limitele determinate de lege, o reacție instituționalizată, reacție organizată prin lege și limitată de lege;

- răspunderea juridică nu poate fi redusă la o simplă obligație, deoarece nici obligația juridică nu este simplă, legea dispune obligatoriu celui care încalcă norma de drept să răspundă, să suporte consecințele pe care el însuși le-a prevăzut;

- aplicarea sancțiunilor realizează constrîngerea din partea statului într-un cadru, scopul ei este afirmarea ordinii de drept, adică a celei impuse de dreptul statului concret. Prin repararea prejudiciului, autorul faptei ilicite nu-și îndeplinește doar obligația de reparare față de cel pe care l-a prejudiciat, ci, indirect, își îndeplinește și o obligație față de societatea organizată de stat, care ocrotește ordinea de drept și veghează restabilirea ei în cazul încălcării;

Dacă ne interesează la ce anume se referă conținutul categoriei răspunderii juridice, vom observa că el trimite la raporturile juridice dintre autoritățile publice abilitate să tragă la răspundere și cei care au încălcat legea în vigoare: primii sînt investiți cu dreptul să sancționeze, avînd și obligația să o facă în limitele prevederilor în vigoare, iar ultimii au obligația să execute sancționarea și dreptul să o îndeplinească în limitele prevederilor în vigoare, scopul realizării acestui conținut ar fi normala desfășurare a ordinii de drept.

Referințe bibliografice

1. M. Costin. Răspunderea juridică în dreptul Republicii Socialiste România. Cluj: Dacia, 1974, p. 15.
2. P. Apostol. Norma etică și activitatea normativă. București, 1968, p. 52.
3. Gh. Mihai. Fundamentele dreptului. Vol. V. București: C. H. BECK, 2006, p. 73.
4. L. Barac. Cîteva considerații cu privire la definirea răspunderii juridice. În: Revista Dreptul, 1994, nr. 4, p. 38-46.

5. L. Anghel, Fr. Deak, M. Popa. Răspunderea civilă. București, 1970, p. 7.

6. A. С. Пиголкин. Общая теория права. Учебник. Изд-е 2-е Москва: Изд-во МГУ, 1996, с. 319; М. Н. Марченко. Теория государства и права. Курс лекций. Т. 2. Москва: Изд-во МГУ, 1995, с. 165.

7. Л. С. Явич. Право и социализм. М., 1982. с. 136.

8. О. Э. Лейст. Санкции и ответственность по советскому праву. Москва, 1981, с. 102-103.

9. I. Turcu, V. Deleanu. Introducere în teoria și practica răspunderii materiale. Cluj-Napoca, 1984, p. 7.

10. А. П. Сергеев, Ю. К. Толстой. Гражданское право. Учебник. Изд-е 3-е. Ч. 1. Москва: Проспект, 1998, с. 550.

11. Е. А. Суханов. Гражданское право. Т. 1. Учебник. Москва: БЕК, 1998, с. 431.

12. М. Л. Горковенко. Гражданско-правовая ответственность за нарушение обязательств. В: "Атриум". Сер. Юриспруденция. Межвуз. сб. научных статей, Тольятти, № 2/1998, с. 25.

13. Д. М. Овсянко. Административное право. Учеб. пособие. Москва: Юрист, 1996, с. 104.

14. R. I. Motică, Gh. Mihai. Introducere în studiul dreptului. Vol. II. Timișoara, 1994; I. Huma. Introducere în studiul dreptului. Iași, 1995; A. Voar. Elemente de teoria dreptului. Arad: Servosat, 1996, ș. a.

15. I. Oancea. Noțiunea răspunderii penale. În: Analele Universității București. Seria Științe social-juridice, nr. 6/1956, p. 133.

16. Р. Л. Хачатуров, Р. Г. Ягутян. Юридическая ответственность. Тольятти: Изд-во МАБиБД, 1995, с. 67.

17. I. Huma. Teoria generală a dreptului. Focșani: Neuron, 1995, p. 150.

18. C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, A. Băicoianu. Tratat de drept civil român. Vol. II. București, 1997, p. 467.

19. I. Craiovan. Tratat elementar de Teorie generală a dreptului. București, 2001, p. 283.

20. D. Ciobanu. Introducere în studiul dreptului. Curs. București, Universitatea ecologică, facultatea de drept, 1990, p. 235.

OBIECTUL JURIDIC ȘI OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII DE PRIMIRE A UNEI REMUNERAȚII ILICITE PENTRU ÎNDEPLINIREA LUCRĂRILOR LEGATE DE DESERVIREA POPULAȚIEI

Elena BUGUȚA,
doctor în drept, avocat
Sergiu GAVAJUC,
doctorand ICJP al AȘM

SUMMARY

Each offense threatens a particular legal object, an object of the legal and criminal protection by causing to it damage or puts it in the danger of causing such damage. The criminal deed cannot be conceived without its legal subject against which its contents are being directed.

The right characterization of the legal object of the offense has a particular importance for determining the concept of that prejudicial deed. Without reference to those social relations that are put under legal protection pursuant to the criminal law, it is impossible to identify this concept.

Keywords: legal object, material object, unlawful remuneration, prejudicial consequence, provider.

REZUMAT

Fiecare infracțiune atentează la un anumit obiect juridic, obiect al protecției juridico-penale, cauzează acestuia o anumită daună ori o pune în pericolul cauzării unei asemenea daune. Fapta infracțională nu poate fi concepută fără obiectul juridic al acesteia, împotriva căruia se orientează conținutul ei.

Caracterizarea corectă a obiectului juridic al infracțiunii are o importanță deosebită pentru determinarea noțiunii acestei fapte prejudiciabile. Fără indicarea la acele relații sociale, care sunt puse prin legea penală sub protecție juridică, este cu neputință identificarea acestei noțiuni.

Cuvinte-cheie: obiect juridic, obiect material, remunerație ilicită, urmare prejudiciabilă, prestator.

Introducere. În teoria dreptului penal, prin obiect juridic al oricărei infracțiuni se înțeleg relațiile sociale. Acest punct de vedere este unanim recunoscut în știința dreptului penal, faptul în cauză fiind conturat și de știința criminalisticii [1, p. 13].

Problema obiectului protecției juridico-penale întotdeauna a fost în centrul atenției mai multor savanți cu renume. Rolul acestui element preexistent al infracțiunii, care este destul de consistent ca conținut și esență, constă în identificarea esenței social-politice, gradului de pericol social al acesteia, în determinarea volumului și conținutului semnelor obiective și subiective ale infracțiunii, calificării juridice corecte, delimitării de alte infracțiuni adiacente.

Deoarece, menționează autorul V. C. Matveiciuc, dacă fapta prejudiciabilă este generică, atunci și obiectul infracțiunii are caracter generic. Or, corecta identificare a obiectului juridic al infracțiunii, în mare măsură, condiționează deter-

minarea gradului de pericol social al faptei comise, constituie temeiul juridic și faptic pentru clasificarea infracțiunilor în Partea specială a CP RM [1, p. 13-14].

Rezultate obținute și discuții.

În teoria dreptului penal este unanimă opțiunea delimitării obiectului juridic al infracțiunii în:

- *obiect juridic general (ansamblul de relații sociale care asigură ordinea de drept în Republica Moldova, relații instituite și protejate prin legea penală);*

- *obiect juridic generic (de grup);*

- *obiect juridic nemijlocit (special).*

O asemenea clasificare este reieșită din premisele dialecticii materiale între general, special și particular - ca moment inițial pentru cercetarea complexă a fenomenelor sociale.

În vederea elucidării importanței social-politice a atentatelor infracționale, stabilirii locului acestei norme (art. 256 CP RM) în cadrul sistemului Părții speciale a CP RM,

calificării juridice corecte a faptelor prejudiciabile, este necesar ca în mod just să fie identificat conținutul obiectului juridic generic (de grup) și nemijlocit (special) al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației.

Autorii V. B. Brovicov, V. A. Vladimirov și S. I. Niculin, punând în evidență obiectul nemijlocit al infracțiunii, determină (în acea perioadă) existența următorului sistem al infracțiunilor economice:

- infracțiuni generale în domeniul economic;

- infracțiuni în domeniul producerii industriale;

- infracțiuni în sfera comerțului și deservirii populației;

- infracțiuni în domeniul economiei agricole și protecției mediului înconjurător [2, p. 3-5].

Evident, de la acel moment sistematizarea a devenit mult mai riguroasă, fiind individualizate în capitole separate infracțiunile care vizează domeniul ecologic. Însă,

cert este că și la etapa actuală de dezvoltare a științei dreptului penal, unii autori pun în evidență grupul de infracțiuni economice – *în domeniul comerțului și deservirii populației*, la care este atribuită și infracțiunea de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației. Or, infracțiunea analizată nu este incidentă doar sferei comerțului – ca domeniu al deservirii populației, fapt care nu poate întregi un singur subgrup legat doar de domeniul comerțului. În esență, în viziunea noastră, această unificare are loc inclusiv din perspectiva legăturii infracțiunilor de înșelare a clienților și primirii unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației. Însă, considerăm că această legătură este mai mult artificială, decât reală, între infracțiunile analizate impunându-se categoria de delimitare.

În acest context, autorul V. C. Matveiciuc menționează că există următoarele puncte de vedere asupra obiectului juridic generic (de grup) al infracțiunilor economice:

- interesele economiei naționale;
- economia națională în ansamblu;
- activitatea corectă și normală a economiei naționale;
- activitatea corectă și corespunzătoare intereselor de formare a activității instituțiilor și organizațiilor economice (subiecților economici);
- sistemul economic în general [1, p. 14].

Autorii V. Dongoroz, I. Fodor, S. Kahane și alții remarcă că obiectul juridic generic este constituit din relațiile sociale care formează obiectul juridic comun al tuturor infracțiunilor care aduc atingere sistemului economic al statului, în particular activității organizațiilor de stat, organizațiilor obștești sau altor activități reglementate de lege [3, p. 128-129].

La identificarea obiectului juri-

dic generic al infracțiunii trebuie de reieșit din esența socială a acestei infracțiuni, evaluarea gradului prejudiciabil al acesteia și dislocarea normei în conținutul Cap. X CP RM – *Infracțiuni economice*. În acest context, în calitatea obiectului juridic generic al infracțiunii apar relațiile sociale protejate prin legea penală, care intervin în procesul asigurării sistemului economic și care asigură dezvoltarea dinamică și proporțională a producerii sociale, schimbului, repartizării și consumului. Uneori, menționează V. I. Colosov și L. C. Malacov, obiectul juridic generic este definit ca fiind interesele economiei naționale [4, p. 12].

Astfel, se consideră că un punct de vedere mai concret este cel prin care în calitate de obiect juridic generic (de grup) este perceput sistemul de relații sociale care asigură activitatea economiei naționale. Anume din perspectiva acestui punct de vedere se amintește despre întreg ansamblul de relații sociale, orientate spre funcționarea normală a mecanismului economic, elementelor structurale ale acestuia și a sistemului economiei naționale luat în ansamblu [1, p. 14-15]. Cu alte cuvinte, categoria obiectului generic (de grup) al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației este completată de un cumul de relații sociale, care determină dezvoltarea normală a economiei naționale a țării. Or, acest obiect generic (de grup) reiese din conținutul legislației penale în vigoare. Deși, în viziunea noastră, categoria relațiilor sociale care ar contura cel mai perfect această infracțiune sub aspect generic ar fi cea a unor *relații de serviciu ori în legătură cu serviciul*.

Activitatea normală și corectă a economiei naționale (funcționarea normală) urmează a fi percepută ca o asemenea activitate a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor economice, care corespunde

scopurilor și sarcinilor sale și este orientată spre realizarea acestor sarcini, spre respectarea strictă și inevitabilă a legislației în vigoare. În asemenea mod, oricare infracțiune economică atentează, ca efect, asupra funcționării normale a economiei naționale, iar prin aceasta – și la diferitele relații sociale conturate în cadrul acestui sistem.

Acesta este specificul infracțiunilor analizate, care predetermină caracterul generic al obiectului juridic al infracțiunilor economice, precum și delimitarea lor într-un capitol separat al Părții speciale a CP RM.

V. B. Brovicov, V. A. Vladimirov și S. I. Niculin susțin că infracțiunea analizată are ca obiect nemijlocit relațiile sociale, care se manifestă în diferite sfere ale domeniului vast al deservirii populației și orientate spre crearea condițiilor necesare de asigurare pentru cetățeni a intereselor sale culturale, materiale, comunale etc. În calitatea obiectului nemijlocit facultativ (adiacent) sunt vizate relațiile sociale care asigură interesele patrimoniale ale cetățenilor, deoarece acestora, ca urmare a extorcării admise de către lucrătorii (salariații) care activează în sfera de deservire a populației li se cauzează anumite cheltuieli materiale nejustificate [2, p. 50].

V. C. Matveiciuc consideră, pe bună dreptate, că, deseori, nu este determinat în mod corect obiectul juridic nemijlocit (special) al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației. Astfel, unii autori recunosc în această calitate activitatea normală a întreprinderilor, instituțiilor ori organizațiilor din sfera de deservire a populației, precum și prejudiciul cauzat intereselor legitime ale cetățenilor; alții – ordinea stabilită de deservire gratuită ori cu plată a populației, iar obiectul nemijlocit secundar (facultativ) – principiul repartizării bunurilor materiale în

corespondere cu cantitatea și calitatea muncii prestate etc. Există, de asemenea, opinia, potrivit căreia obiectul juridic nemijlocit (special) al acestei infracțiuni este constituit din relațiile sociale care asigură ordinea de realizare a lucrărilor și prestare a serviciilor prin intermediul unităților structurale care formează domeniul deservirii populației [1, p. 15].

Autorii V. Dongoroz, I. Fodor, S. Kahane și alții consideră că obiectul juridic special este constituit din totalitatea de relații sociale a căror normală formare, desfășurare și dezvoltare nu ar fi posibile fără a asigura în activitatea organizațiilor de stat și obștești realizarea și menținerea unei constante probității din partea salariaților aflați în serviciul acestora [3, p. 129].

Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 256 CP RM are un caracter multiplu, menționează autorii S. Brînză, V. Stati și Gh. Nicolaev. În opinia autorilor citați, obiectul juridic principal îl formează relațiile sociale cu privire la corectitudinea și probitatea îndeplinirii de către lucrător a obligațiilor sale profesionale [5, p. 224; 6, p. 875].

Autorii cazahi nu fac delimitare între diferitele categorii de obiecte ale infracțiunii, menționând că obiectul infracțiunii de primire a unei recompense ilicite este constituit din ansamblul de relații sociale în legătură cu desfășurarea, în baza legii, a activității organizațiilor de stat și nestatale [7].

Obiectul nemijlocit, operând cu conținutul obiectului juridic generic, este constituit din relațiile sociale care asigură activitatea corectă și onestă, corespunzătoare principiului legalității, a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor din sfera de deservire a populației, autoritatea și prestigiul acestora, adică acele relații sociale care intervin în sfera de deservire a populației, legate de schimbul și repartizarea bunurilor materiale [4, p. 13].

Perceperea adecvată a obiectului juridic generic și nemijlocit al infracțiunii permite de a stabili esența socială a acestei infracțiuni, de a soluționa corect problematica complexă a încadrării juste a cauzei penale în limitele normativului penal și, în efect, a contura perfect delimitarea infracțiunii în cauză de alte infracțiuni adiacente.

V. C. Matveiciuc consideră că nu poate fi acceptată ideea precum că obiectul nemijlocit (special) este format din relațiile sociale care asigură ordinea de administrare. Astfel, se susține, că o trăsătură caracteristică relațiilor administrative este subordonarea, adică dispoziția – în favoarea unei părți și subordonarea – care aparține altei părți. În acest sens, autorul citat susține neadecvată și tratarea celui de-al doilea grup de autori, deoarece prin ordinea de deservire gratuită ori cu plată a populației aceste relații sunt infinite. Ele sunt cuprinse de un cerc cu mult mai extins de relații sociale [1, p. 15].

În opinia lui V. C. Matveiciuc, este vorba despre existența unei componente de infracțiune cu un obiect juridic nemijlocit (special) dublu, fapt pentru care infracțiunea de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației atentează la două categorii de relații sociale care formează obiecte nemijlocite distincte. În cazul în care, menționează autorul citat, infracțiunea cauzează daune la două obiecte nemijlocite, legea, de regulă, le delimitează în *de bază (principal)* și *secundar (adiacent)*. Prin intermediul obiectului juridic nemijlocit de bază se determină în mod semnificativ structura componentei corespunzătoare de infracțiune și locul acesteia în Partea Specială a CP. [1, p. 15-16].

Prin dispoziția normei prevăzute de art. 256 CP RM se indică la faptul că primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației poa-

te avea loc la oricare dintre întreprinderile, instituțiile ori organizațiile, implicate în sfera de deservire a populației. Prin includerea acestei norme în cadrul capitolului dedicat *infracțiunilor economice*, legiuitorul a urmat scopul protecției relațiilor sociale, care asigură activitatea normală a unităților structurale ale acestui domeniu doar în partea ce ține de sfera deservirii populației.

În scopul valorificării limitelor de acțiune a normei prevăzute de art. 256 CP RM și cercetarea multiaspectuală a conținutului obiectului juridic principal al acestei infracțiuni este necesar, în viziunea noastră, de a stabili faptul *ce presupune sfera de deservire a populației?* Aceasta, în opinia autorului V. C. Matveiciuc, presupune un ansamblu de ramuri ale economiei naționale, produsul cărora (obiectele consumului) sunt exprimate în forma unei activități predeterminate (servicii) [1, p. 16].

În viziunea noastră, sfera de deservire se configurează sub forma unei totalități de ramuri ale Economiei Naționale, produsul cărora (obiectul folosinței) se materializează într-o formă de activitate bine-determinată (lucrări li servicii). Asemenea lucrări/servicii sunt executate/prestate populației de către întreprinderile, instituțiile și organizațiile deservirii comunale, sociale, medicinei, consultații juridice, de comerț etc.

Diferite categorii de servicii prestează populației întreprinderile, instituțiile și organizațiile deservirii comunale, sociale, medicale, comerț, transport etc. Acestea prestează servicii – ca acte utile conform unor tarife diferite, dar prestabile. Corespunzător, în calitate de obiect nemijlocit al acestei infracțiuni pot interveni relațiile sociale, care asigură activitatea normală a oricăror întreprinderi, instituții sau organizații din sfera de deservire a populației, dacă acestea execută lucrări ori prestează servicii populației și, prin aceasta, persoanele vi-

novate primesc remunerații ilicite de la populație.

În mod diferit se soluționează, teoretic, problema vizând obiectul nemijlocit secundar (adiacent) al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației. Unii autori consideră în calitate de acestuia – interesele cetățeanului. O asemenea interpretare este extensivă și prin aceasta pot fi percepute atât interesele cu caracter patrimonial, cât și cele cu caracter nepatrimonial, de muncă etc.

Este exprimat și punctul de vedere prin care obiectul nemijlocit secundar este completat de principiul repartiției bunurilor materiale în corespundere cu cantitatea și calitatea muncii prestate. Însă, susține V. C. Matveiciuc, deși asemenea infracțiuni încalcă principiul stabilit în societate de repartiție a bunurilor, este necesar a se sublinia că principiul nu constituie o relație socială, dar numai niște idei călăuzitoare. Prin infracțiune, însă, se atentează la relațiile sociale protejate prin lege [1, p. 16-17].

Cu referire la obiectul juridic secundar, V. I. Colosov și L. C. Malacov menționează că acesta este constituit din relațiile sociale care asigură interesele materiale ale persoanei [4, p. 13]. În acest sens, neavând posibilitatea de a riposta acțiunilor unor lucrători (salariați) din sfera comerțului și deservirii sociale, comunale etc., care extorcă o remunerație suplimentară pentru mărfurile, serviciile comunale și sociale, clientul este impus să achite sume care depășesc mărimea mărfii și tarifele stabilite pentru lucrări și servicii [4, p. 13].

Obiectul juridic secundar este particularizat de către autorii S. Brînză, V. Stati și Gh. Nicolaev prin intermediul relațiilor sociale cu privire la libertatea psihică (morală a unei persoane) [5, p. 224; 6, p. 875].

În alte cazuri se susține că obiectul nemijlocit secundar este

constituit din interesele materiale ale cetățenilor, adică proprietatea lor în exprimare bănească, în forma bunurilor industriale ori produselor alimentare [1, p. 17].

Ca problemă, intervenită în legătură directă cu obiectul nemijlocit facultativ al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite, apare cea legată de identificarea cercului de persoane, interesele patrimoniale ale cărora sunt prejudiciate ca urmare a comiterii acestei infracțiuni. În lege se operează cu noțiunea generică de *populație*. Dacă este cazul a interpreta textual, atunci cercul de persoane, interesele materiale ale cărora se încalcă, se răspândește asupra persoanelor, cărora li se execută anumite lucrări ori li se prestează anumite servicii atât cu caracter industrial, cât și neindustrial, atât cu achitare în numerar, cât și prin virament etc.

Totuși, considerăm că obiectul nemijlocit secundar (adiacent) al infracțiunii are importanță deosebită în contextul calificării juridice corecte a infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite de la cetățeni pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației, în particular la identificarea legăturii între gradul prejudiciabil al infracțiunii și daunele materiale cauzate. În acest sens, în opinia noastră, obiectul nemijlocit secundar este constituit din totalitatea de relații sociale, care condiționează asigurarea intereselor materiale ale cetățenilor, adică cele legate de proprietatea acestora.

Pentru a se reda un caracter exhaustiv obiectului juridic nemijlocit al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației, este necesar de a fi supus examinării obiectul material al acesteia. Influențând asupra acestuia, persoana vinovată încalcă ori încearcă să încalce relațiile sociale. Din aceste raționamente deduse, este vădit că nu este posibil de a influența relațiile sociale

cercetate fără o influență asupra unui element component al acestora – *obiectul material*. Și dacă acest obiect material și este evidențiat în conținutul dispoziției normei penale, atunci stabilirea lui are o importanță juridică semnificativă. În raport cu obiectul material al infracțiunii, în cazul primirii unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației, unii autori îl consideră ca fiind lipsă [8, p. 280].

În viziunea noastră, totuși, anume stabilirea corectă a obiectului juridic al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite oferă posibilitatea conturării obiectului material al infracțiunii. După cum reiese din conținutul normei penale, menționează V. I. Colosov și L. C. Malacov, obiectul material al infracțiunii este constituit din *remunerația ilicită cu caracter patrimonial*, pe care o primește lucrătorul (salariațul) din sfera de deservire a populației (bani, mărfuri, alte bunuri etc.) [4, p. 13]. În afară de aceasta, în calitate de obiect material al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației pot fi și alte valori: obligațiuni, avere, dreptul asupra bunurilor, precum și drepturi cu caracter patrimonial (de exemplu, un bilet la avion, o foaie turistică etc.) [4, p. 13].

Potrivit art. 16 al Legii privind protecția consumatorului, prestatorul (executantul) este obligat să asigure prestarea serviciului (executarea lucrării) în termenele și condițiile stabilite în reglementările specifice în domeniu sau stipulate în contractul de prestare a serviciului (executare a lucrării). Dacă prestatorul (executantul) nu a început la timp prestarea serviciului (executarea lucrării) sau dacă, în timpul prestării serviciului (executării lucrării), a devenit clar că serviciul (lucrarea) nu va fi îndeplinit în termenul stabilit, sau dacă termenul de prestare a serviciului (executare a lucrării) a ex-

pirat, consumatorul este în drept, opțional: a) să fixeze prestatorului (executantului) un nou termen, în cadrul căruia el trebuie să înceapă și să finalizeze prestarea serviciului (executarea lucrării), și să ceară reducerea prețului pentru serviciu (lucrare); b) să rezilieze contractul de prestare a serviciului (executare a lucrării) și să revendice repararea prejudiciului cauzat prin încălcarea termenelor de începere și/sau finalizare a prestării serviciului (executării lucrării). Termenele noi de prestare a serviciului (executare a lucrării) stabilite de consumator se stipulează în contractul de prestare a serviciului (executare a lucrării). În momentul finalizării lucrării, prestatorul (executantul) întocmește un act de finalizare a lucrărilor, ce urmează a fi semnat de consumator cu sau fără rezerve. Prestarea serviciilor de întreținere și reparație a elementelor constructive ale blocurilor locative constituie obligația gestionarilor blocurilor respective și se efectuează conform tarifelor stabilite în modul corespunzător. [9] Conform art. 20 alin. (5) al Legii privind protecția consumatorilor, *vânzătorii și prestatorii de servicii trebuie să informeze consumatorii despre prețul de vânzare al produsului și prețul pe unitatea de măsură a produsului (când este aplicabil) sau despre tariful serviciului prestat, să ofere toate informațiile specificate la alin. (3) (informații despre denumirea produsului, denumirea și marca producătorului (sau denumirea importatorului), să indice adresa acestuia (numărul de telefon, după caz), masa/volumul, principalele caracteristici calitative, compoziția, aditivii folosiți, eventualele riscuri, modul de utilizare, de manipulare, de depozitare, de conservare sau de păstrare, contraindicațiile, precum și valoarea energetică la produsele alimentare preambalate, țara producătoare, termenul de garanție, durata de funcționare, termenul de valabilitate și data fabricării,*

în conformitate cu reglementările tehnice și standardele naționale în vigoare), să ofere date despre evaluarea conformității și, după caz, documentele tehnice care trebuie să însoțească produsul ori serviciul. [9] În baza art. 20 alin. (10), *prețurile și tarifele trebuie indicate la vedere într-o formă clară și explicită.* [9]

V. I. Colosov și L. C. Malacov consideră că nu poate fi recunoscută în calitate de remunerație ilicită acordarea serviciilor cu caracter nematerial, de exemplu, eliberarea unei caracteristici pozitive, exprimarea mulțumirilor într-o carte de recenzii etc. [4, p. 13-14].

La infracțiunea de primire de foloase necuvenite lipsește, de regulă, obiectul material, menționează autorii V. Dongoroz, I. Fodor, S. Kahane și alții. Totuși, atunci când foloasele necuvenite constau în prestarea unor munci, obiectul asupra cărora se efectuează aceste prestații devine obiectul material al infracțiunii [3, p. 129].

Obiectul material, subliniază S. Brînză și V. Stati, există în cazul în care remunerația are o natură corporală [5, p. 224; 92, p. 101]. Într-o altă lucrare, V. Stati și Gh. Nicolaev menționează că *obiectul material (imaterial al infracțiunii specificate la art. 256 alin. (1) CP RM îl reprezintă remunerația ilicită* [6, p. 875]. În general, însă, prin remunerație trebuie de înțeles oferte, banii, titlurile de valoare, alte bunuri sau avantaje patrimoniale, servicii, privilegii, alte avantaje, care nu i se cuvin făptuitorului, neexistând vreun temei legal care ar justifica primirea remunerației de către făptuitor [5, p. 224; 6, p. 875]. *Illicitul* remunerației considerăm că este legat de modul de obținere a acesteia - extorcarea, lipsa căreia plasează fapta de primire a remunerației printre cele de altă natură juridică, și atunci despre infracțiunea prevăzută la art. 256 CP RM nu se mai poate vorbi.

În procesul cercetării judecătorești,

instanța trebuie să stabilească caracterul și cercul atribuțiilor de serviciu ale inculpatului, circumstanțele de fapt care evidențiază acțiunile persoanei cu funcție de răspundere în raport cu atribuțiile de serviciu, scopul sau motivele acțiunilor acesteia.

Dacă făptuitorul primește o remunerație nu pentru îndeplinirea unor lucrări sau prestarea unor servicii, ce țin de obligațiile de serviciu ale făptuitorului, ci pentru vreun alt serviciu făcut victimei, atunci cele comise nu pot fi calificate conform art. 256 CP RM. De precizat, menționează V. Stati, că, în textul art. 256 CP RM, termenul „pentru” (*alias* „scop”) este folosit în accepțiunea sa strictă, de finalitate ce se situează în afara infracțiunii; este suficient, în acest sens, să se constate că finalitatea prevăzută în dispoziția incriminatoare a fost urmărită de făptuitor indiferent dacă s-a realizat sau nu, pentru ca să existe intenția calificată și deci să existe infracțiunea de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației [10, p. 104].

Autorii cazahi pun în evidență obiectul material al infracțiunii prin intermediul unei recompense materiale, avantaje ori servicii cu caracter patrimonial. La categoria recompensei materiale se poate atribui nu numai banii, bunurile, dar și mărfurile de uz casnic, produsele alimentare etc. La categoria avantajelor și serviciilor cu caracter patrimonial urmează a fi atribuite serviciile, care sunt supuse unei plăși obligatorii [7].

Totodată, remunerația are rolul de contraechivalent al conduitei pe care făptuitorul se angajează să o aibă, adică pentru îndeplinirea unor lucrări sau pentru prestarea unor servicii ce țin de obligațiile profesionale ale făptuitorului [5, p. 224; 6, p. 875]. Pentru întregirea segmentului analizat, este necesară stabilirea faptului că banii sau celelalte foloase primite să fie necu-

venite, deci să aibă un caracter de retribuție, adică de răsplată pentru un act determinat, un act arătat în mod explicit [3, p. 130].

Problema obiectului material al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației nu este una doar cu caracter teoretic, dar și importantă din punct de vedere practic, deoarece gradul răspunderii este în legătură directă cu faptul ce este recunoscut în calitate de remunerație ilicită. Din textul de lege penală reiese că calitatea de remunerație ilicită, în sensul obiectului material al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației, o au banii, obiectele sau mărfurile industriale ori produsele alimentare.

După cum reiese din practica judiciară, organele de drept în mod negativ privesc posibilitatea atribuirii la calitatea obiectului material beneficiile cu caracter nepatrimonial. Asemenea abordare, susține V. C. Matveiciuc, este corectă. O astfel de recunoaștere, menționează autorul citat, ar fi extins limitele acțiunilor care cad sub incidența normei prevăzute de art. 256 CP RM, prin care se prevede răspunderea penală pentru primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației, operându-se cu o criminalizare excesivă a unor fapte lipsite de incidență în materie penală la etapa actuală [1, p. 17].

Însăși noțiunea de beneficiu material este interpretată în mod extensiv. Prin primirea unui asemenea beneficiu trebuie înțeles nu doar transmiterea acestora persoanei, care îndeplinește activitățile profesionale a unor bunuri materiale (bani, bunuri), dar și obținerea unui avantaj patrimonial în forme voalate. La aceste situații se atribuie cazurile de transmitere a dreptului patrimonial, liberarea de obligațiuni etc. În particular, este dificil, chiar cu neputință, de a prevedea

toate formele și tipurile, prin care se poate manifesta remunerația ilicită. Însă nu este și o necesitate în acest fapt, deoarece importantă este esența unei asemenea remunerații – reprezentarea unui beneficiu material determinat persoanei, care realizează lucrarea ori prestează serviciul populației.

Nu este destul de convingătoare, în literatura de specialitate, premisa după care *poate sau nu poate* fi recunoscut în calitate de obiect material al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației – bunul material care are valoare doar pentru persoana care a primit această remunerație ilicită. În viziunea autorului ucrainean V. C. Matveiciuc, soluționarea acestei probleme poate fi făcută în următorul mod: în cazul în care este vorba despre obiectul material al remunerației ilicite, atunci se prezumă nu numai caracterul lui material, dar și patrimonial, adică o anumită valoare consumatoare (beneficiu patrimonial). Din aceste considerente, dacă cineva reușește să obțină de la persoana care îndeplinește anumite obligațiuni profesionale, comiterea unor fapte pentru sine, oferindu-i în schimb acest obiect material, care nu are valoare consumatoare (adică lipsit de caracterul unui beneficiu patrimonial), atunci infracțiunea prevăzută de art. 256 CP RM este lipsă [1, p. 18].

În viziunea noastră, infracțiunea de primire a remunerației ilicite prevăzută la art. 256 CP RM este lipsită de un obiect material, remunerarea ilicită constând din bani, alte valori - mijloace, obiecte dobândite în mod ilicit.

Apare și o altă întrebare certă: *are oare importanță pentru prezența componentei de infracțiune valoarea obiectului material al primirii remunerației ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației?* În viziunea noastră, această problemă urmează a fi privită pozitiv. Or, răspunderea

pentru primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației intervine pentru simplul fapt al primirii, indiferent de mărimea remunerației ilicite și săvârșirea ori nesăvârșirea de către persoană a acțiunilor care au condiționat remunerația ilicită. Însă, este clar că trebuie individualizată pedeapsa penală în cazul diferitor sume care valorifică cantitativ remunerația ilicită, ca răspundere penală, această fiind posibilă a fi individualizată (din formă tipică în varianta agravantă) în cazul unei remunerații ilicite în proporții mari. De asemenea, urmează, în unele situații, a se opera definitiv și cu norma prevăzută de art. 14 alin. (2) CP RM. Or, nu suntem de acord cu faptul indicat de V. C. Matveiciuc, precum că bazându-se pe principiul individualizării vinovăției și răspunderii, legislația penală condamnă primirea remunerației ilicite în dependență de circumstanțele concrete ale faptei, cu luarea în vedere a personalității subiectului activ al infracțiunii și condițiilor obiective de comitere a acestei fapte prejudiciabile [1, p. 18].

Conform Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru corupere pasivă ori activă [88], la calificarea acțiunilor făptuitorului în baza art. 324 alin. (2) lit. d) CP RM, mărimea proporțiilor mari sau deosebit de mari se apreciază conform prevederilor art. 126 CP RM. După caz, fiecare bun material ori serviciu trebuie să fie evaluat în bani, ținându-se cont de prețurile sau tarifele respective, la momentul săvârșirii faptei, iar în lipsa lor – în baza rapoartelor de expertiză.

În acest context, V. I. Colosov și L. C. Malacov subliniază că nu este exclusă posibilitatea de a atrage la răspundere penală pentru o singură remunerație ilicită în limite minime. Însă, în acest sens, suntem de

acord cu autorii citați, că se impune implicarea, în asemenea situații, de fiecare dată, a semnului variabil de evaluare (definitiv), determinat de art. 14 alin. (2) CP RM [4, p. 20].

După cum menționează autorii S. Brînză, V. Stati, Gh. Nicolaev, V. B. Brovicov, V. A. Vladimirov, V. I. Colosov, L. C. Malacov și S. I. Niculin, în dispoziția art. 256 CP legiuitorul nu stabilește mărimea minimă a sumei remunerației [2, p. 51; 4, p. 20]. De aceea, urmează ca, în fiecare caz, ținându-se cont de circumstanțele concrete, să se stabilească dacă operează sau nu prevederea art. 14 alin. (2) CP [5, p. 224; 6, p. 875].

În același timp, menționează V. Stati și Gh. Nicolaev, în cazul infracțiunii prevăzute de art. 256 alin. (1) CP RM este esențial ca mărimea remunerației ilicite să nu depășească 2500 unități convenționale. În caz contrar, răspunderea se va aplica în conformitate cu art. 256 alin. (2) lit. c) CP RM [6, p. 876].

Primirea unei remunerații ilicite unice în proporții mari ori primirea sistematică a remunerațiilor suplimentare de la mai mulți clienți, indiferent de dauna cauzată fiecăruia dintre aceștia, urmează a fi examinată în calitate de infracțiune prevăzută de art. 256 CP RM [4, p. 20].

Concluzii. Ca efect al analizelor desfășurate, constatăm că, în viziunea noastră, *remunerația ilicită* nu poate fi considerată în calitate de obiect material. Caracterul ilicit al remunerației nu poate configura semnificația obiectului infracțiunii. Mai mult decât atât, noțiunea infracțiunii, expusă la art. 14 alin. (1) CP RM (*o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală*) invocă expres semnul ilegalității penale. Din aceste considerente, în mod deductiv, s-ar constata că art. 256 CP RM prevede primirea *ilega-*

lă a unei remunerații *ilicite* pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației. În baza acestor premise analitice, indicăm la necesitatea excluderii din conținutul sintagmei „remunerație ilicită” a termenului de „ilicit”, punându-se, astfel accent pe caracterul ilegal/ilicit al faptei comise – adică primirea ilegală a unei recompense.

Din spectrul acestor relații economice se deduce că *obiectul juridic nemijlocit* al faptei prevăzute în art. 256 CP RM se constituie din ansamblul de relații sociale cu privire la prestarea serviciilor în sfera comerțului, alimentației publice, deservirii sociale, comunale, medicale, transport, alte feluri de deservire a populației. Caracterul acestor relații fiind preponderent unul patrimonial, legiuitorul a avut grijă să se respecte cadrul legal în ce privește prestarea de servicii, sancționând comportamentul acestor (lucrători fără funcții de răspundere) care primesc prin extorcare și primesc *remunerații ilicite*, deci ocrotind prin această incriminare și interesele patrimoniale ale cetățenilor.

Recenzent:

Viorel BERLIBA,
doctor habilitat în drept,
conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Матвейчук В.К. Уголовно-правовая борьба Органов Внутренних Дел с получением незаконного вознаграждения от граждан за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения (вопросы квалификации). Учебное пособие. Киев: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1989. 72 p.

2. Бровиков В.Б., Владимиров В.А., Никулин С.И. Квалификация хозяйственных преступлений, расследуемых органами внутренних дел. Под редакцией В.А. Владимирова. Москва: Московская спе-

циальная средняя школа милиции МВД СССР, 1988. 70 p.

3. Dongoroz V., Fodor I., Kahane S. et. al. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială. Vol. IV. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 932 p.

4. Колосов В. И., Малаков Л. К. Ответственность за поборы и нарушение правил торговли. Горький: МВД СССР, 1983. 63 p.

5. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: USM, 2011. 1324 p.

6. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Ediția I. Sub conducerea științifică domnului M. Poalelungi. Chișinău: Asociația Judecătorilor din Moldova, 2013. 1192 p.

7. Комментарий к Уголовному Кодексу Республики Казахстан (Особенная часть). <http://law.delovoir.kz/laws/view/2917/1/page:28>. Vizitat: 26.05.2014.

8. Gavașuc S. Primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației: abordări teoretico-normative. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Premisele dezvoltării economiei naționale în contextul crizei economice”. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2010, p. 279-282.

9. Legea privind protecția consumatorului, din 13 martie 2003, nr. 105. În: MO, 27 iunie 2003, nr. 126-131. Intrată în vigoare la 28 octombrie 2003. http://lex.justice.md/document_rom.php?id=546986A0:88685EC5. Vizitat: 25.05.2014.

10. Stati V. Primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației, p. 100-106. În: Materialele Conferinței internaționale „Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova: aspecte teoretice și practice”. Chișinău: Transparency International, 2004, 274 p. http://transparency.md/Docs/2004/2004_conferinta.pdf. Vizitat: 26.05.2014.

DIMENSIUNI TEORETICO-ȘTIINȚIFICE PRIVIND CLASIFICAREA POZITIVISTĂ A PRINCIPIILOR DREPTULUI PROCESUAL CIVIL

Adelina BĂCU,

doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra *Drept Privat*, ASEM

Igor BĂCU,

lector universitar, Catedra *Protecție, Pază și Securitate*, USEFS

SUMMARY

By the means of the principles of the imperative and moral force of the civil procedural law, not only the harmonious development and equitable finalization of court procedure is achieved, but also the interpretation, as well as the adequate application of the civil procedure norms. The difficulty in setting up the coherent assembly unit of the fundamental principles of the civil process is however incomparably more accentuated than the necessity of its constitution, the reason being that some principles do not belong exclusively to the civil process, but find assertion and realization forms at considerable extent specifically in their framework, the guiding rules of the civil process actually being fundamental rights for the parties participating at the process.

Keywords: fundamental principles of the civil procedural law, criteria for classification of the principles of the civil procedural law, the principle in finding the truth in a civil process

REZUMAT

Prin forța imperativă și moralizatoare a principiilor dreptului procesual civil se asigură atât derularea armonioasă și finalizarea echitabilă a procedurii de judecată, cât și interpretarea și aplicarea adecvată a normelor de procedură civilă. Dificultatea constituirii ansamblului unitar și coerent al principiilor fundamentale ale procesului civil este însă incomparabil mai accentuată decât necesitatea constituirii acestuia, deoarece unele principii nu sînt exclusive procesului civil, dar își găsesc forme de afirmare și de realizare specifice în cadrul acestuia și într-o măsură considerabilă regulile diriguitoare ale procesului civil sînt, de fapt, drepturi fundamentale ale părților în proces.

Cuvinte-cheie: principii fundamentale ale dreptului procesual civil, criterii de clasificare a principiilor dreptului procesual civil, principiul aflării adevărului în procesul civil

Introducere. Dreptul procesual civil este constituit pe baza unor principii (reguli) esențiale, care determină structura internă a dreptului procesual civil și în temeiul cărora se stabilesc raporturi reglementate de normele procesuale între părți, pe de o parte, și raporturi procesuale între părți și instanță, pe de altă parte.

După cum se menționează în literatura de specialitate [8, p. 132], principiile dreptului procesual civil sînt reguli fundamentale după care se desfășoară procedura civilă și care trebuie să asigure realizarea scopului acesteia – acela de a soluționa litigiul într-un mod echitabil, într-un termen optim și previzibil și de către o instanță independentă.

Caracterul fundamental al principiilor determină structura și fizionomia procesului civil, în fiecare instituție a sa regăsindu-se aceste reguli de bază, care justifică sco-

pul normelor procedurale în raport de care trebuie să fie interpretată și aplicată.

Materiale și metode aplicate. Instituția principiilor dreptului procesual civil a trezit întotdeauna interesul doctrinarilor și continuă să îl suscite și în prezent, fapt dovedit de multitudinea studiilor și publicațiilor realizate atât în perioada interbelică [5], cînd pe teritoriul Basarabiei se aplica legislația României, cât și în perioada sovietică [17, p. 11], mai puțin fiind însă abordat acest subiect în lucrările elaborate de specialiștii în domeniu în ultimii ani, perioadă marcată de numeroase reforme în justiție și de tendința de a prelua principiile consacrate de CEDO.

Majoritatea covârșitoare a doctrinei recunoaște importanța și semnificația categoriei de *principii ale dreptului procesual civil*, existînd totuși o multitudine de divergențe și contradicții în ceea

ce privește chintesența și, respectiv, clasificarea acestora.

Calificînd aceste principii ca o temelie a procesului civil sau ca o idee călăuzitoare pentru acest domeniu, apare întrebarea de ce printre procesualiști nu există unitate de opinie privind componența principiilor ramurii de drept care ne interesează. Oare raționamentele ce stau la baza acestui domeniu sînt atât de complexe și variate, încît doctrinarii nu pot ajunge la un consens referitor la percepția acestora și gruparea lor în funcție de conținuturi?

Probabil, explicația acestui fenomen rezidă în înțelegerea diferită a chintesenței acestor principii care, în opinia noastră, poate fi analizată de pe două poziții.

1. **Criteriul doctrinal.** Potrivit acestui criteriu, principiile dreptului procesual civil au doar un caracter doctrinal, fapt din care rezultă că nu au un caracter impera-

tiv. Spre exemplu, în opinia prof. V. S. Bukina, principiile dreptului procesual civil sînt acele idei care reprezintă "simțul dreptății" ("идеи правосознания"), constituind valori fundamentale pentru știința dreptului [9, p. 5]. În acest context, o semnificație aparte o dobîndește problematica interpretării legislației.

Drept urmare este inevitabilă divergența de opinii a procesualiștilor privitor la numărul și categorisirea principiilor dreptului procesual civil. Urmează să cădem de acord cu prof. O. V. Isaenkova, care consideră că deducerea logică sau lexică a principiilor dintr-o normă sau mai multe norme juridice creează inconveniente în aplicarea practică a acestora, atrăgînd nerespectarea uneia dintre cele mai importante axiome ale dreptului: „Legea trebuie să fie clară fiecărui subiect, în așa fel încît oricare persoană să o poată aplica” [13, p. 86]. În afară de acest fapt, lipsa consacrării exprese a unui principiu anume afectează grav imperativitatea acestuia, deoarece chiar și profesioniștii în domeniu pot lua cunoștință de conținutul acestuia doar din literatura de specialitate [13, p. 86].

Este necesar de menționat că principiile care au un caracter doctrinal trebuie delimitate de principiile doctrinale ale dreptului. Cele din urmă, în viziunea prof. V. A. Cetvernin, reprezintă acele raționamente fundamentale asupra dreptului, elaborate de către doctrina juridică, în temeiul cărora se constituie tipologii vaste de norme juridice. În categoria principiilor doctrinale ale dreptului, autorul include următoarele reguli: „Tot ce nu este interzis este permis”; „Contractele sînt legea părților”; „Dreptului subiectiv îi corespunde o obligație corelativă”; „Săvîrșirea unei fapte ilicite presupune tragerea la răspundere juridică” etc. [16, p. 164-169].

2. **Criteriul pozitivist.** Potrivit acestui criteriu, normă de drept se consideră a fi doar acel precept care a fost elaborat și consacrat de către stat în ceea ce numim *izvoare ale dreptului* recunoscute oficial. În cadrul sistemului de drept continental, unde în mod tradițional se atașează și Republica Moldova, se are în vedere fixarea acestor reguli în acte juridice cu caracter normativ.

Astfel, de pe poziția criteriului pozitivist, principiile sînt idei diriguitoare exprimate în cadrul actelor normative, care se adresează atît organelor de aplicare a dreptului, cît și altor subiecte ale dreptului. Acest fapt denunță caracterul imperativ al principiilor, care se manifestă prin lipsa posibilității de interpretare cu privire la faptul dacă există sau nu un anume principiu, dar și prin reglementarea acestora în cadrul Constituției Republicii Moldova și a Codului de procedură civilă. În doctrina română s-a menționat că obligativitatea principiilor procesului civil mai rezultă și din modul în care se impun în plan legislativ, determinînd adoptarea unor norme procedurale, conforme cu aceste reguli [8, p. 133].

De faptul cum este înțeleasă esența principiilor dreptului procesual civil depinde percepția mobilității sau flexibilității acestora. Dacă principiile nu sînt altceva decît reguli expres și limitativ formulate într-un act normativ, mobilitatea acestora depinde de faptul cît de dinamic este procesul legislativ. Spre exemplu, în perioada sovietică, în procesul civil era cunoscută instituția *asesorilor narodnici*. Odată cu excluderea participării acestora în procesul civil, s-a exclus și principiul participării poporului la realizarea justiției în pricinile civile.

Dacă principiile poartă un caracter doctrinal, atunci mobilitatea

lor într-o măsură mai mică este dependentă de dinamica legislației. Această constatare derivă din faptul că doctrinariii pot prezenta, formula și justifica principii care nu sînt consacrate în acte normative (deși s-ar putea să fie consacrate în viitor sau au fost legiferate în trecut). De exemplu, pînă în prezent se discută despre necesitatea consacrării principiului *aflării adevărului*. Principiul în cauză implică, după cum menționează procesualiștii [6, p. 19-20], cerința ca toate împrejurările de fapt ale cauzei să fie stabilite de către instanță în deplină concordanță cu realitatea. Astfel, în activitatea desfășurată, judecătorul are îndatorirea să stăruie, prin toate mijloacele legale, pentru a preveni orice greșeală privind aflarea adevărului în cauză, pe baza stabilirii faptelor și prin aplicarea corectă a legii, în scopul pronunțării unei hotărîri temeinice și legale. Determinarea adevărului în procesul civil se prezintă și ca una din cele mai importante obligații impuse de lege judecătorului.

În raport de manifestarea rolului judecătorului în aflarea adevărului, în sistemele de drept moderne sînt cunoscute procedura *inchizitorială*, în cadrul căreia judecătorului i se permite să verifice întreaga procedură, să soluționeze orice incident de procedură, să administreze toate probele pe care le consideră necesare pentru aflarea adevărului, și cea *acuzatorială*, unde rolul predominant în conducerea procesului îl au părțile, argumentul fiind acela că judecata privește interesele lor private, iar rolul judecătorului trebuie să fie unul secundar. Desigur, recunoașterea rolului activ al judecătorului nu este lipsită de unele inconveniente, mai ales atunci cînd se substituie drepturilor procesuale ale părților, manifestă inițiativă subiectivă și rupe echi-

librul procesual, încălcînd dreptul la apărare, transformîndu-se uneori în apărătorul celeilalte părți sau prin inițiativa sa tergiversînd judecata. Totodată, însă, și procedura acuzatorială este criticată, pe bună dreptate, de către specialiștii în domeniu, subliniindu-se că părțile, neavînd pregătire juridică, riscă să conducă greșit procesul; nu se asigură celeritatea procesului, spre deosebire de sistemul în care se recunoaște rolul activ al judecătorului, afectînd astfel rapiditatea procedurilor judiciare; în materia probatoriului, părțile sînt tentate să solicite numai acele probe care le favorizează, judecătorul nefiind în măsură să intervină din oficiu, etc. [7, p. 39].

În legislația noastră sînt preluate mai multe elemente din procedura acuzatorială, deși își găsește reflectare, într-o anumită măsură, și rolul activ al judecătorului, regulă consacrată prin art. 9 al Codului de procedură civilă, care prevede că „instanței judecătorești îi revine un rol diriguitor în organizarea și desfășurarea procesului, ale cărui limite și al cărui conținut sînt stabilite de prezentul cod și de alte legi. Instanța judecătorească explică participanților la proces drepturile și obligațiile lor procesuale, preîntîmpină asupra urmărilor pe care le poate implica exercitarea sau neexercitarea actului procesual, le acordă sprijin în exercitarea drepturilor, ordonă, la solicitarea părților și altor participanți la proces, prezentarea de probe care să contribuie la adoptarea unei hotărîri legale și întemeiate, conduce dezbaterile judiciare și ia orice alte măsuri necesare bunei desfășurări a procesului, pune în discuția părților și altor participanți la proces orice împrejurare de fapt sau de drept, efectuează alte acțiuni prevăzute de lege” [2].

După cum putem constata din

conținutul acestor prevederi, rolul activ al judecătorului este totuși unul destul de limitat, deoarece, de exemplu, nu este posibil ca instanța să dispună administrarea probelor pe care le consideră necesare, probatoriul fiind doar prerogativa părților. O asemenea stare a lucrurilor, în opinia noastră, de multe ori afectează calitatea actului de justiție, îndeosebi atunci cînd părțile nu apelează la serviciile unui avocat. De asemenea, nu se poate vorbi de respectul adevărului obiectiv într-un sistem procesual care limitează judecătorul în acțiunile ce l-ar ajuta să lămurească, din inițiativa sa, acele fapte pe care părțile – din ignoranță, neglijență sau chiar intenționat – au omis să le probeze. Faptul că părțile nu sînt restricționate în timp cît privește prezentarea probelor în prima instanță afectează grav și celeritatea procedurii, fapt care ar putea fi schimbat, dacă legiuitorul ar completa cu unele atribuții principiul rolului diriguitor al judecătorului în procesul civil, după modelul românesc, de exemplu.

Astfel, potrivit art. 22 alin. 2 din Codul de procedură civilă a României, „judecătorul are îndatorirea să stăruie, prin toate mijloacele legale, pentru a preveni orice greșeală privind aflarea adevărului în cauză, pe baza stabilirii faptelor și prin aplicarea corectă a legii, în scopul pronunțării unei hotărîri temeinice și legale. În acest scop, cu privire la situația de fapt și motivarea în drept pe care părțile le invocă, judecătorul este în drept să le ceară să prezinte explicații, oral sau în scris, să pună în dezbaterea acestora orice împrejurări de fapt sau de drept, chiar dacă nu sînt menționate în cerere sau în întîmpinare, să dispună administrarea probelor pe care le consideră necesare, precum

și alte măsuri prevăzute de lege, chiar dacă părțile se împotrivesc” [3]. Aceste prevederi, deși acordă atribuții largi judecătorului, nu au ca rezultat înlăturarea principiului disponibilității, ci realizează doar „stimularea punerii în operă” a acestuia, după cum menționează procesualistul român Ion Deleanu [4, p. 230].

Se observă că unul din principalele aspecte ale rolului activ constă în dreptul și obligația instanței de judecată de a ordona dovezile pe care le consideră necesare și utile pentru aflarea adevărului, în afara probelor propuse de părți. Astfel, instanța nu este obligată să accepte faptele necontestate de părți, ci are dreptul să manifeste îndoială sau neîncredere referitor la realitatea acestor fapte, dispunînd din oficiu administrarea unor probe în vederea dovedirii faptelor respective. Doar în acest fel se va putea ajunge la cercetarea obiectivă și multilaterală a tuturor împrejurărilor cauzei și stabilirea adevărului obiectiv. Asemenea prevederi ar fi benefice și pentru sistemul nostru jurisdicțional, cu atît mai mult cu cît actualile reguli determinate de principiile contradictorialității și disponibilității s-au dovedit a fi în multe cazuri ineficiente, judecătorul nefiind în drept să intervină chiar și atunci cînd se confruntă cu ignoranța sau neglijența părților de a-și valorifica drepturile procedurale.

Într-un stat de drept, judecătorul trebuie să depună toate eforturile în vederea corectei stabiliri a faptelor, astfel încît hotărîrea pe care o pronunță să fie conformă cu realitatea. Autoritățile judiciare au obligația esențială de a pronunța hotărîri care să reflecte o soluție justă și principială. Un atare deziiderat se poate realiza numai într-un sistem procesual care-i conferă judecătorului un rol activ. Totodată, rolul activ al judecătorului nu trebuie să conducă la diminuarea

inițiativei părților în procesul civil. Judecătorul, sub pretext că promovează un rol activ, nu se poate substitui părților principale, modificînd, de pildă, natura unei acțiuni (o acțiune în revendicare în acțiune în evacuare) sau schimbînd substanța apărării pîrîtului. Aceasta pentru că rolul activ al judecătorului nu trebuie să încalce principiul disponibilității.

Rezultate obținute și discuții.

Revenind la gruparea principiilor din punct de vedere pozitivist, menționăm că de faptul cum înțelegem care este esența principiilor dreptului procesual civil depinde și determinarea rolului lor funcțional. Principiile consacrate legislativ, în cea mai mare măsură, reflectă voința statală, iar principiile de natură doctrinală, într-o măsură covârșitoare, reflectă situația politico-juridică, social-economică, care se constată în condiții istorice concrete ale unui anume stat.

Rezultă că principiile consacrate legislativ îndeplinesc o funcție regulatorie, iar principiile de natură doctrinală îndeplinesc funcții de interpretare, ideologice și parțial stimulative, acționînd într-o anumită măsură asupra dezvoltării ulterioare a legislației.

Prof. rus Șerstiuk menționează că chestiunea privitoare la determinarea și gruparea principiilor dreptului procesual civil trezește dispute serioase, atît în teorie, cît și în jurisprudență. Din acest motiv, problema trebuie tratată cu multă chibzuință. În caz contrar, lărgirea componenței acestor principii sau excluderea unora dintre ele ar putea atrage fie „devalorizarea” acestor reguli fundamentale, fie reducerea garanțiilor realizării drepturilor persoanelor [15, p. 57]. Din punctul nostru de vedere, soluționarea acestei chestiuni poate fi realizată doar din punctul

de vedere al separării principiilor consacrate legislativ de celelalte principii, respectiv este recomandabilă elaborarea unei clasificări pozitive a principiilor dreptului procesual civil.

Numărul principiilor consacrate legislativ este limitat, pe cînd numărul principiilor doctrinale este unul imens și depinde de poziția oamenilor de știință, precum și de faptul cît de convingătoare sînt argumentele lor. De fapt, manifestînd voință, doctrinarii ar putea practic să transforme în principiu doctrinal orice prevedere normativă a Codului de procedură civilă. De aici rezultă că este imposibil de elaborat o clasificare acceptabilă, care ar reflecta realitățile juridice actuale reieșind din criteriul doctrinal al determinării esenței și conținutului principiilor dreptului procesual civil.

Desigur, orice clasificare are un caracter relativ și are o semnificație mai mult teoretico-științifică decît practică. O confirmare a acestui fapt o constituie clasificarea, desul de cunoscută în teoria generală a dreptului, a tuturor principiilor în *principii generale ale dreptului*, *principii interramurale* și *principii specifice unei ramuri de drept concrete*.

Această clasificare dă naștere unor întrebări. De exemplu, constituie oare faptul existenței principiilor specifice unei ramuri un criteriu de delimitare între această ramură și alte domenii ale dreptului? Sau pot fi identificate careva principii specifice doar dreptului procesual civil? În doctrina rusă [10, p. 41], răspunsul la aceste întrebări a fost unul negativ, deoarece în sistemul legislativ al Federației Ruse este cunoscută și procedura *arbitrală*, în cadrul căreia se examinează litigiile dintre agenții economici, aplicîndu-se aceleași principii ca și în procedura civi-

lă, dar avînd o altă semnificație și natură juridică decît procedura arbitrală consacrată în legislația din RM. În sistemul nostru însă, considerăm că principiile, alături de obiectul și metoda de reglementare, constituie un element ce delimitează o ramură de drept de altă ramură de drept. Totodată, pot fi recunoscute principii ale dreptului procesual civil doar acele norme fundamentale și diriguitoare care sînt consacrate în Constituția RM sau în Codul de procedură civilă al RM. Toate celelalte reguli abordate de către doctrină nu pot fi considerate principii decît în sens doctrinal, adică nu se află în sfera de acțiune a dreptului, ci în sfera de cunoaștere a acestuia.

Astfel, avînd în vedere izvorul acestor principii, din punct de vedere teoretic, principiile fundamentale ale dreptului procesual civil sînt divizate în două mari categorii:

- 1) principii constituționale;
- 2) principii ramurale, adică specifice ramurii dreptului procesual civil.

În mod practic însă, unele din principiile consacrate de Legea fundamentală se regăsesc și în Codul de procedură civilă (CPC) al RM. În doctrină s-a menționat că, pornind de la faptul conținutului normelor de tehnică legislativă modernă, dar și de la specificul conștiinței juridice naționale, potrivit căreia Constituția, de multe ori, este percepută ca un act declarativ, această dublare a principiilor în două categorii de acte normative, diferite ca valoare și ca obiect de reglementare, este una justificată și utilă [14, p. 27].

Menționînd aceste particularități, putem concluziona că principiile dreptului procesual civil trebuie împărțite în trei categorii:

- 1) principii care se regăsesc doar în Constituția RM;

2) principii consacrate atât în Constituția RM, cât și în Codul de procedură civilă;

3) principii care se regăsesc doar în Codul de procedură civilă.

În cele ce urmează vom enumera principiile ce se includ în fiecare dintre categoriile evidențiate.

Principii consacrate doar în Constituția RM:

- Principiul accesului liber la justiție (art. 20 al Constituției RM);

- Principiul dreptului la apărare (art. 26 al Constituției RM). Menționând acest principiu, trebuie să relevăm faptul că prin art. 8 din Codul de procedură civilă este consacrat dreptul la asistență juridică, care are un conținut mai îngust decât dreptul la apărare și care nu este încadrat de către legiuitor la categoria principiilor fundamentale consacrate în Capitolul II din Titlul I al Codului de procedură civilă;

- Principiul numirii judecătorului în funcție (art. 116 alin. 2 al Constituției RM).

Principii consacrate atât în Constituția RM, cât și în Codul de procedură civilă:

- Principiul înfăptuirii justiției de către instanțele judecătorești (art. 114 al Constituției RM și art. 19 din CPC al RM);

- Principiul independenței judecătorilor și supunerii lor numai legii (art. 116 alin. 1 al Constituției RM și art. 20 alin. 2 din CPC al RM);

- Principiul egalității în fața legii și a justiției (art. 16 alin. 2 al Constituției RM și art. 22 din CPC al RM);

- Principiul publicității dezbaterilor judiciare (art. 117 al Constituției RM și art. 23 din CPC al RM);

- Principiul limbii de

desfășurare a procesului (art. 118 alin. 1 al Constituției RM și art. 24 alin. 1 din CPC al RM).

Principii care se regăsesc doar în Codul de procedură civilă:

- Principiul judecării unipersonale și colegiale a pricinilor civile (art. 21 din CPC al RM);

- Principiul nemijlocirii și oralității în dezbaterile judiciare (art. 25 din CPC al RM);

- Principiul contradictorialității (art. 26 din CPC al RM);

- Principiul disponibilității în drepturi procesuale a participanților la proces (art. 27 din CPC al RM).

Totalitatea celorlalte dispoziții, denumite în literatura de specialitate *principii ale dreptului procesual civil*, poartă doar un caracter doctrinar, respectiv nu pot fi atribuite categoriei de principii fundamentale ale dreptului procesual civil. La categoria principiilor doctrinare se atribuie: principiul aflării adevărului, principiul continuității procesului, principiul economiei procesuale, precum și dreptul de a fi ascultat și de a fi auzit [15, p. 57-63].

O atenție sporită trebuie acordată principiului *legalității* în procesul civil. Acest principiu nu este consacrat de către Constituția RM, dar nici de constituțiile altor state. Cu toate acestea, doctrina unanim recunoaște legalitatea ca un principiu al procesului civil, explicând situația prin faptul că cerința legalității derivă din unele prevederi ale Constituției, cum ar fi, de exemplu, art. 114, care prevede că „justiția se înfăptuiește în numele legii (...)” [1], fapt care ne sugerează obligativitatea instanțelor de a aplica corect normele de drept substanțial și de a efectua acțiunile procesuale în scopul îndeplinirii și respectării normelor

dreptului procesual civil. Drept urmare, acest principiu este rezultatul activității de interpretare a Legii fundamentale și, de asemenea, trebuie să fie atribuit principiilor cu caracter doctrinar.

Conținutul acestui principiu poate fi desprins și din unele dispoziții ale Codului de procedură civilă. Astfel, art. 12 alin. 1 din acest act normativ prevede că: „Instanța judecătorească soluționează pricinile civile în temeiul Constituției RM, legilor, hotărârilor Parlamentului, ordonanțelor și hotărârilor Guvernului, actelor normative ale autorităților publice centrale și locale, tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. În cazurile prevăzute de lege, instanța aplică uzanțele dacă nu contravin ordinii publice și bunelor moravuri” [2]. În scopul evitării unor inadvertențe sau lacune legislative, prin art. 12¹ CPC se prevede posibilitatea instanțelor judecătorești de a sesiza Curtea Constituțională, prin intermediul Curții Supreme de Justiție, în vederea verificării constituționalității unei legi, precum și posibilitatea aplicării analogiei legii sau analogiei dreptului (art. 12 alin. 3 CPC).

Prezintă interes și opinia prof. Davtean A. G., care menționează că „legalitatea reprezintă o formă de existență și de realizare a justiției, și nu un principiu al procesului civil” [12, p. 254].

În cele din urmă, trebuie să menționăm că principiul legalității reprezintă o cerință obiectivă într-un stat de drept și o garanție a desfășurării în condiții optime a tuturor mecanismelor sociale. Astfel, legalitatea trebuie considerată ca o regulă esențială la nivelul întregului sistem de drept, cu atât mai mult cu cât edificarea unei

economii de piață și pe această bază a statului de drept nu poate fi concepută fără respectarea legii.

Concluzii. Reieșind din cele expuse, formulăm următoarele recomandări:

1) Principiile dreptului procesual civil, avînd în vedere criteriul pozitivist, urmează a fi împărțite în trei categorii:

- principii care se regăsesc doar în Constituția RM;

- principii consacrate atît în Constituția RM, cît și în Codul de procedură civilă;

- principii care se regăsesc doar în Codul de procedură civilă.

2) Ansamblul preceptelor, regulilor care nu sînt consacrate legislativ, nu se regăsesc în cele trei categorii enumerate mai sus și care sînt denumite în literatura de specialitate *principii ale dreptului procesual civil* poartă doar un caracter doctrinar, respectiv nu pot fi atribuite categoriei de principii fundamentale.

3) Este necesar de a transfera dispoziția cuprinsă în art. 9 al CPC – referitoare la rolul diriguiitor al judecătorului în procesul civil – în categoria principiilor dreptului procesual civil, cu încadrarea acesteia în Capitolul II din Titlul I al Codului de procedură civilă, cu specificarea faptului că instanța de judecată va avea atît dreptul, cît și obligația de a ordona dovezi pe care le consideră necesare și utile pentru aflarea adevărului, în afara probelor propuse de părți. În acest fel, urmează a fi consacrat și în legislația noastră principiul *aflării adevărului*, care va constitui o garanție suplimentară în edificarea statului de drept, concept ce presupune inclusiv și faptul ca judecătorul să depună toate eforturile și să dispună de toate instrumentele procesuale necesare pentru co-

recta stabilire a faptelor, astfel ca hotărîrea pe care o pronunță să fie conformă cu realitatea.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 1 din august 1994.

2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225-XV din 30 mai 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 111 din 12.06.2003.

3. Codul de procedură civilă al României, republicat în temeiul art. XIV din Legea nr. 138/2014 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 247 din 10 aprilie 2015.

4. Deleanu I. *Tratat de procedură civilă*. Vol. I. București: Universul Juridic, 2013.

5. Herovanu E. *Principiile procedurii judiciare*. București, 1932.

6. Mocanu M. C. *Manual de procedură civilă. Teoria generală*. București: Editura Universitară, 2012, p. 19-20.

7. Popescu C. *Ședința de judecată în procesul civil*. București: C.H. Beck, 2010.

8. Rebeca I. *Introducere în procedura civilă. Principiile procesului civil*. București: Hamangiu, 2013.

9. Букина В.С. *Принципы советского гражданского процессуального права*. Автореферат к докторской диссертации. Ленинград, 1975.

10. Вукот М.А. *Гражданский процесс России*. Учебник. Москва, 2004.

11. Гурвич М. А. *Принципы советского гражданского процессуального права*. В: Труды ВЮЗИ. Т. 3. Москва, 1965.

12. Давтян А. Г. *Развитие теории принципов в гражданском процессуальном праве Армении*. Москва, 2004.

13. Исаенкова О.В. *Принципы исполнительного права*. В: Вестник Саратовской государственной академии права, 2003, № 1(34).

14. Франциферов А. Ю., Франциферова Ю. В. *Принципы гражданско-*

данского процессуального права. В: Арбитражный и гражданский процесс, 2003, № 4.

15. Шерстнок В. М. *Право быть выслушанным и быть услышанным – принцип гражданского процессуального права*. Москва, 2004.

16. Четвертин В. А. *Введение в курс общей теории права и государства*. Учебное пособие. Москва, 2003.

17. Чечина Н. А. *Принципы гражданского процессуального права*. Актуальные проблемы теории и практики гражданского процесса. Ленинград, 1979.

PROBLEMA RESPONSABILIZĂRII SUBIECTULUI VINOVAȚ DE CAUZAREA PREJUDICIULUI ECOLOGIC ÎN CAZUL ÎN CARE ACESTA ESTE SUBORDONAT JURISDICȚIEI TRANSNISTRENE

Grigore ARDELEAN,

doctorand, lector universitar, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”

SUMMARY

Issue identification and accountability subject is guilty of committing acts with injurious character image directly to encroaching environmental factors is one much debated today both in doctrine and in practice the application of rules to resolve these disputes. The complexity of the situation is determined by certain specific features of the object that is encroaching and refill these complexities with some political obstacles or territorial levels would constitute a disaster. The problem of separatism that is characteristic of the many ex-Soviet States constitutes a direct threat and influence on the prevention and sanction of perpetrators documentation located in the regions of Transnistria, minimize the possibility to ensure the right to a healthy environment and irrespective from the environmental point of view, both citizens of our country and other international countries.

Keywords: injury, environmental, responsibility, jurisdiction, compensation

REZUMAT

Problema identificării și responsabilizării subiectului vinovat de comiterea faptelor cu caracter prejudiciabil ce atentează direct la factorii de mediu, astăzi este una din cele mai discutate, atât în doctrină, cât și în practică, îndeosebi aplicarea regulilor la soluționarea acestor cauze. Complexitatea situației este determinată de anumite caracteristici specifice ale obiectului la care se atentează, iar șirul dificultăților se completează cu unele obstacole de natură politică sau la nivel teritorial, ceea ce ar conduce un la dezastru în cadrul soluționării litigiilor vizate. Problema separatismului, care este caracteristică numeroaselor state ex-sovietice, constituie o amenințare directă cu impact asupra prevenirii și sancționării autorilor situați în regiunea transnistriană, reduce posibilitatea de a asigura dreptul la un mediu sănătos și neprejudiciat din punct de vedere ecologic, atât cetățenilor din țara noastră, cât și celor din alte țări.

Cuvinte-cheie: prejudiciu, mediu, responsabilitate, jurisdicție, compensare

Introducere. Pilonii unei societăți dezvoltate sînt, de fapt, relațiile interumane care au ca geneză respectul reciproc, îngăduința, toleranța și perseverența, și nu aspectul economico-progresist, tehnologic și industrial care, în mod continuu, provoacă efecte secundare ce au ca rezultat suprimarea altor valori mult mai necesare omului, printre ele numărîndu-se și dreptul la un mediu sănătos și neprejudiciat din punct de vedere ecologic. Cu toate că în ultimii ani natura și-a intensificat avertismentele reflectate în catastrofe de proporții, iar autoritățile la nivel mondial tot mai frecvent atenționează subiecții ce desfășoară activități cu impact asupra mediului despre pericolul neglijenței menifestate în cursul exploataării resurselor naturale, totuși setea generată de progresul economic pare a fi mult mai aprigă.

De fapt, constatările ce datează încă din momentul în care omul

a conștientizat pericolul la care el însuși este expus ca urmare a activității proprii, ce prejudiciază direct factorii de mediu, au confirmat încă o dată efectul bumerangului, însă problema constă în faptul că efectul acestui bumerang este suportat de toți membrii societății, indiferent dacă unii au adus un prejudiciu mediului, iar alții, dimpotrivă, o îmbunătățire. Astfel, sesizăm că natura nu ține cont de principiul echității la „aplicarea sancțiunilor”, astfel, sîntem puși în fața faptului că în timp ce *unii* profită în exces de bogățiile naturii, povara sancțiunii este suportată de *toți* în mod egal. În această ordine de idei, constatăm că evitarea unor asemenea nelegiuiri este posibilă doar prin intensificarea măsurilor de prevenire a unor activități nocive și distrugătoare, desfășurate de cei obsedați de setea valorificării intereselor financiare, prin impunerea unor sancțiuni mai dure,

chiar și financiare ce urmează a fi cheltuite în procesul regenerării unor factori de mediu prejudiciați sau care pot fi prejudiciați.

Materiale studiate și metode aplicate. În scopul realizării unei cercetări detaliate a subiectului vizat în lucrare, au fost utilizate un șir de metode de cercetare: analiza, sinteza, comparația, metoda deductivă și cea sistemică. Pentru elaborarea prezentului studiu au fost consultate un șir de acte normative și legislative, manuale și monografii, articole în ediții periodice la tema vizată, lucrări științifice ale autorilor din țară și de peste hotare.

În procesul cizelării cadrului juridic ce reglementează modul de reparare a prejudiciului ecologic, este necesar a fi identificate toate deficiențele și fisurile existente în construcția juridică a acestor norme, atât la nivel teoretic, cât și la nivel aplicativ.

Rezultate obținute și discuții. Este evident faptul că în cursul implementării unor tehnici de reglementare mai eficiente, solicitate de necesitățile timpului, urmează a fi luată în calcul și complexitatea manifestărilor cu caracter ilicit asupra factorilor de mediu, cum ar fi diversitatea surselor de poluare, intervalul de timp dintre faptă și efect, imposibilitatea localizării sursei de poluare, precum și alți factori ce determină complexitatea procesului de reglementare. Pe lângă toate aceste divergențe întâlnite de legiuitor în cursul elaborării și adoptării unor reglementări specifice și eficiente, care de fapt sînt caracteristice tuturor statelor lumii, pentru unele state recunoscute a fi independente se mai adaugă, din păcate, și alte dificultăți dictate de factorul politic care nu are capacitatea de a controla, din anumite considerente, funcționalitatea principiului integrității teritoriale. Această problemă este caracteristică unor state ex-sovietice care nici pînă în prezent nu se pot impune asupra asigurării integrității teritoriale a statului declarat independent. Cu alte cuvinte, luînd în considerație faptul că orice daună de mediu se poate răsfrînge pe teritorii întinse, ținînd cont că poluarea nu are granițe datorită unor principii deosebite ce stau la baza funcționării factorilor naturali, iar, prin urmare, devine dificilă stabilirea intervalului de timp dintre comiterea faptei și apariția efectului negativ, problemele de dezbinare teritorială pot periclita grav procesul de depistare, evaluare, documentare și identificare a responsabilului de cauzarea unui prejudiciu ecologic.

În acest context, procesul asigurării unei reparări depline a daunei ecologice poate fi pus la îndoială din cauze independente de voința omului, așa cum consideră unii specialiști¹, dar și din cauze

¹ Autorul M. Duțu consideră că măsurarea ori evaluarea pagubelor în scopul atribuirii unor indemnizații ridică și alte probleme ca, de exemplu, pragul ori nivelul minim de

ce determină imposibilitatea accesului pe teritoriul unde este amplasată sursa de poluare, în scopul izolării acesteia, documentării și sancționării responsabililor care au admis cauzarea unor prejudicii mediului. Studiul în cauză este dedicat în mare parte abordării problemicii privind responsabilizarea subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic ce are ca geneză o cauză specifică în contextul celorlalte existente, și anume problema de integritate teritorială a Republicii Moldova, generată de tendințele de separare teritorială manifestate de regiunea Transnistreană.

Actualmente, problema transnistreană este destul de cunoscută și mediatizată, atît la nivel național, cît și la nivel internațional, în ce privește cauzele, influențele și efectele negative ale acestei destrămări teritoriale reflectate asupra economiei, relațiilor sociale, politice și diplomatice. La toate aceste probleme se mai adaugă și cea a imposibilității statului de a exercita controlul asupra modului de folosire și exploatare a factorilor de mediu în stînga Nistrului, ceea ce constituie un impediment serios în realizarea obligațiilor statului nostru privind asigurarea unui mediu sănătos pentru cetățenii săi, reieșind din legile adoptate în acest sens², precum și pe plan internațional – respectarea drepturilor tuturor statelor vecine, dar și

pagubă care atrage răspunderea, constatarea daunei, în special cînd este vorba de efecte pe termen lung, la mare distanță ori cauzate de autori multipli, și, în sfîrșit, posibila ireversibilitate a prejudiciului.

² Potrivit art. 37 al Constituției Republicii Moldova, „fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive”. Conform prevederilor art. 30 din Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515-XII din 16.06.1993, „statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos”.

a statelor lumii în fața cărora Republica Moldova este responsabilă potrivit convențiilor, tratatelor și acordurilor internaționale la care este parte³.

În prima fază a studiului ne vom referi la problematica responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea daunei ecologice atunci cînd acesta este un subiect (persoană fizică sau juridică, indiferent de statutul juridic sau forma de organizare) subordonat jurisdicției transnistrene, din perspectiva garantării drepturilor cetățenilor Republicii Moldova de pe ambele maluri ale Nistrului la un mediu sănătos și neprejudiciat din punct de vedere ecologic, precum și la curmarea faptelor ilicite care atentează la factorii de mediu ce constituie patrimoniul exclusiv al statului. Dacă, în anumite situații concrete, repararea prejudiciului ecologic devine imposibilă datorită specificității acestuia, existînd și unele deficiențe ale cadrului aplicativ, în situația de față, procesul respectiv devine și mai defectuos din cauza lipsei în totalitate a unor legi sau acorduri cu autoritățile transnistrene privind facilitarea accesului reciproc în scopul identificării sursei de poluare, a responsabilului care gestionează această sursă și tragerii acestuia la răspundere conform legislației Republicii Moldova, ce are la baza legea fundamentală.

³ Conform Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, dreptul la viață presupune respectarea vieții și integrității fizice. Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în context transfrontalier (Espoo, 25 februarie 1991), ratificată prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1546-XII din 23 iunie 1993. Convenția privind efectele transfrontaliere ale accidentelor industriale (Helsinki, 17 martie 1992), ratificată prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1546-XII din 23 iunie 1993. Convenția privind poluarea transfrontalieră a aerului la distanțe mari (Geneva, 13 noiembrie 1979), ratificată prin Hotărîrea Parlamentului nr. 399-XIII din 9 iulie 1995.

Însă, oricât ar fi de paradoxal, atunci când într-o țară există „două constituții”, adică Constituția Republicii Moldova și cea a autoproclamatei Republici Moldovenești Nistrene, cadrul legislativ aplicabil faptelor de poluare devine confuz și, de fapt, creează condiții favorabile instalării haosului și dezordinii. Situația devine mult mai complicată la nivel internațional, atunci când Republica Moldova își asumă unele angajamente față de statele vecine, ce se referă la întreprinderea măsurilor la nivel național privind neadmiterea poluării transfrontaliere.

Vom încerca să facem o descriere succintă a situației existente la nivel național în ce privește divergențele aplicării legislației de mediu atunci când sursa de poluare sau subiectul responsabil este localizat în stînga Nistrului. Avînd în vedere faptul că orice activitate economică constituie un risc sporit de poluare, iar regiunea transnistreană găzduiește un număr mare de uzine concentrate în principalele orașe, cum ar fi Tiraspol, Rîbnița și Tighina (Bender), impactul acestora asupra mediului ar deveni devastator în lipsa unui control riguros din partea organelor competente în acest domeniu. În cazul în care starea mediului din zonele învecinate acestor orașe (ne referim aici la cele din dreapta Nistrului, populate de cetățenii noștri, sau, mai corect spus, cetățenii ce locuiesc în localitățile altele decît cele transnistrene) atestă o calitate a mediului sub nivelul normal prevăzut de legislația în vigoare, problema determinării subiectului ce urmează să examineze litigiile generate de stuația descrisă mai sus devine destul de complicată. Potrivit unor relatări ale inspectorilor de mediu din orașul Rezina, există cazuri în care faptul poluării atmosferice sau a apei Nistrului este vizibil generată de o sursă

amplasată în stînga Nistrului, însă din cauza problemelor de acest gen, în această regiune a inspectorilor ce sînt angajați ai Inspectoratului Ecologic de Stat aceste fapte rămîn nesancționate.

În contextul dat, din cauza unor probleme de integritate teritorială, depistarea unor contravenții sau infracțiuni de mediu în faza de săvîrșire, precum și documentarea eficientă a acestora sînt aproape imposibile. Totuși, aceste fapte de poluare cauzează sistematic un prejudiciu mediului, precum și persoanelor care locuiesc în apropierea acestor surse⁴, iar ghinionul constă în faptul că persoanele respective sînt prejudiciate de subiecții ce și desfășoară activitatea în stînga Nistrului și care pot fi sancționați de așa-zisele ”organe de drept” ale Transnistriei, iar victimele poluării din dreapta Nistrului pot cere apărarea drepturilor de la organele de drept ale Republicii Moldova, iar între aceste două organe nu există colaborare. Adresarea cetățenilor prejudiciați la organele competente de soluționarea litigiilor ce rezultă din cauzarea prejudiciilor de mediu constituie un drept ce are ca temei legislația în vigoare, iar controlul în vederea neadmiterii unei poluări revine statului prin intermediul organelor subordonate⁵, reieșind din prevederile actelor legislative.

Astfel, dacă e să analizăm prevederile legislației naționale ce reglementează modul de sesizare a

⁴ Această situație este confirmată și în literatura de specialitate. Autotul M. Duțu consideră că la originea acceptării conceptului de „daună ecologică” se află teoria inconvenientelor de vecinătate, în sensul că, treptat, o asemenea teorie a lărgit noțiunea de *vecinătate geografică* la cea de *vecinătate socială*, prin introducerea conceptului de *patrimoniu comun*.

⁵ Spre exemplu, potrivit alin. 2 art. 30 al Legii nr. 1422 din 17.12.1997 privind protecția aerului atmosferic, “Controlul de stat în domeniul protecției aerului atmosferic este exercitat de către Inspectoratul Ecologic de Stat și serviciul sanitaro-epidemiologic, în modul stabilit de legislație”.

organelor de drept prin înaintarea acțiunilor în apărare și reparare, constatăm că persoana prejudiciată prin anumite fapte de poluare, ce atentează la valorile apărute de legea penală sau, după caz, cea contravențională, are dreptul la acțiune în justiție față de cel vinovat, chiar cu dreptul de a cere, în conformitate cu prevederile legislației civile⁶, repararea prejudiciului material cauzat. Prin urmare, ulterior apariției dreptului la acțiune, urmează a identifica organul de drept care va examina sesizarea respectivă, cu luarea în considerare și a normelor ce stabilesc competența materială și teritorială în examinarea acestor sesizări, iar aici, făcînd referire la problematica analizată în lucrarea de față, ne ciocnim de unele divergențe de aplicare eficientă a legilor ce vin să garanteze apărarea drepturilor cetățenilor din această zonă.

Așadar, potrivit legislației procesual penale [3. art. 40 alin.1], cauza penală se judecă de instanța în raza teritorială a căreia a fost săvîrșită infracțiunea, iar conform legislației procesual civile referitoare la competența teritorială [4. art. 38], acțiunea se intentează în instanța de la domiciliul pîrîtului, respectiv acțiunea împotriva unei organizații se intentează în instanța de la sediul ei sau al organului ei de administrație. Din acest context observăm că, în toate cazurile în care o persoană a fost prejudiciată din punct de vedere ecologic, ea va depune o petiție la organul sau instanța din raza teritorială unde își are domiciliu pîrîtul sau organizația ce se face vinovată de poluare. Iar în cazul în care aceștia se află pe teritoriul autoproclamatei Republici Moldovenești Nistrene,

⁶ Art. 1398 alin. 1 Cod civil: „cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune”.

posibilitatea intentării unei acțiuni în instanțele ce înfătuiesc justiția în acest teritoriu se reduce la „zero”, iar prevederile legislației procesuale ce se referă la competența teritorială devin inaplicabile.

Această problemă, cu părere de rău, datează încă din anul 1992, când autoritățile din stînga Nistrului, prin violență și rezistență militară, s-au separat teritorial, creînd un cadru administrativ, juridic, precum și justiție proprie, nerecunoscută pînă în prezent de guvernul de la Chișinău și, respectiv, de nici un alt stat. Așadar, observăm că așa-zisa „putere judecătorească” din stînga Nistrului nu se subordonează Ministerului Justiției Republicii Moldova, cu toate că, în mod implicit, din prevederile Legii nr. 514 [7.], în care se menționează la art. 21 alin. 2 că „numărul total al posturilor de judecător include și numărul posturilor de judecător pentru instanțele judecătorești amplasate în stînga Nistrului”, rezultă că instanțele judecătorești din stînga Nistrului se subordonează din punct de vedere organizatoric Ministerului Justiției al Republicii Moldova. Este evident faptul că Republica Moldova actualmente întreprinde toate măsurile posibile în vederea asigurării integrității teritoriale, respectării drepturilor și libertăților cetățenilor de pe ambele maluri ale Nistrului, în acest sens fiind adoptată de către Parlamentul Republicii Moldova Legea nr. 173 [8], avînd ca obiectiv principal întărirea unității poporului, restabilirea integrității teritoriale a statului, crearea **spațiului juridic**, economic, de apărare, social, vamal, umanitar și a altor spații unice, precum și asigurarea păcii civice, încrederii, înțelegerii reciproce și concordiei în societate, stabilității, securității și dezvoltării democratice a statului.

În pofida acestei situații critice, statul nostru urmează să identifice

unele soluții reflectate în actele legislative, ce ar asigura apărarea eficientă a drepturilor cetățenilor din dreapta Nistrului, dar și asigurarea unui control riguros asupra activităților cu impact asupra mediului desfășurate în stînga Nistrului, în vederea realizării angajamentelor asumate față de statele vecine în urma semnării convențiilor și acordurilor privind mediul. Una din soluții ar consta în operarea unor modificări în legislația procesuală, iar aici ne referim la prevederile art. 39 și art. 40 din Codul de procedură civilă, care se referă la competența teritorială la examinarea de către instanțele de judecată a litigiilor ce rezultă din cauzarea daunelor ecologice. Actualmente, în art. 40 alin. 2 se menționează că „acțiunea în reparație a prejudiciului cauzat mediului înconjurător se intentează împotriva proprietarilor (posesorilor) de utilaje în instanța de la locul instalării utilajului, cu excepția cazurilor în care acesta este instalat în străinătate”.

De fapt, sîntem de acord cu logica și tactica elaborării normei în cauză sub aspect procesual, însă aceasta nu poate fi aplicată pe teritoriul transnistrean, în special partea normei ce stabilește titlul de excepție referitoare la cazurile în care sursa de poluare (instalația) este amplasată în străinătate, deoarece autoproclamata Republică Nistreenă nu este recunoscută ca stat străin. Deci, dacă e să pătrundem în esența problemei, atunci putem exemplifica o situație ce poate rămîne nesoluționată doar din cauza dezbinării teritoriale, fapt ce este specific și Republicii Moldova.

Astfel, în cazul în care persoanei i s-a adus un prejudiciu în urma săvîrșirii unei infracțiuni ecologice, aceasta va depune o acțiune în depistarea și tragerea la răspundere a făptuitorului, precum și repararea prejudiciului material. Această acțiune poate fi depusă la inspectora-

tul de poliție din raza teritoriului în care victima își are domiciliu, avînd în vedere că nu este cunoscut făptuitorul și nici locul amplasării sursei de poluare, iar acesta va constata fapta, prejudiciul, va intenta o cauză contravențională sau penală, după caz, cu transmiterea acesteia după finisare de către procuror în instanța de judecată.

Aceeași situație este valabilă și în cazul în care despre comiterea unei infracțiuni ecologice este sesizată agenția ecologică din teritoriul respectiv. Aici, de fapt, apare și întrebarea în care din instanțe, conform principiului teritorialității, va fi remisă cauza penală, dacă pe timpul urmăririi penale s-a stabilit că sursa de poluare este instalată în stînga Nistrului, iar, potrivit legislației procesual-penale, cauza penală se judecă de instanța în raza teritorială a căreia a fost săvîrșită infracțiunea, cu atît mai mult că și legislația procesual-civilă spune că „acțiunea în reparație a prejudiciului cauzat mediului înconjurător se intentează împotriva proprietarilor (posesorilor) de utilaje în instanța de la locul instalării utilajului”. În acest sens, propunem să fie revăzută legislația procesuală în materie de competență teritorială, atunci cînd litigiul este generat de cauzarea unei daune ecologice, în scopul aditerii soluționării acestor litigii la instanța de la locul daunei, cu atît mai mult că Codul de procedură civilă, prin art. 39 alin. 9⁷,

⁷ Potrivit acestei norme ce reglementează competența la alegerea reclamantului, acțiunile în reparație a daunei cauzate bunurilor unei persoane fizice sau ale unei organizații pot fi intentate și în instanța de la locul daunei. Însă, avînd în vedere că, conform legislației civile, din categoria bunurilor fac parte atît bunurile mobile, cît și cele imobile, în cazul poluării unui teren (bun imobil) proprietate privată proprietarul poate înainta acțiune conform acestei norme la locul daunei, adică în instanța de la domiciliul acesteia, atunci cînd terenul e amplasat în localitatea în care își are domiciliu persoana prejudiciată material.

admite o situație similară în cazul acțiunilor în reparație a daunei cauzate bunurilor unei persoane. În acest caz este evident că urmează a fi operate unele modificări și la art. 40 alin. 2 din CPC, în sensul ca această normă să facă trimitere la o normă specială ce urmează a fi elaborată și aplicată doar în localitățile situate pe malul drept al Nistrului.

Astfel, în pofida faptului că obstacolele în calea exercitării și apărării dreptului la un mediu sănătos sînt numeroase, totuși există și multe pîrghii în apărarea acestor drepturi, aceste pîrghii fiind la dispoziția organelor responsabile și nu numai. În conformitate cu prevederile art. 30 lit. g) din Legea nr. 1515/1993, statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în care scop asigură, în conformitate cu legislația în vigoare, *dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru a sista acțiunile care aduc daune mediului, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudicați în mod direct.*

Un aspect, care nu poate fi trecut cu vederea și, de fapt, vine să confirme prioritatea dezvoltării economice, tehnologice și industriale, care de multe ori constituie cauza unor prejudicii ecologice devastatoare, în raport cu alte valori sociale, se referă la acțiunile Guvernului Republicii Moldova, care a votat la 20.03.2014 modificări la politica bugetar-fiscală, prin care a scutit de achitarea plăților vamale și pentru poluarea mediului agenții economici din regiunea transnistreană. Aici observăm că, pe lângă toate problemele create de dezbinarea teritorială cauzată de partea transnistreană, inclusiv la capitolul protecția mediului,

statul, prin politica sa, admite unele greșeli. În cazul de față ne referim la scutirea de taxa de mediu în condițiile în care această taxă constituie o șansă în plus ce oferă posibilitatea suplînirii fondului ecologic de stat cu surse financiare indispensabile activităților de prevenire și regenerare a factorilor de mediu prejudicați.

Recenzent:

Ștefan BELECCIU,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 18.08.1994.
2. Codul civil al Republicii Moldova/Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86 din 22 iunie 2002.
3. Codului de procedură penală, nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110 din 07.06.2003.
4. Codul de procedură civilă, nr. 225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 111-115 din 12.06.2003.
5. Legea privind protecția aerului atmosferic, nr. 1422 din 17.12.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 44-46 din 21.05.1998.
6. Legea privind protecția mediului înconjurător, nr. 1515-XII din 16.06.1993. În Monitorul Parlamentului, nr. 10 din 01.10.1993.
7. Legea privind organizarea judecătorească, nr. 514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 58 din 19.10.1995.
8. Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga

Nistrului (Transnistria), nr. 173 din 22.07.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 101-103 din 29.07.2005.

9. M. Duțu. Dreptul mediului. București: Editura C.H. Beck, 2010.

ABORDAREA DOCTRINARĂ A RESPONSABILITĂȚII ȘI RĂSPUNDERII JURIDICE ÎN DOMENIUL OCROTIRII SĂNĂȚĂȚII

Mariana GULIAN,
doctorandă, ULIM

SUMMARY

This article shows the results of review of the doctrinal studies on the accountability and liability in health care. There is insufficient doctrinal foundation for accountability and liability in this field, but it should be noted that the need of a doctrine for the legal life is an axiom. Progress made in legal research on healthcare prompted the importance of identifying the phenomenon of accountability and liability in the implementation of health care policies. The concepts of health care strengthening are reflected in the doctrine, in most cases being also reflected in binding by-laws and regulations, from which the grounds for legal liability are derived. Healthcare reforms are initiated through studies and conclusions which can form a set of principles in the field of knowledge of accountability and liability in the health care system.

Keywords: doctrine, healthcare, accountability, liability, legal regulation

REZUMAT

În acest articol sînt prezentate rezultatele analizei studiilor doctrinare privind responsabilitatea și răspunderea juridică în domeniul ocrotirii sănătății. Responsabilitatea și răspunderea juridică în domeniul vizat au o fundație doctrinară insuficientă, însă trebuie de remarcat faptul că necesitatea doctrinei pentru viața juridică este o axiomă. Progresele realizate de cercetarea juridică a domeniului ocrotirii sănătății au determinat importanța identificării fenomenului responsabilității și răspunderii juridice în procesul de realizare a politicilor de ocrotire a sănătății.

Conceptele de fortificare a ocrotirii sănătății sînt reflectate în doctrină, ele de fapt, în marea majoritate a cazurilor, își găsesc reflectarea și în actele normative, care au un caracter obligatoriu de respectare și executare, din care sînt desprinse și temeiurile survenirii răspunderii juridice. Reformele în ocrotirea sănătății sînt demarate prin realizarea unor studii și concluzii, care pot forma un ansamblu de principii în domeniul de cunoaștere a responsabilității și răspunderii juridice în sistemul ocrotirii sănătății.

Cuvinte-cheie: doctrină, ocrotirea sănătății, responsabilitate juridică, răspundere juridică, reglementare juridică

Introducere. Orice abordare doctrinară este în mod necesar complexă și continuă, cu atît mai mult cu cît ea se raportează la noțiuni cu contururi elucidate, la terminologii specifice, la concepte fundamentale ale sistemului supus cercetării. Aflîndu-ne în fața unui subiect mai puțin abordat în literatura de specialitate, vom încerca totuși în demersul nostru să redăm constatările și concluziile făcute în cursul acestui studiu, ce caracterizează în materie doctrinară responsabilitatea și răspunderea juridică în domeniul ocrotirii sănătății.

Este cunoscut faptul că doctrina juridică are menirea să stabilească principiile domeniului analizat. Lipsa constantelor în drept, care de fapt sînt rezultatul studiilor doctrinare, este echivalentă cu ceea ce Maiorescu numea „formă fără fond” [1, p. 139], întrucît raportul dintre realitatea normată și activitatea de legiferare a unui domeniu cum ar fi și sistemul ocrotirii sănătății se află într-un dublu raport: realitatea fapți-

că determină adoptarea unui anumit act juridic, dar și realitățile faptice sînt dirijate de voința legiuitorului. Or voința legiuitorului, în lipsa suportului doctrinar, poate cîrmui realitățile faptice în direcția greșită.

Aspectele doctrinare ale responsabilității și răspunderii juridice sînt supuse unei analize științifice complexe și profunde în literatura de specialitate, pe care o vom supune studiului în tendința de a profila esența responsabilității și răspunderii juridice și în sistemul ocrotirii sănătății.

Scopul articolului constă în abordarea conceptuală a instituției răspunderii și responsabilității juridice în domeniul ocrotirii sănătății, cu determinarea aspectelor teoretice ale subiectului vizat prin prisma doctrinei juridice, care exercită o influență considerabilă asupra legiuitorului, prin propunerile de lege ferenda, pe care le face ca urmare a unei analize critice a legislației.

Materiale și metode aplicate. În procesul studiului au fost apli-

cate metodele: logică, sistemică, juridică, deductivă, comparativă; analiza și sinteza. Studiul efectuat a avut la bază cercetarea doctrinei constituite din operele savanților din domeniile care reprezintă doctrina juridică și cea a ocrotirii sănătății din Republica Moldova, România, și alte state.

Rezultate obținute și discuții.

Doctrina juridică are un rol important: interpretează dreptul, realizează sinteza dreptului, îl ajută pe legiuitor în elaborarea dreptului și pe judecător în aplicarea lui. Totuși, doctrina are autoritate intelectuală, exercitîndu-și argumentat și convingător influența asupra legiuitorului. Aceste propuneri pot fi însușite de legislativ și transpuse în noile acte normative [2, p. 164-166].

Responsabilitatea și răspunderea juridică sînt două categorii distincte, dar care au multe tangențe, interacționînd și determinîndu-se reciproc, deoarece nu poate să existe răspundere decît între persoane responsabile și libere să-și

aleagă un anumit tip de comportament [3, p. 8].

Importanța de a îndeplini cerința legii este reflectată și în definițiile expuse în lucrarea autorilor Harry Soderman și John J.O'Connell *Modern Criminal investigation*, care relevă că responsabilitatea juridică reprezintă „înțelegerea necesității respectării legii”, fiind concomitent interpretată ca necesitatea „adoptării unui comportament social conform exigențelor normelor juridice” [4, p. 87].

Demarînd de la răspunderea socială, responsabilitatea juridică reprezintă o formă a acesteia, cuprinzînd complexul de atitudini ale omului în raport cu sistemul normativ juridic cuprins în societatea în care trăiește, în vederea însușirii, conservării și promovării acestui sistem și a valorilor pe care le exprimă, în scopul menținerii și promovării ordinii juridice și a binelui public.

Astfel, putem menționa că în domeniul ocrotirii sănătății, responsabilitatea juridică este o autoangajare a subiecților de drept de a acționa în conformitate cu cerințele normei juridice, iar această obligație se cere a fi realizată în conduită licită, fiind neapărat necesară conștientizarea respectării cadrului normativ în vederea evitării pericolului pentru sănătatea populației.

Responsabilitatea juridică în domeniul ocrotirii sănătății ar putea fi definită ca o „atitudine conștientă și deliberativă” [5, p. 6] de asumare a grijii față de sănătatea personală și a populației din jur prin prisma modului de realizare a normelor de drept ce reglementează acest domeniu. De asemenea, am putea afirma că în sistemul ocrotirii sănătății, responsabilitatea constituie o atitudine morală, prin care subiecții de drept, fiind conștienți de fiecare atitudine și acțiune întreprinsă, concep să justifice în mod demn motivele care i-au determinat la producerea prejudiciului asupra sănătății populației și iau asupra lor toate consecințele survenite.

Răspunderea juridică reprezintă una dintre instituțiile fundamentale cercetate și utilizate de teoria dreptului și de științele juridice de ramură, conținutul ei exprimînd esența mecanismelor de aplicare, locul și rolul ei în sistemul dreptului în general [6, p. 9].

În literatura de specialitate sînt relevate diverse definiții ale răspunderii juridice. Unii autori împărtășesc opinia precum că răspunderea juridică este un atribut al comportamentului ilicit, care atrage din partea statului aplicarea forței de constrîngere și a sancțiunii. Alți autori abordează răspunderea juridică sub un aspect dublu ce include, pe lîngă răspunderea juridică, și responsabilitatea, care, după părerea lor, întrunește răspunderea pozitivă și răspunderea negativă și, prin urmare, în opinia autorului N. Slobotcinov, răspunderea reprezintă nu doar o consecință negativă a unui comportament ilicit, ci o atitudine conștientă față de reglementările legale, o responsabilitate sporită față de comportamentul propriu al individului, față de societate și valorile sale, atitudine care servește drept premisă pentru excluderea încălcării literei legii [7, p. 68].

Cu referire la prima opinie privind noțiunea răspunderii juridice expusă de autorii de specialitate, prezentăm aici și opinia desprinsă din lucrarea profesorului Gh. Avornic, care menționează că „răspunderea juridică este o măsură de constrîngere aplicată de către stat pentru comiterea unei fapte ilicite, exprimată prin aplicarea unor sancțiuni cu caracter material, organizațional sau de ordin patrimonial”, invocînd de asemenea că răspunderea juridică reprezintă „un raport statornicit de lege, de norma juridică între autorul încălcării normelor juridice și stat, reprezentat prin agenții autorității, car pot fi instanțele de judecată, funcționarii de stat sau alți agenți ai puterii publice” [8, p. 490].

Potrivit opiniei renumitului savant M. Costin, „neconformarea dă

naștere unui conflict între individ și societate, iar răspunderea nu reprezintă altceva decît cadrul de rezolvare a acestui conflict” [9, p. 16].

Analiza și sineza diverselor definiții ale răspunderii juridice ne permite să identificăm o definiție a răspunderii juridice și în domeniul ocrotirii sănătății, care considerăm că constituie o cerință de a suporta rigorile legii în cazul prejudicierii sănătății oamenilor de către subiecții de drept privat, precum și de drept public.

Este recunoscut faptul că nicio societate umană nu poate funcționa în lipsa unui ansamblu de norme care să reglementeze comportamentul oamenilor și la capitolul ocrotirii sănătății, deoarece sănătatea constituie valoarea cea mai de preț și componenta indispensabilă a dezvoltării și prosperării sociale. Prin urmare, se relevă că sănătatea presupune, drept condiții indispensabile, securitatea economică și socială, relații interpersonale și sociale armonioase, un mediu sigur și sănătos de muncă și de trai, calitate adecvată a apei potabile, a aerului și a solului, alimentare suficientă și rațională, completate cu un stil de viață sănătos și acces la servicii de sănătate calitative.

Avînd în vedere realitățile lumii contemporane, nivelul cercetării științifice și tehnologice în domeniul ocrotirii sănătății, precum și orientarea doctrinei și jurisprudenței străine contemporane asupra acestui domeniu, se conturează timid, dar sigur, abordarea intensă a responsabilității și răspunderii juridice în domeniul ocrotirii sănătății.

Obiectivul central al angajării răspunderii juridice pentru subiecții ocrotirii sănătății îl constituie cu prioritate repararea prejudiciilor cauzate persoanelor bolnave, cu nevoile și interesele lor, atît de vulnerabile în fața vicisitudinilor bolilor [10, p. 84].

În domeniul ocrotirii sănătății, societatea nu poate să accepte alte comportamente ale subiecților de

drept decât cele prescrise de normele de drept, astfel se intensifică lupta societății pentru contracararea intențiilor de prejudiciere a sănătății populației.

Răspunderea juridică în domeniul ocrotirii sănătății se întemeiază pe o constatare oficială, realizată de regulă de către organele de stat, persoane oficiale special împuternicite. Respectiv, răspunderea juridică în sistemul de sănătate intervine ca urmare a faptei ilicite și derivă din sancțiunea pe care legiuitorul o prevede în conținutul normei juridice care reglementează domeniul ocrotirii sănătății.

Este recunoscut faptul că sistemul ocrotirii sănătății necesită în permanență o acoperire financiară sporită, iar statul nu are întotdeauna posibilitatea de a mări alocările bugetare în acest scop. Respectiv, în țara care nu are posibilitatea să aloce mijloace considerabile în dezvoltarea domeniului în cauză, și statul poate fi acuzat că prejudiciază sănătatea populației sale, drept consecință, în acest caz survine abordarea instituției răspunderii juridice pentru stat.

Interesele naționale dictează necesitatea de asigurare cu muncitori sănătoși, de rînd cu îmbunătățirea sănătății întregii populații, obiectiv pentru atingerea căruia sînt necesare un control epidimiologic strict asupra bolilor infecțioase și o profilaxie eficientă a maladiilor cronice. Aceste scopuri pot fi atinse doar prin sporirea responsabilității subiecților de drept public de a finanța adecvat prin intermediul achitării în avans a serviciilor curativ-profilactice și prin exercitarea unei politici orientate spre ameliorarea sănătății publice, apreciind regulat starea sănătății prin intermediul analizei datelor statistice și în baza acestora revizuirea politica sanitară.

Premisele răspunderii juridice în domeniul ocrotirii sănătății le calchiază pe cele ale răspunderii în general. În cazul răspunderii pentru fapta proprie sînt necesare: prejudi-

ciul, fapta ilicită, vinovăția și raportul de cauzalitate. Pe lîngă acestea, în cazul răspunderii indirecte sînt necesare condiții speciale, cum ar fi, de exemplu, existența raportului de prepușenie sau a pazei juridice.

Componentele principale ale ocrotirii sănătății, separat sau împreună, au înregistrat pe parcursul dezvoltării sale istorice mari succese, dar și insuccese, ambele reprezentînd o parte componentă a civilizației moderne. Pînă astăzi, nimeni nu este scutit de inevitabilul sfîrșit letal, nu există persoană care și-ar dori să-și piardă copilul sau părinții, mai ales din cauza unei boli sau stări care ar putea fi prevenită. Astăzi, în ciuda experienței în reducerea substanțială a riscului de dezvoltare a acestor tragedii prin aplicarea unor măsuri bine planificate științific și argumentate politic, nu sîntem în stare să conștientizăm responsabilitatea pe care o avem în ocrotirea sănătății, astfel încît să prevenim survenirea răspunderii juridice.

Adaptarea societății umane la condițiile mediului ambiant a fost și rămîne pînă în prezent o problemă centrală în sănătate [11, p. 6], iar acest subiect reprezintă o temă mereu actuală în acest domeniu, fapt condiționat de mai mulți factori, cum ar fi, spre exemplu, schimbările permanente ale condițiilor mediului ambiant și, respectiv, ale echilibrului dintre omenire și mediul înconjurător.

În sistemul ocrotirii sănătății, o atenție deosebită se acordă rolului autoritar al statului în organizarea sănătății publice, inclusiv a asigurării asistenței medicale plătite în avans. Această atitudine reprezintă o abordare complexă și coerentă a sănătății publice, elucidînd rolul-cheie al responsabilității statului în domeniul respectiv.

Comentariile din literatura de specialitate, atît națională, cît și internațională, ce vizează domeniul ocrotirii sănătății sînt direct axate pe abordarea responsabilității și răs-

punderii juridice a subiecților raportului medical, fiind accentuat studiul asupra răspunderii medicale.

Angajarea răspunderii medicale presupune neexecutarea sau executarea defectuoasă și culpabilă a anumitor obligații de către subiectul în sarcina căruia se angajează răspunderea [12, p. 45].

După cum explică autorul I. Albu, prin actul medical defectuos se cauzează vătămări integrității corporale și sănătății victimei [13, p. 32-33], iar acest prejudiciu își are reflectare pe termen lung asupra persoanei, întrucît recuperarea în anumite situații implică perioade mai îndelungate de timp.

În sistemul ocrotirii sănătății s-a abordat, în repetate rînduri, că orice act medical presupune un risc substanțial. Rolul medicului este acela de a reduce acest risc conform competențelor sale. Cu toate acestea, statisticile demonstrează un risc substanțial chiar și în cazul unui tratament uzual în cadrul căruia au fost luați toți parametrii apariției de risc. Un exemplu ar fi cazul anesteziilor care provoacă paralizii imprevizibile pacienților cărora le-au fost făcute. Așadar, există un domeniu al actului medical în care nu se poate regăsi sub nicio formă principiul răspunderii întemeiate pe culpa medicului – accidentul medical.

Riscul de medicină este o varietate a riscului întemeiat [14, p. 75], care are loc în limitele îndeplinirii funcțiilor profesionale de către medici. Lucrătorul medical trebuie să evalueze cele mai mici riscuri printr-o atitudine prudentă și printr-o tehnică plină de acuratețe.

Riscul oportun, calculat și controlat, trebuie să evite riscul inoportun – necontrolabil; or, din punct de vedere juridic, există riscuri supuse normării – susceptibile de o evaluare anticipată, și riscuri nesupuse normării – imprevizibile, rezultate din situații de urgență, caz fortuit sau forță majoră [15, p. 34].

În activitatea medicală, riscul este posibil prin intervențiile de

operații, tratament terapeutic, prin efectuarea experimentelor medicale. Prin urmare, acest tip de risc în literatura de specialitate este definit drept „crearea legală a pericolului pentru păstrarea și restabilirea sănătății și salvarea vieții persoanei la efectuarea intervențiilor chirurgicale, a tratamentului terapeutic, a experimentului medical, dacă realizarea rezultatului pozitiv este imposibil prin metode tradiționale” [16, p. 65-66].

A.V. Serova, examinând riscul profesional al lucrătorilor medicali, menționează că la realizarea activității medicale are loc totalitatea ideală a două circumstanțe care înlătură caracterul penal al faptei și care au natură juridică diferită, propunând concomitent a deferența intervențiile asupra organismului uman în două tipuri: în numele dezvoltării științei și pentru acordarea ajutorului unui bolnav concret [17, p. 13].

În opinia autorului A.P. Gromov, cercetarea cazurilor de tragere la răspundere a lucrătorilor medicali pentru deficiențele admise în activitatea profesională este foarte dificilă. Mai întâi de toate, acest fapt se datorează lipsei la medici a cunoștințelor din domeniul jurisprudenței, după cum și insuficienței de cunoștințe speciale medicale la colaboratorii organelor de drept [18, p. 5], totuși, documentele dovedesc că, în cadrul proceselor, judecătorii au apelat la părerea medicilor, moașelor încă din epoca antică [19, p. 39].

Pentru menținerea unei sănătăți prospere a populației, avem nevoie de acte medicale reușite, de atitudine promptă a persoanelor față de starea lor de sănătate și, nu în ultimul rând, de asigurarea populației întregi cu asistență medicală.

Asigurarea tuturor oamenilor – indiferent de rasă, sex, naționalitate, religie, avere, apartenență politică – cu asistență medicală constituie o responsabilitate ce reiese din sarcinile de bază ale sănătății publice. Guvernele de diferite orientări politice, de rând cu companiile de asigurare

medicală, furnizorii de servicii medicale, au obligația de a se preocupa de problemele sănătății populației, deoarece sănătatea oamenilor reprezintă un factor nu mai puțin decisiv pentru dezvoltarea societății decât asigurarea cărturăriei și instruirii profesionale.

Ocotirea sănătății s-a dezvoltat și prin multiple studii epidemiologice, în rezultatul cărora au fost elaborate și implementate diverse forme de măsuri preventive și de promovare a sănătății comunitare. Reformele din diferite perioade istorice, de la anularea sclavagismului și a iobăgiei pînă la înființarea sistemului de asigurare medicală, au îmbunătățit simțitor sănătatea populației generale, iar în ultimii ani ai secolului XX a fost recunoscută pe plan mondial dependența sănătății de dezvoltarea socioeconomică și de dezvoltarea culturii juridice a populației, oamenii fiind mai bine informați despre drepturile și obligațiile ce vizează sănătatea. Astfel, se constată că starea sănătății și dezvoltarea economică sînt reciproc dependente.

Politica ocrotirii sănătății trebuie să creeze condiții optime pentru protecția, menținerea și reabilitarea fiecărui individ. Această sarcină se află în cîmpul de tensiune dintre individ și societate. E știut faptul că a fi sănătos este și va fi cea mai mare dorință a fiecărui om încă din vremurile străvechi. Respectiv, sarcina sistemului ocrotirii sănătății în orice societate este de a realiza această dorință [20, p. 13], reieșind din posibilitățile existente în societatea dată.

Problemele statului trebuie să fie coordonate cu responsabilitatea cetățenilor. O politică ingenioasă de ocrotire a sănătății nu trebuie să reducă responsabilitatea personală și dispoziția de asumare a răspunderii individului pentru modul său de viață, ci trebuie s-o promoveze și s-o motiveze.

Evoluția noțiunii de *sănătate* în viziunea individuală și în cea socială se reflectă prin volumul cheltuielilor pe care o societate și un individ

sînt dispuși să le suporte în folosul sănătății. Astfel, fiind suportate cheltuieli pentru sănătate, este reliefată în acest sens importanța responsabilizării subiecților de drept în vederea respectării legislației ce reglementează domeniul ocrotirii sănătății, astfel încît să rezulte eficiența cheltuielilor efectuate în acest scop.

Ca și în trecut, astăzi dorința fiecărui individ este de a trăi mai mult, iar scopul asistenței medicale, precum și a politicii umane de ocrotire a sănătății este de a ridica calitatea vieții. Tot mai mulți oameni au nevoie de asistență medicală, iar medicina, folosind proceduri efective, este capabilă de a preveni moartea prematură. Această aptitudine înaintea cerințe deosebite față de asistența medicală prin sporirea responsabilității personalului medical și prin examinarea exhaustivă a cazurilor de tragere la răspundere juridică a subiecților implicați în realizarea actului medical.

Consolidarea responsabilității subiecților de drept vizavi de sistemul ocrotirii sănătății ar identifica atingerea scopului de motivare a acestora de a efectua analiza cheltuielilor realizate în sistemul respectiv, precum și avantajele pe care le pot obține. Totodată, nu trebuie de uitat că eficacitatea asistenței medicale depinde de motivația, capacitatea și dispoziția de manifestare a unui comportament favorabil sănătății de către cei care solicită bunurile și serviciile medicale.

Doctrina a avut un rol covârșitor în studierea răspunderii juridice a individului. Respectiv, apare evidentă în ochii doctrinei și răspunderea juridică a individului în domeniul ocrotirii sănătății, care nu acționează într-un „spațiu indiferent, neutru și pasiv, ci într-o ambianță socială, în cadrul căreia parametrii acțiunii sale sînt evaluați, valorizați” [21, p. 25], drept pentru care imensa majoritate a acțiunilor umane sînt susceptibile să genereze o formă sau alta de răspundere.

Cel ce se face vinovat de încălca-

rea valorilor din domeniul sănătății, ocrotite prin normele juridice, aduce atingere sănătății publice, afectând drepturile și interesele legitime ale semenilor săi. Pentru aceste motive, el este ținut de lege să răspundă. Odată cu apariția statului, această răspundere devine una veritabil juridică [22, p. 123-124].

Prin urmare, menționăm că, în domeniul ocrotirii sănătății, răspunderea juridică apare ca „un raport statornicit de lege, de norma juridică între autorul încălcării normei juridice și stat, reprezentat prin agenții autorității, care pot să fie instanțele de judecată, funcționarii de stat sau alți agenți ai puterii publice” [23, p. 283].

Din momentul săvârșirii faptei ce cauzează prejudiciu sănătății publice sau sănătății unei persoane, făptuitorul este tras la răspundere pentru că este titularul calității de răspundere juridică și e titular al acestei calități dacă și numai dacă este responsabil. A fi responsabil presupune „asumarea de către personalitatea exemplară umană a valorii acelor acte proprii sau ale altora, ale căror consecințe le apreciază ca dezirabile și pentru comunitatea sa și a căror înfăptuire o decide ori la care aderă în mod liber” [24, p. 115].

Reieșind din analiza realizată, se conchide faptul că o funcție a răspunderii juridice în domeniul ocrotirii sănătății ar fi consolidarea încrederii societății în instituțiile statului care se îngrijesc de viața și sănătatea populației. Ținând seama de această realitate, am propune și o altă definiție a răspunderii juridice în domeniul ocrotirii sănătății, care desemnează realitatea obligației ce revine unui subiect de drept de a suporta consecințele faptei sale ilicite, prevăzute de legislația ce reglementează domeniul ocrotirii sănătății, prin care a adus atingere sănătății populației.

În domeniul ocrotirii sănătății, ca, de altfel, și în alte domenii ale vieții sociale, nici o persoană nu poate fi trasă la răspundere decât dacă a comis o faptă cu vinovăție,

care „implică acea energie, activitate materială, fizică, dar și participare morală, psihică, neputînd exista răspundere fără coexistența celor două laturi – cea materială, obiectivă, și cea psihică, subiectivă” [25, p. 228-229].

Pentru ca persoana să poată răspunde pentru fapta sau faptele sale ce au adus atingere valorilor din domeniul sănătății, indiferent de forma de răspundere, ea trebuie să fie responsabilă, adică să aibă reprezentarea corectă a faptelor sale și a consecințelor acestora. Astfel, responsabilității fiindu-i atribuită calitatea „de a circumscribe o însușire intelectuală foarte precis conturată a ființei umane, sensibilă la rostul ei în societate și, în consecință, atentă la alegerile pe care le face în privința a ceea ce urmează să se angajeze” [24, p. 91], răspunderea juridică ce vizează domeniul ocrotirii sănătății reprezintă o relație a angajamentului asumat, normativizată între subiecții de drept implicați în sistemul de ocrotire a sănătății.

Este recunoscut faptul că responsabilitatea și răspunderea juridică în domeniul ocrotirii sănătății rămîn a fi obiect de controversă în literatura juridică, mai mult decît atît – nicio prevedere legală nu consacră o reglementare a definirii responsabilității și răspunderii juridice în domeniul cercetat, fiind percepută adesea ca răspundere medicală. Însă răspunderea juridică în domeniul ocrotirii sănătății este caracteristică unei sfere de aplicare mult mai largi, în care lesne se încadrează și răspunderea medicală.

Determinarea caracterului ilicit al faptelor ce prejudiciază sănătatea publică înseamnă îndeosebi că prin atingerea adusă dreptului la sănătate (drept subiectiv) se încalcă în mod necesar și normele dreptului obiectiv, în măsura în care ele asigură ocrotirea dreptului subiectiv și obligă la respectarea lui.

Din punct de vedere material, realizarea conduitei ilicite poate avea loc prin comiterea unui fapt prohibit, deci printr-o acțiune, fie prin

omiterea săvârșirii unui fapt prescris ca obligatoriu de lege, adică printr-o inacțiune.

Indiferent de titulatura obligației care derivă din normele juridice ce reglementează domeniul ocrotirii sănătății, în literatura de specialitate este consacrată o abordare mai sporită și în parametri largi a obligației medicului de a acorda asistență medicală/îngrijiri de sănătate [21, p. 261].

Mînați de instinctul nostru de conservare, de supraviețuire și de dorința de bine, la fiecare semnal minor de alarmă privind dezechilibrul bioritmului nostru, starea sănătății noastre mentale ori fizice, apelăm la cel care, fiind instruit și experimentat în acest sens, poate restabili echilibrul pierdut. Indiferent de perspectiva din care privim lucrurile – fie din acea preventivă, fie din cea curativă –, apelul nostru la profesionistul științei medicale are un singur scop: de a beneficia de știința și de experiența acumulate și stăpînite de acesta, cu alte cuvinte, de a primi asistență medicală ori îngrijiri de sănătate.

Executarea defectuoasă a obligației de a acorda asistență medicală sau îngrijiri de sănătate generează tragerea personalului medical la răspundere juridică, dat fiind faptul că această obligație este una impusă legal, care se naște în patrimoniul personalului medical în momentul acceptării unei persoane ca pacient.

Desigur, profesia de medic în sine presupune, ca oricare alta, un număr de cunoștințe fundamentale, obligatorii pentru orice medic, alături de o conduită civilizată, plină de înțelegere și soliditate. Totodată, există o sferă a atribuțiilor profesionale în cadrul căreia orice medic este îndreptățit să opteze, în funcție de pregătirea sa, de conștiință și de cazul pe care-l are de tratat [26, p. 120].

În sistemul ocrotirii sănătății, personalul medical are un rol deosebit, dat fiind faptul căci prin comportamentul pozitiv și diligența pe care

o manifestă față de soluționarea problemei pacientului, sporește încrederea acestuia în sistemul respectiv. Astfel, pacientul este îndreptățit să aștepte de la profesionist o conduită care implică cunoștințe de specialitate, a căror stăpânire tinde să înlăture orice risc necesar la care ar putea fi supus pacientul. Când practicianul se angajează la acordarea asistenței medicale, el își asumă obligația de a utiliza cunoștințe de specialitate și de a oferi îngrijiri competente în cursul executării acestei obligații.

Așadar, în domeniul ocrotirii sănătății, mai mult decât în oricare alt domeniu, nevoia de securitate a oamenilor este foarte importantă. În acest sens sînt expuse recomandări, interpretări doctrinare, dar foarte puține interdicții. Sancțiunile în acest sens sînt rare, doctrina și jurisprudența rămînînd favorabile corpului medical, întrucît constituie subiectul cel mai des abordat în viața cotidiană.

Concluzii. În contextul celor expuse, conchidem că prin prisma suportului doctrinar responsabilitatea și răspunderea juridică în domeniul ocrotirii sănătății ar trebui să înregistreze dimensiuni de studiu mult mai largi, dat fiind faptul că domeniul sănătății obține în doctrina juridică o pondere considerabilă, realizată de către autorii în drept, care sînt preocupați a studia în mod complex și problemele responsabilității și răspunderii juridice în domeniul respectiv.

Promovarea ocrotirii sănătății este elementul-cheie al responsabilizării subiecților de drept în executarea obligațiilor prescrise de lege, iar unele măsuri de promovare a ocrotirii sănătății țin și de responsabilitatea statului care, prin mecanisme reglementate de actele normative în vigoare, asigură accesibilitatea, disponibilitatea și calitatea serviciilor medicale.

Aprecierea sănătății populației este de o importanță fundamentală pentru îmbunătățirea stării ei. Respectiv, abordarea răspunderii

juridice în domeniul sănătății include o varietate largă de subiecte desprinse din literatura de specialitate, care acordă o atenție sporită responsabilității guvernamentale, deoarece e necesară implementarea măsurilor legislative, de stimulare și taxare.

Rezultatele studiilor științifice ce vizează metodele de reglare și penalizare în sistemul ocrotirii sănătății sînt de o importanță deosebită pentru promovarea sănătății și asigurarea asistenței medico-sanitare, iar respectarea de către subiecții de drept a legislației în vigoare din domeniul prenotat îi permite sănătății publice să înregistreze rezultate pozitive în protecția sănătății cetățenilor.

Recenzent:

Ion POSTU,

doctor în drept,

conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Constantin Schifirneț. Formele fără fond. București: Editura Comunicare.ro, 2007.
2. Carmen Popa. Teoria generală a dreptului. București: Editura Lumina Lex, 2004.
3. Dumitru Baltag. Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău, 2007.
4. Soderman H., O'Connell John J. Modern Criminal Investigation. Fifth Edition, New York, 1961.
5. Florea M. Responsabilitatea acțiunii sociale. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
6. Шиндяпина М.Д. Стадии юридической ответственности. Учебное пособие. М., 1998.
7. Слободчинов П.А. Юридическая и общесоциальная ответственность в системе мировоззренческих качеств сотрудника органов внутренних дел. Сборник научных трудов. Минск, 1992.
8. Avornic Gh. Teoria generală a dreptului. Chișinău, 2004.
9. Costin M. Răspunderea juridică în dreptul Republicii Socialiste România. Cluj: Editura Dacia, 1974.
10. Lacrima Rodica Boilă. Discuții privitoare la natura juridică a răspunde-

rii civile a medicului față de pacientul său. În: Dreptul, nr. 2/2011.

11. Theodore H.Tulchinsky, Elena A.Varavikova. Noua sănătate publică. Chișinău: Editura Ulysse, 2003.

12. Ionuț-Florin Popa. Răspunderea civilă medicală. În: Dreptul, nr. 1/2003.

13. I. Albu. Răspunderea civilă contractuală pentru prejudiciile nepatrimoniale (daunele morale). În: Dreptul, nr. 8/1992.

14. V.Midrgan. Condițiile legalității riscului medical. În: Revista Națională de Drept, nr. 10/2006.

15. A. Faigher. Riscul în activitatea medicală. În: Legea și viața, nr. 3/2011.

16. Самороков В.И. Уголовно-правовая оценка медицинского риска. В: Современные тенденции развития уголовной политики и уголовного законодательства. М., 1994.

17. Серова А.В. Профессиональный риск медицинских работников как вид обоснованного риска. Екатеринбург, 1999.

18. Gheorghe Baciu. Abordarea juridică a cauzalității și divergențelor de diagnostic în malpraxis. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 4/2013.

19. E. Baltaga. Unele aspecte cu privire la evoluția cadrului normativ de reglementare juridică a „cunoștințelor speciale medicale”. În: Legea și viața, nr. 9/2011.

20. Outline Deutscher Arztekongress, Gesundheits und sozialpolitische Vorstellungen der deutschen Ärzteschaft, Deutscher Ärzte-Verlag, Köln, 1980.

21. Florin I. Mangu. Malpraxisul medical. Răspunderea civilă medicală. București: Editura Wolters Kluwer, 2010.

22. N. Popa. Teoria generală a dreptului. București: Editura Actami, 1998.

23. I. Craiovan. Tratat elementar de teoria generală a dreptului. București: Editura All Beck, 2001.

24. G. Mihai, R.I. Motica. Fundamentele dreptului. București: Editura All Beck, 1999.

25. I. Flămânzeanu. Răspunderea juridică. Considerații introductive. În: Studii de drept românesc, nr. 1-2/2005.

26. L. Latu. Profesionalismul funcționarilor publici, cerință esențială a creării în România a unei administrații publice moderne. În: Administrație și management public, nr. 2/2004.

ANALIZA SISTEMELOR ELECTORALE ALE REPUBLICII AUSTRIA ȘI REGATULUI BELGIEI

Andrei RACU,
doctorand, ULIM

SUMMARY

This scientific article is an analysis of electoral systems at the European Union level, electoral systems that are used in Austria and Belgium. The first part of the article shows the structure of the electoral system of the Republic of Austria and makes it a feature. The second part shows the structure of the Kingdom of Belgium electoral system and makes it a feature. At the end of the article we make certain conclusions.

Keywords: Austria, Belgium, electoral system, the d'Hondt method, parliamentary elections, local elections, European Parliament elections

REZUMAT

Prezentul articol, în materie științifică, reprezintă o analiză în domeniul sistemelor electorale la nivel de Uniune Europeană, sisteme electorale ce sînt utilizate în republica Austria și Regatul Belgiei. În prima parte a articolului arătăm structura sistemului electoral al Republicii Austria și îi facem o caracteristică. În partea a doua arătăm structura sistemului electoral al Regatului Belgia și îi facem o caracteristică. La finele articolului facem anumite concluzii.

Cuvinte-cheie: Republica Austria, Regatul Belgiei, sistem electoral, metoda d'Hondt, alegeri parlamentare, alegeri locale, alegeri pentru Parlamentul European.

Introducere. Alegerile populare sînt un indicator al gradului de democratizare a unei societăți, dar și garanția realizării principiului suveranității naționale. Sistemul electoral utilizat în cadrul procesului electoral diferă de la stat la stat, iar alegerea unui anumit tip de sistem electoral ține de mai mulți factori, cum ar fi structura statului, structura organelor reprezentative, tradiția politică, sistemul de partide, oportunitatea elitelor politice aflate la guvernare ș.a. În continuare vom încerca să facem o caracteristică a sistemelor electorale folosite în Republica Austria și Regatul Belgiei, care pot servi, în tot sau în parte, drept modele pentru îmbunătățirea sistemului electoral al Republicii Moldova.

Materiale și metode aplicate. Studiul efectuat a avut la bază cercetarea doctrinei, a legislației internaționale în domeniu, dar și a practicii statelor în procesele vizate. Metodele de cercetare aplicate au fost: logică, sistemică, juridică, istorică și comparativă.

Rezultate obținute și discuții. Vom face o caracteristică a sistemelor electorale folosite în Austria și Belgia, care pot fi niște modele

pentru sistemul electoral din Republica Moldova.

Austria este o republică parlamentară, democratică, cu o structură de stat federativă. În componența federației intră nouă landuri: Burgenland, Carintia, Austria Inferioară, Austria Superioară, Salzburg, Stiria, Tirol, Vorarlberg și Viena. Landurile sînt împărțite în districte regionale, care se organizează pe principiul autogovernării.

Toate organele guvernamentale reprezentative din Austria, la toate nivelurile, se formează prin vot popular direct, fapt ce indică în special la caracterul democratic al acestora, odata ce acestea sînt organe publice legitimitatea cărora derivă direct de la popor.

Cu excepția președintelui federal, care este, de asemenea, ales direct de către popor, toate celelalte organe ale puterii executive de stat sînt numite de către organele reprezentative de diferite niveluri.

În Austria, organele reprezentative de toate nivelurile sînt alese pe baza sistemului electoral proporțional. Aceasta înseamnă că participarea partidelor sau a candidaților la formarea voinței politice a statului este direct proporțională cu puterea lor rela-

tivă și cu importanța acestora, iar numărul de locuri obținute în organele reprezentative sînt distribuite proporțional cu numărul total de voturi primite de către partide la alegeri. Există și un prag electoral de 4% prevăzut pentru accesul partidelor politice la cea de a doua și a treia fază a procesului de alocare a mandatelor, respectiv cele care se derulează la nivelul celor 9 provincii și la nivel federal. Alegătorul poate vota o singură listă de candidați, listă pe care poate să exprime și o preferință pentru unul dintre candidați.

Parlamentul austriac este unul bicameral, fiind format din Consiliul Național (Nationalrat), care are 183 de membri, și Consiliul Federal (Bundesrat), cu 64 de membri.

În Consiliul Federal, locurile sînt împărțite între partide în conformitate cu numărul de locuri pe care acestea le dețin în adunările regionale. Membrii Consiliului Federal sînt aleși pentru patru sau șase ani de către parlamentele regionale.

Consiliul Național este ales pentru o perioadă de cinci ani printr-un sistem electoral proporțional cu scrutin de listă închisă și vot preferențial (opțional). Procedura

de desfășurare a alegerilor pentru Consiliul Național este stabilită prin *Legea federală privind alegerile pentru Consiliul Național*, adoptată la 27 noiembrie 1970, cu modificările și completările ulterioare, în conformitate cu principiile stabilite în alineatul 2 al articolului 26 din Constituția Austriei.

Partidele politice pot propune liste de candidați, pe lângă nivelul federal, la nivelul celor 9 „provincii” (Länder), precum și la nivelul celor 43 de districte regionale în care sînt împărțite provinciile respective.

Număratoarea voturilor se face, mai întîi, la nivelul districtelor regionale, unde numărul de voturi necesar pentru a cîștiga un mandat este egal cu numărul de voturi exprimate în district împărțit la numărul de mandate atribuite districtului respectiv. Numărul de mandate care revin fiecărui partid politic într-un district se determină prin metoda Hagenbach-Bischoff (pentru fiecare partid, numărul de voturi se împarte la numărul de mandate care revin districtului, mărit cu unu).

Voturile care nu sînt luate în considerare la nivelul districtelor (resturile operațiilor de împărțire) sînt cumulate, pentru fiecare partid în parte, la nivelul provinciilor, dar numai pentru partidele care depășesc pragul de 4% din totalul voturilor la nivelul provinciilor. Sistemul de atribuire a mandatelor folosit la acest nivel este similar cu cel de la nivel local.

Voturile rămase nefolosite și la nivelul provinciilor sînt cumulate la nivel federal, dar numai pentru partidele care depășesc 4% din totalul voturilor exprimate la nivel federal. La acest nivel este folosită formula d’Hondt pentru alocarea mandatelor.

Odată stabilit numărul de mandate corespunzător fiecărui partid politic, de mandatele respective vor beneficia, în primul rînd, candidații care întrunesc un număr de voturi preferențiale egal cu cel pu-

țin jumătate din coeficientul electoral al circumscripției (numărul de voturi corespunzător unui mandat, obținut prin împărțirea numărului total de voturi valabil exprimate în circumscripție la numărul de mandate corespunzător circumscripției respective) sau cel puțin este egal cu 1/6 din voturile valide acordate partidului său în respectiva circumscripție. Ordinea în care se face distribuția mandatelor este determinată de numărul voturilor preferențiale obținute de fiecare candidat. În cazul în care unul sau mai mulți candidați sînt îndreptățiți să primească ultimul mandat care este de distribuit în circumscripție, decisivă este poziția candidatului pe lista partidului.

Mandatele alocate unui partid care nu pot fi distribuite candidaților pe baza voturilor preferențiale (sînt mai puțini candidați care întrunesc condițiile menționate mai sus decît numărul de mandate care sînt de distribuit), vor fi acordate candidaților în ordinea descrescătoare a poziției pe care aceștia o ocupă pe lista partidului ^[1].

Procedura de alegere a președintelui federal este determinată de *Legea federală privind alegerile Președintelui Federal* din 1971, cu modificările și completările ulterioare.

Președintele Federal este ales prin sufragiu universal și direct, pentru un mandat de șase ani, cu posibilitatea de a fi reales doar o dată. În cazul în care la alegeri există un singur candidat, alegerile sînt organizate sub forma unui vot „pro” sau „contra” acestui candidat. Landurile sînt de drept, printr-o simplă lege la nivel de land, de a introduce votul obligatoriu pentru alegerea Președintelui Federal. Alegerea Președintelui Federal nu poate avea loc concomitent cu orice alte alegeri sau referendum.

Constituția Austriei oferă o oportunitate unică de a revoca Președintele Federal prin vot popular. Pentru a efectua această

procedură, este necesară decizia Consiliului Național, în prezența a cel puțin jumătate din membrii săi, care cu o majoritate de două treimi din voturile exprimate pot aduce o acuzație împotriva Președintelui Federal și pot solicita convocarea Adunării Federale. O astfel de decizie a Consiliului Național suspendă exercitarea în continuare a atribuțiilor sale de către Președinte. Adunarea Federală este convocată de Cancelarul federal și reprezintă în sine o ședință comună a Consiliului Național și Consiliului Federal. Adunarea Federală decide cu privire la necesitatea unui vot popular. Pe baza rezultatelor votului popular, Președintele Federal sau este revocat din funcție, sau, în cazul în care învinuirile aduse sînt respinse de alegători, este considerat a fi reales în postul său, ceea ce atrage după sine dizolvarea Consiliului Național. Trebuie de remarcat faptul că pînă în prezent această procedură nu a fost utilizată.

După aderarea Austriei la Uniunea Europeană în 1995, a apărut necesitatea de a adopta dispoziții constituționale și legale relevante, care au fost puse în aplicare prin adoptarea unei legi federale constituționale în 1994 ^[2], ca un amendament la Constituție (cap. B. „Uniunea Europeană”, art. 23a–23f). Această lege conține, pe lângă altele, un șir de prevederi referitoare la alegerea deputaților austrieci în Parlamentul European ^[3].

Cetățenii austrieci, ca și toți cetățenii din statele-membre ale UE, au dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European în statul lor natal sau în orice alt stat-mambru al Uniunii Europene, în care își au reședința (art. 19 din Tratatul UE în ediția Tratatului de la Nisa). Numărul de deputați aleși pe teritoriul diferitelor state este determinat de cote, care sînt fixate direct de Tratatul UE (art. 190) ^[4]. Conform acestui articol, Austria alegea 21 de deputați. În legătură cu ultima extindere a UE, în acest

articol, prin Tratatul de aderare din 2003, au fost efectuate modificări, ca urmare numărul deputaților aleși din Austria a scăzut de la 21 la 18^[5].

Alegerile sînt organizate pe baza sistemului proporțional cu scrutin de listă și vot preferențial, organizat într-o singură circumscripție electorală constituită la nivelul întregului teritoriu federal. Listele de candidați care obțin mai puțin de 4% din voturi nu se califică pentru alocarea mandatelor. Alegătorul are un singur vot pe care îl acordă fie unei liste cu toți cei menționați pe lista respectivă, fie unui anume candidat de pe acea listă. Repartizarea mandatelor către partidele politice se realizează prin algoritmul d'Hondt. În cadrul fiecărui partid, mandatele sînt distribuite candidaților de pe listă în funcție de numărul de voturi preferențiale obținut de fiecare dintre aceștia din totalul voturilor exprimate în favoarea partidului respectiv.

Belgia, sau Regatul Belgiei, este o monarhie parlamentară constituțională cu o structură de stat federală, care se bazează pe aplicarea principiului consensului în procesul decizional și pe protecția drepturilor minorităților.

În Belgia lipsește instituția Președintelui, șeful statului fiind Regele. În conformitate cu Constituția belgiană, acesta are atît atribuții legislative, cît și executive. În prezent, Regele Belgiei este Albert al II-lea.

Puterea legislativă în Belgia este înfăptuită de către Parlament, care este bicameral, compus din Camera Reprezentanților și Senat.

Camera Reprezentanților este formată din 150 de membri, aleși pentru un mandat de patru ani. Pentru alegerea Camerei Reprezentanților se folosește un sistem proporțional cu scrutin de listă și vot preferențial (opțional), organizat la nivelul mai multor circumscripții plurinomiale. Într-o circumscripție electorală pot fi de

la 4 la 24 de mandate de deputat. Numărul de alegători per un mandat de deputat este egal în toate circumscripțiile electorale. La fiecare 10 ani are loc un recensămînt al populației, care și este pus ca bază pentru a determina hotarele circumscripțiilor electorale.

Senatul este format din 71 de membri. Conform Constituției Belgiei, durata mandatului de senator este de patru ani. 40 de senatori sînt aleși în alegerile generale și, în același timp cu alegerea Camerei Reprezentanților, 21 de delegați la Senat, pe baza alegerilor indirecte ale celor trei municipalități, 10 – senatori cooptați, astfel se aplică un sistem mixt de formare: alegeri directe, alegeri indirecte și cooptare. În plus, prin lege copiii regelui sînt, de asemenea, senatori, dar nu joacă niciun rol politic în Senat. Din cei 40 de senatori aleși din 25 de candidați lista flamand, 15 sînt vorbitori de limba franceză în cadrul sistemului de reprezentare proporțională. În ceea ce privește obținerea mandatului de membru al Senatului, 40 dintre senatori sînt aleși direct, odată cu alegerea membrilor Camerei Reprezentanților, în circumscripții plurinomiale constituite pe criterii lingvistice, unde 25 de senatori sînt aleși de către colegiul electoral olandez și 15 – de către colegiul electoral francez, folosindu-se sistemul proporțional cu scrutin de listă. 21 de senatori, în urma unor alegeri indirecte, sînt desemnați de către adunările comunităților, 10 – de către și din cadrul consiliului comunității flamande, 10 sînt numiți de consiliul comunității franceze și 1 de către și din cadrul consiliului comunității germane. Încă 10 senatori sînt numiți în funcție de partidele reprezentate în Senat, dintre care 6 de către senatorii aleși direct și 4 de către cei 21 de senatori desemnați de comunități. Descendenții direcți ai monarhului sînt, de asemenea, senatori, însă nu sînt luați în calcul atunci cînd se stabilește cvorumul

acestei Camere și nu influențează procesul politic.

Alegătorii sînt grupați, pe baza principiului lingvistic, în niște colegii electorale convenționale. Alegătorii din circumscripția la care aparține capitala pot vota pentru una dintre cele două liste de candidați, formate pe criterii lingvistice, în timp ce alegătorii din celelalte două regiuni lingvistice pot vota doar pentru lista de candidați din zona lingvistică în care locuiesc.

În Belgia, participarea la vot este obligatorie. Dreptul de vot obligatoriu a existat în Belgia din 1893. Absența nemotivată de la vot este pedepsită, penalizările constituind de la o simplă amendă, care măsoară de la 50 la 150 euro, iar în cazul neparticipării repetate în alegeri, pînă la pierderea drepturilor electorale cu ștergerea votantului din registrul electoral. Nu au dreptul de vot persoanele incapabile din punct de vedere mintal, persoanele deținute în locurile de detenție și persoanele private de dreptul de a vota pentru o anumită perioadă de timp.

Data alegerilor se aprobă prin decret regal. În Belgia nu există un prag electoral pentru candidați. La fel, nu există un prag al prezenței la vot, totuși prezența la vot, de obicei, depășește 90%.

La intrarea în secția de votare, alegătorul primește mai multe buletine de vot, cîte unul pentru fiecare partid aflat în competiție. El trebuie să aleagă un buletin și să îl introducă într-un plic pe care apoi îl introduce în urnă, avînd posibilitatea ca, pe buletinul respectiv, să poată scrie numele candidatului dorit de pe lista de candidați propusă de partidul căruia îi corespunde buletinul de vot respectiv.

La Camera Reprezentanților, în prima fază, se stabilește numărul de mandate care revin fiecărei liste, folosindu-se formula d'Hondt (numărul de voturi al fiecărei liste se împarte la un număr de divizori

întregi consecutivi 1, 2, 3, ..., egal cu numărul de mandate care sînt de atribuit, după care, odată ordonate cîturile acestei operațiuni efectuate pentru toate listele, în ordinea lor descrescătoare, fiecărui cît urmează să-i corespundă un mandat, pînă cînd se epuizează toate mandatele). După aceea, se stabilește cărora dintre candidații de pe listă urmează să le revină mandatele respective în modul următor:

- pentru fiecare listă care a obținut mandate, se calculează „cifra de eligibilitate”, împărțind numărul de voturi obținute de listă la numărul de locuri atribuite listei mărît cu unu;

- fiecare candidat în favoarea căruia s-au exprimat voturi preferențiale în număr egal cu cifra de eligibilitate este declarat ales;

- atunci cînd niciun candidat nu mai îndeplinește această condiție, se iau în calcul voturile exprimate nominal pentru candidat și jumătatea voturilor rămase după atribuirea locurilor. Primul candidat, în ordinea voturilor, este primul care poate beneficia de restul voturilor, pentru a atinge cifra de eligibilitate. Dacă această cifră a fost atinsă, restul voturilor se transmit celui de-al doilea candidat și așa mai departe ^[6].

Ceea ce ține de alegerile organizate în Belgia pentru a delega reprezentanții săi în Parlamentul European, vom menționa că inițial Belgia avea 24 de locuri, însă odată cu extinderea Uniunii Europene, numărul de locuri a fost limitat inițial la 22, iar odată cu aderarea Croației – la 21.

Alegerile sînt organizate pe baza sistemului proporțional cu scrutin de listă și vot preferențial. Din cei 21 de reprezentanți ai Belgiei în Parlamentul European, 12 sînt delegați din regiunea flamandă, 8 sînt delegați de regiunea francofonă și un delegat este din partea regiunilor germanofone.

Sub noua organizare federală a statului, alegerile pentru Parla-

mentul European sînt organizate în următoarele 4 circumscripții electorale:

1. Circumscripția flamandă, formată din districtele administrative ce aparțin regiunii flamande, cu excepția Hal-Vilvorde;

2. Circumscripția Walloon, formată din districtele administrative ale regiunii Walloon, cu excepția municipalităților din zona regiunilor de limbă germană;

3. Electoratul format din districtele administrative din zonele Brussels și Hal-Volvorde;

4. Electoratul din zona regiunilor vorbitoare de limbă germană.

Totodată, există 3 colegii electorale: francez, flamand și german. Persoanele care sînt înscrise pe listele electorale în zona Brussels–Hal-Vilvorde pot opta pentru colegiul electoral de limbă franceză sau pentru cel de limbă olandeză (flamandă) ^[7].

În Belgia, la alegerile pentru Parlamentul European nu există prag electoral și, la fel ca la alegerile parlamentare, prezența la vot este obligatorie. Alegătorii au un singur vot pe care îl acordă fie unei liste de candidați, fie unui anume candidat de pe o listă.

Mandatele sînt alocate partidelor politice și alianțelor prin intermediul sistemului reprezentării proporționale, folosindu-se formula d'Hondt, unde numărul de voturi primit de fiecare listă de candidați se divide, pe rînd, cu 1, 2, 3, 4, 5 ..., după care se dispun cîturile obținute pentru toate listele de candidați în ordine descrescătoare, aceasta fiind ordinea în care fiecărui cît urmează să-i corespundă cîte un mandat, pînă cînd sînt epuizate toate mandatele care sînt distribuite. În cadrul aceluiași partid, mandatele sînt distribuite între candidați în funcție de numărul de voturi preferențiale acordate fiecărui candidat în parte ^[8].

Concluzie. Vom menționa că orice experiență electorală este importantă și anumite elemente ale

sistemelor electorale austriac și belgian pot fi preluate și adaptate la realitățile Republicii Moldova, spre îmbunătățirea sistemului electoral autohton.

Recenzent:

Victor POPA,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

Referințe bibliografice

1. Adrian Sorescu și alții. 25+2 sisteme electorale. București: Asociația Pro Democrația, 2006, p. 13.
2. Bundes-Verfassungsgesetz-novelle 1994 (Beitritts-Begleit-BVG). In: BGBl, nr. 1013/1994.
3. Kodex des österreichischen Rechts. Verfassungsrecht 2008/09. 28 Aufl., Stand 1.9.2008, p. 55–58.
4. Tratatul UE (text consolidat în conformitate cu modificările de la Nisa). URL. http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/uchred_docs/evr_soob_nice.htm
5. http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/uchred_docs/dogovor_pri-soed.htm
6. Adrian Sorescu și alții. Op. cit., p. 14.
7. Adrian Sorescu și alții. Op. cit., p. 43.
8. Ibidem.

EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE *VINOVĂȚIE* CU VALOARE JURIDICĂ ÎN TEOLOGIE ȘI FILOSOFIE, ÎN CONTEXTUL ISTORIC

Viorica URSU,

lector superior, Universitatea Tehnică din Moldova;
doctorandă, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

SUMMARY

In legal sciences, as in philosophy and even theology, missing a unique concept of guilt. Partly this is explained by the fact that religion was given explanation that period through the teaching of the church, that philosophy have tried to give a definition of guilt followers of different philosophical schools, and legal sciences notion of guilt is different in every area of right. That is why it is important to delimit the general characteristics of the category of legal, philosophical and religious "guilt" and a full and profound this concept can approach us unique concept development of this concept.

Keywords: morality, sin, guilt, theology, philosophy, history

REZUMAT

În științele juridice, la fel ca în filosofie și chiar teologie, lipsește un concept unic al vinovăției. Parțial, acest lucru se explică prin faptul că în religie s-a dat explicație acestui termen prin prisma învățării bisericești, că în filosofie au încercat să dea definiția conceptului de vinovăție adepții diferitor școli filosofice, iar în științele juridice noțiunea de vinovăție este diferită în fiecare domeniu al dreptului. Anume de aceea este importantă delimitarea caracteristicilor generale ale categoriei juridice, filosofice și religioase a „vinovăției”, iar o analiză completă și profundă a acestei noțiuni ne poate apropia de elaborarea noțiunii unice a acestui concept.

Cuvinte-cheie: morală, păcat, vinovăție, teologie, filosofie, istorie

Introducere. Din punct de vedere istoric, conceptul de *vinovăție* a existat nu doar în legislație și lucrările de jurisprudență. Vinovăția omului și problemele de vinovăție demult fac obiectul discuțiilor în tratatele teologice și filosofice, în tratatele de psihologie, psihoanaliză, în cercetările culturale. Omul are gânduri vinovate – incompatibile cu valorile pe care le cunoaște, dar pe care nu dorește să le trăiască, are cuvinte vinovate – rostite în adresa altor oameni, are fapte vinovate – săvârșite prin acțiuni ori inacțiuni, la fel incompatibile cu valorile pe care le cunoaște, dar pe care nu le voiește și nu le trăiește. În afară de faptul că orice cunoaștere este incompatibilă obiectiv și unilaterală subiectiv, noi putem avea o cunoaștere eronată a ceea ce valorizăm și putem valoriza eronat, deformat, ceea ce relevă complexitatea problematicei privind vinovăția, în general.

Vinovăția este atribuită unei ființe umane, libere în spirit și act, deci ea poate să se facă vinovată cu vorba, fapta sau/și gândul, iar

fără libertate în spirit și act, ființa umană nu are cum să fie vinovată. Există tendința de a considera că vinovăția, sub aspect juridic, se află într-o izolare deplină cu cea morală și, mai ales, cu vinovăția religioasă; deși nu pare un punct de vedere realist [1, p. 165].

Materiale și metode aplicate. În studiu au fost utilizate metode de cercetare teoretică (analogia, comparația, deducția, analiza causală, metoda istorică), de prelucrare și sistematizare a datelor (analiza, sinteza, analiza situațională).

Rezultate obținute și discuții. Problema vinovăției este multilaterală și poate fi examinată de pe pozițiile diferitor discipline și metodologii. Aceasta este o temă complicată și plină de polemică. La baza conceptului de vinovăție stau ideile morale, iar domeniul moralei nu se supune cunoașterii prin mijloacele științei pozitive [22, p. 261].

Conform Dicționarului de filosofie, „vina (vinovăția) este ceva demn de acuzație. Când persoana este condamnată, ea este acuzată de faptul că s-a comportat greșit

și a decis nedrept, deși a putut să se comporte altfel și să decidă corect” [4, p. 76].

Dicționarul explicativ al lui V.I. Dal (В.И. Даль) definește vina (vinovăția) în două sensuri: ca început, cauză, motiv, izvor și ca greșeală, delict, păcat, oricare faptă inadmisibilă, condamnată [2, p. 125].

Vina, conform DEX (2009) [3], reprezintă o faptă care constituie o abatere de la ceea ce este (considerat) drept sau bun; greșeală, vinovăție; păcat; culpă.

Vinovăția apare atunci când o persoană face ceva contrar convingerilor sale interioare, ceva inacceptabil pentru normele sale interne.

Întîlnim persoane care se declară vinovate din proprie inițiativă, altele care recunosc că sînt vinovate de un gând, de un cuvînt, de o faptă incompatibile cu anumite valori și norme sau că au tolerat, au admis sau chiar au încurajat să fie săvârșite de alții asemenea „fapte” [1, p. 166]. Cineva poate fi vinovat față de Dumnezeu „cu vorba, cu gândul, cu fapta”, indiferent ce

crede el despre atare vinovăție, indiferent dacă crede sau nu în Dumnezeu; același cineva poate fi vinovat față de sine (de orizontul valorilor sădite în spiritul său), față de microgrupul în care trăiește, față de comunitatea națională căreia aparține, indiferent ce crede el despre națiunea sa, față de societatea organizată în stat, al cărei cetățean este. [1, p. 167].

Reieșind din interpretările oferite mai sus conceptului vinei (vinovăției), putem face concluzia că această categorie este examinată sub două aspecte. În primul rând, vinovăția este înțeleasă ca atitudinea internă a individului față de fapta comisă; în al doilea rând, ca aprecierea externă, exprimată în acuzarea de către societate a faptei comise [11, p. 196].

Conceptul vinovăției în teologie. Nașterea viziunii filosofice asupra problemei esenței vinei (vinovăției) aparține teoriei cauzei primare dumnezeiești. Odată cu statornicirea creștinismului, se formează concepția metafizică a vinovăției: omul este recunoscut vinovat necondiționat nu doar ca urmare a imperfecțiunii sale și incapacității legate de aceasta de a-și executa datoria pînă la sfîrșit, dar și în legătură cu toate cele ce se petrec în jurul lui; vinovăția este asociată cu ideea naturii umane, depravate prin păcatul originar [5, p. 89].

În Vechiul Testament [20] putem găsi următoarele mențiuni despre vinovăție: Dumnezeu îi încredințează lui Adam îngrijirea grădinii în care ei trăiesc și îi poruncește – în special lui Adam – să nu mănânce din *Copacul Cunoașterii Binelui și Răului*. Eva este zeflemisită de șarpe cu privire la abținerea de a mânca din acest copac. În dialogul dintre cei doi, Eva meditează asupra poruncii de a nu mânca din fructele copacului. Ea spune că doar de va atinge fructele, ea va muri. Șarpele răspunde că nu va muri, ci în schimb ea și

soțul ei vor fi „asemeni zeilor, cunoscând binele și răul”, și o convinge pe Eva să mănânce din *Copacul Cunoașterii Binelui și Răului*. Apoi mănâncă și Adam din el. Acesta este momentul în care cei doi devin conștienți de „cunoașterea binelui și a răului”, evidențiată de conștientizarea goliciunii lor. Dumnezeu apoi îi găsește, îi mustră și îi judecă pentru neascultare.

Cînd a aflat despre păcătuirea lui Adam și a Evei, Dumnezeu l-a întrebat pe Adam: „Nu cumva ai mîncat din pomul din care îți poruncisem să nu mîncîci?”. Dar Adam a zis: „Femeia care mi-ai dat-o să fie cu mine, aceea mi-a dat din pom și am mîncat” [20]. Astfel, Adam a încercat să dea vina pe Eva și chiar pe Dumnezeu, care i-a dat femeia. În această formulă poate fi urmărită destul de clar lipsa delimitării concrete dintre *vinovăție* și *răspundere*, precum și faptul că vina este cauza furiei lui Dumnezeu și a greutăților și lipsurilor ulterioare pe care El le-a năpustit asupra oamenilor [22, p. 262].

Totuși, teologii vorbesc despre păcat, efecte ale păcatului și legătura acestora cu vina. Unul dintre motivele pentru care acest subiect părea atît de confuz consta în absența cîtorva simple definiții. Se pare ca nu se spune nimic despre deosebirea dintre păcatul în sine și efectele lui. Păcatul lui Adam a avut multe efecte pe această planetă: moartea domnește în lumea oamenilor, a animalelor și a plantelor; suferința și durerea abundă în viața noastră, natura ne demonstrează supremația dinților și a ghearelor, iar Pămîntul însuși este plin de violența și tragedia blestemului rostit asupra păcatului. Deși efectele păcatului sînt de lungă durată și, în cele din urmă, mortale, nimeni nu considera că *vinovăția* și condamnarea se află printre acestea. Nici o plantă, un animal sau o ființă umană nu este **vinovată** pentru că a fost prinsă în capcana efectelor mortale ale păcatului. Totodată, conceptul de păcat

este asociat cu vinovăția, condamnarea, despărțirea de Dumnezeu, judecata și moartea [17].

Testamentul Nou [16], fără a utiliza termenul ca atare al vinovăției, oferă o interpretare specifică a conținutului acesteia: „Dar dacă robul acela zice în inima lui: «Stăpînul meu zăbovește să vină»; dacă va începe să bată pe slugi și pe slujnice, să mînce, să bea și să se îmbete. Stăpînul robului aceuia va veni în ziua în care el nu se așteaptă și în ceasul în care nu știe și-l va tăia în bucăți; și soarta lui va fi soarta celor necredincioși în lucrul încredințat lor. Robul acela, care a știut voia stăpînului său, și nu s-a pregătit deloc și n-a lucrat după voia lui, va fi bătut cu multe lovituri. Dar cine n-a știut-o și a făcut lucruri vrednice de lovituri, va fi bătut cu puține lovituri. Cui i s-a dat mult, i se va cere mult; și cui i s-a încredințat mult, i se va cere mai mult” [16]. Din aceste mențiuni putem concluziona că, încă la începuturile existenței neamului omenesc, noțiunea de vinovăție cuprindea și răspunderea pentru faptele urîte săvîrșite, și atitudinea persoanei față de ceea ce ea a comis [11, p. 198].

Anume depunerea dumnezeiască a vinovăției asupra lui Adam și Eva a devenit cauza acuzării umanității de faptele sale. Ideea despre natura păcătoasă a vieții omului și ideea esenței vinovăției ca act de apreciere dumnezeiască a păcatului au fost fundamentale în istoria gîndirii filosofice.

Thomas Aquinas (1225-1274), în lucrarea sa „Summa Theologica”, în partea a II-a, dezvoltă sistemul său de etică, care are rădăcina în concepțiile lui Aristotel. Într-un lanț de acte de voință, omul se străduiește pentru scopul său cauza divină. Dacă actul este bun sau rău – depinde de scop. Prin repetarea unor acțiuni sau fapte bune, omul dobîndește un obicei moral sau o calitate morală, care îi permite să facă binele cu bucurie și cu

ușurință. Însă „dispoziția” răului este opusă. Un act (fapt) devine rău prin abatere de la motivul și legea morală divină. Prin urmare, păcatul este format din următoarele: substanța sau materia lui, adică o „poftă” ce este o abatere de la legea divină.

Păcatul își are originea în voință, care decide, împotriva rațiunii, schimbarea actelor sau faptelor bune. Voința este indusă în eroare de iubirea de sine, astfel încât aceasta funcționează ca motiv în fiecare păcat. Voința permite oricui să cadă în păcat și să atragă pedeapsa condamnării pentru păcat. Păcatul este însă original. Primul păcat al lui Adam este trecut asupra întregii rase umane ulterioare; deoarece el este „începutul” rasei umane și „în virtutea procreației naturii umane, este transmis cu fiecare sau prin fiecare om”. Deoarece păcatul este contrar ordinii divine, el reprezintă *vina*, dar și pedeapsa ulterioară. Vina și pedeapsa trebuie să corespundă reciproc; și din moment ce vina este nesfârșită sau infinită, pedeapsă este veșnică [8].

Astfel filosoful, analizând problema motivației comportamentului uman, a ajuns la concluzia că structura faptei este compusă din patru elemente: tendința spre ceva anume; voința, alegerea, aprecierea motivelor, analiza modului de acțiune; consimțirea și acțiunea ca atare. În conformitate cu teoria lui, faptele trebuie să fie săvârșite pe bază de raționament, care se prezintă ca temei al libertății umane ce se realizează în limitele impuse de Dumnezeu [19, p. 310].

În cursul dezvoltării de mai departe a gândului filosofic despre esența vinei (vinovăției), tot mai clar se vede tendința spre dualism sau teoria care presupune existența unui principiu veșnic al răului. Astfel, **G. Leibniz** (1646-1716) pune la îndoială natura obiectivă a vinei (vinovăției) și încearcă să-i opună teoria subiectivă. Omul de știință

își pune întrebarea: „În ce mod sufletul poate fi contaminat de păcatul original, care servește rădăcină a păcatelor proprii, fără ca Dumnezeu, care-l expune la aceasta, să nu dea dovadă de nedreptate?” [13].

G. Leibniz aplică *principiul rațiunii suficiente*, care spune că „niciun fapt nu poate fi adevărat sau real, nicio propoziție veridică, fără să existe un temei, o rațiune suficientă pentru care lucrurile sînt așa și nu altfel, deși aceste temeuri, de cele mai multe ori, nu ne sînt cunoscute” [14, p. 509]. Astfel, el încearcă să demonstreze natura obiectivă și subiectivă a esenței vinei (vinovăției).

Doctrina lui **Schleiermacher** (1768-1834) despre păcat și vină este atât de înrudită cu întregul sistem teologic și filosofic, încît unul nu poate fi înțeles fără o anumită cunoaștere a celuilalt. Filozofia sa este panteistă, iar teologia sa este simpla interpretare a conștiinței umane în conformitate cu principiile fundamentale ale filosofiei sale. Principiile conducătoare ale sistemului său sînt următoarele [18, p. 415]:

- Religia constă în simțirea unei dependențe absolute. Adică în recunoașterea faptului că Dumnezeu, sau Ființa absolută, este singura cauză și că noi sîntem doar forma în care cauzalitatea sa este revelată sau exercitată.

- Starea originară a omului nu a fost o stare normală sau ideală. Adică conștiința de Dumnezeu sau principiul divin nu era suficient de absolut pentru a controla conștiința de sine. Aceasta era o stare care urma să fie atinsă prin progres sau dezvoltare.

- Sentimentul care se naște din dorința acestui control absolut al principiului mai înalt este simțul păcatului, iar convingerea că principiul mai înalt ar trebui să conducă este simțul *vinei*. Din acest simț al păcatului și al vinei se naște simțul nevoii de răscumpărare.

- Această răscumpărare constă

în dăruirea controlului complet al conștiinței de Dumnezeu.

Potrivit acestei teorii, ceea ce se numește păcat și vină sînt așa doar în conștiința noastră, sau în priceperea noastră subiectivă cu privire la ele. Anumite lucruri produc în noi simțul durerii, în alții – simțul plăcerii; în unii – simțul aprobării, în alții – cel al dezaprobării, și, ca să spunem așa, aceasta are loc prin decretul lui Dumnezeu. Dar durere și plăcere, corect și greșit sînt doar niște stări subiective. Ele nu au nicio realitate obiectivă. Noi sîntem păcătoși și vinovați doar în simțurile noastre.

Rolul decisiv în motivarea teoriei naturii duble a vinei (vinovăției) aparține filosofiei clasice germane. Dualismul vinei (vinovăției) se conturează în aspectul său contemporan datorită concepțiilor lui I. Kant și G. Hegel.

Astfel, analizînd libertatea voinței și examinînd comportamentul omului, **I. Kant** propune de „a aprecia atît latura empirică exprimată în manifestarea externă a actului, cît și elementul inteligibil al activității, care este rezultatul voinței libere, bazat pe începutul independent transcendent” [11, p. 199].

Kant scrie că, „atunci cînd omul comite o infracțiune, vinovăția este totalmente a lui, deoarece, în pofida tuturor condițiilor empirice ale actului, mintea era destul de liberă”. În lucrările sale „Fundamentarea metafizicii moravurilor” (*Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*, 1785), „Critica rațiunii practice” (*Kritik der praktischen Vernunft*, 1788), „Metafizica moravurilor” (*Die Metaphysik der Sitten*, 1797), el demonstrează că, pe de o parte, omul este o ființă a lumii materiale, iar pe de altă parte – o ființă supra-senzuală, morală. Judecînd despre valoarea morală a comportamentului omului în societate, Kant formulează următoarea regulă: „Procedează astfel încît atitudinea ta față de umanitate – în persoana ta

și în persoana oricărui alt om – să fie ca față de un scop, și nu ca față de un mijloc” [10, p. 34]. Într-o altă ordine de idei, Kant formulează astfel principiul „imperativului categoric”, considerat ca fundament al moralei: „Acționează în așa fel încât maxima acțiunilor tale să poată fi impusă ca lege universală”.

G. Hegel, în polemica cu Kant, unde opune dualismului kantian ideea unității rațiunii cu sensibilitatea, menționa că nu trebuie de ridicat convingerile și conștiința individului la grad de lege. Concepția lui Hegel permite de a examina sentimentul de vinovăție ca „spirit real reflectat în sine”, individualitate simplă a substanței morale în întregime. În special, el scria că „nu există suferință nevinovată, suferința întotdeauna este *vinovăție*” [12, p. 8].

Confirmând esența naturală a omului, Hegel recunoaște că existența prezentă externă poate denatura fapta omului, însă persoana poate recunoaște vina sa doar în acea „existență prezentă în acțiune, care constă în cunoașterea și voința sa, doar ceea ce a constituit intenția sa” [7, p. 334].

Filosoful, de fapt, face delimitarea dintre expresia internă a vinovăției, exprimată în intenția volitivă a persoanei, și concepția externă (estimativă) a vinovăției ca judecată despre comportamentul uman pe baza manifestării sale morale a principiilor etice și spirituale obiective [11, p. 200]. În acest sens, Hegel consideră că subiectului îi pot fi atribuite doar acele acte care sînt condiționate și determinate de el însuși – de intențiile sale. Totodată, din conținutul unei anumite păreri morale se poate determina, dacă conștiința unui individ și concepțiile lui despre bine corespund ideii conștiinței și binelui real sau contravin acestora.

În așa fel, în concepțiile sale despre vinovăție, Hegel pornește de la prioritatea statului moral față de subiectul moral. Totodată,

ideile lui Hegel în măsură deplină completează și amplifică teoria lui Kant despre natura dublă a vinei (vinovăției) [22, p. 265].

F. Engels nega cu vehemență concepțiile școlilor filosofice religioase și idealiste despre problemele vinovăției. În lucrarea sa „Domnul Eugen Duhring revoluționează știința”, cunoscută și ca „Anti-Duhring” (1878), filosoful a dedicat o mare parte criticii dure a opiniilor idealiste asupra problemei vinovăției. El a determinat porunca creștină despre păcatul originar ca idee despre egalitatea oamenilor, care corespunde caracterului religioșilor sclavilor și asupriților, și a respins idealismul și ideile lui despre vinovăție ca fiind o teorie perversă și falsă [6, p. 105].

Jean-Paul Sartre, „teoreticianul cel mai reprezentativ al existențialismului francez”, pune accent pe existența individuală, libertate și alegere. Temele și imaginile dezvoltate de el și de alți filosofi ai acestui curent sînt: problematica existenței, devenirea ființei, neantul, teama, moartea, absurdul, etica, subiectivitatea, alegerea și culpa (vinovăția) [15, p. 9].

În gîndirea filosofică rusă putem găsi și concepții idealiste asupra problemei vinei (vinovăției). Motivarea filosofică-religioasă a conceptului de vinovăție poate fi întîlnită în lucrările lui B. Vișeslavțev. Cercetătorul întemeiază opiniile sale pe principiul dumnezeiesc de vinovăție a omului în fața lui Dumnezeu. Totodată, în concepția filosofului voința poate avea valoare etică, care-i permite ființei libere să-și realizeze libertatea, adică să realizeze „actul de alegere”, „actul preferinței”, bazat pe preferințele morale [21, p. 18]. Concepția filosofică raționalizată a vinovăției ca păcat originar se raportează la posibilitățile subiective ale individului de a-și realiza voința în temeiul percepției senzuale.

N. Berdiaev numește căderea în păcat „libertate negativă, goală,

formală a samovolniciei”, căreia i se opune actul de voință liber, plin de conținut. La ispășirea vinei, persoana trebuie nu doar s-o conștientizeze, dar și să-și recunoască greșeala, să se pocăiască, fără a se lăsa pradă disperării. În opinia lui N. Berdiaev, asemenea fapte sînt capabile să facă doar persoanele „libere cu adevărat”, care-și consolidează voința substanțial, dar nu formal [11, p. 200]. Asemenea concepție a problemei vinovăției și ispășirea ei printr-un act de voință liberă, în opinia noastră, de asemenea este o expresie de recunoaștere a principiului dualismului.

Concluzii. Făcînd totalurile analizei concepțiilor teologice și filosofice cu privire la noțiunea și esența vinei (vinovăției), putem face următoarele concluzii:

– Originea răului este referită la voință, dar voința este inevitabilă sau din necesitate conduce la eroare, prin limitările inseparabile de natura creaturii.

– Voința este puterea care guvernează ființa umană, aducînd sub controlul ei toate celelalte însușiri. Voința nu înseamnă gustul sau înclinația, ci este puterea de decizie care lucrează în copiii oamenilor, fie spre ascultarea de Dumnezeu, fie spre neascultare. Ea este puterea de decizie, comutatorul care hotărăște în ce direcție se vor îndrepta gîndurile noastre. Ea guvernează calitatea de a fi vinovat sau nu de săvîrșirea unui fapt.

– Dumnezeu este autorul limitării păcatului în creatură, de unde acesta curge din necesitate. El a stabilit astfel lucrările mîinii sale, încît ei nu pot decît să păcătuiască, la fel cum copilul nu poate decît să greșească în judecățile sale. Chibzuința este atît de plîpîndă în omul adult care greșește, încît natura și cauzele lucrurilor sînt absolut inevitabile. Și dacă păcatul ar fi în mod egal inevitabil chiar din constituția creaturii, Dumnezeu, care este autorul acelei constituții, este vinovat și devine responsabil pen-

tru existența lui. Dar acest lucru nu este doar nedemn față de caracterul lui Dumnezeu, ci se opune direct învățăturilor din Cuvîntul său.

– Păcatul înseamnă încălcarea legii.

– Problema vinovăției, fiind una dintre problemele de bază ale existenței umane, este recunoscută de toate teoriile filosofice pe parcursul dezvoltării gândirii filosofice.

– Explicația cea mai consecventă, întemeiată din punct de vedere al evoluției, a vinovăției este dată în teoria idealistă despre voință, libertate și necesitate.

– Dualismul în înțelegerea esenței vinei (vinovăției) aduce concepțiile filosofice la concluzia despre necesitatea aprecierii morale generale (publice) a laturii externe a faptei omului și a elementului rațional, intern.

– Odată cu dezvoltarea și motivarea ideii despre dualism, categoria vinovăției își găsește legătura strînsă nemijlocit cu părerea estimativă despre fapta umană ca act exprimat în nepotrivirea voinței și intenției subiective cu scopurile (interesele) generale stabilite, iar categoria vinovăției – nemijlocit cu starea internă a omului în raport cu această faptă și scopurile (interesele) generale stabilite.

Recenzent:
Alla CLIMOVA

Referințe bibliografice

1. Baltag D. Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007, 440 p.

2. Dal V.I. Dicționar explicativ al limbii ruse. Versiune modernă. Moscova, 2002, p. 125.

3. Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită), 2009.

4. Dicționar de filosofie (fondat de Helmut Schmidt; editat de G. Șîșkov; trad. din germ.; edit. V. Malin. Moscova, 2003.

5. Djenkova E.A. Conceptele „rușine” și „vină” în culturile lingvistice rusă și germană: Teză... Volgograd, 2005. (E. A. Дженкова. Концепты „стыд” и „вина” в русской и немецкой лингвокультурах. Волгоград, 2005), p. 89.

6. Engels F. Domnul Eugen Dühring revoluționează știința (Anti-Dühring) Moscova, 1950.

7. Hegel G. Enciclopedia de filosofie. Filosofia spiritului. Moscova, 1977, p. 334.

8. Internet Encyclopedia of Philosophy. <http://www.iep.utm.edu/aquinas/>

9. Iurceak E. Evoluția conceptului de vinovăție în context istoric. În: Cercetări moderne ale problemelor sociale, nr. 10(30), 2013 (Юрчак Е. В. Эволюция понятия вины в историческом контексте. В: Современные исследования социальных проблем, № 10(30), 2013).

10. Kant I. Opere: în 6 vol. Vol. 4, partea 1. M., 1965.

11. Gujin A. M. Motivația filosofică a conceptelor de vinovăție și nevinovăție. În: Științe istorice, filosofice, politice și juridice, culturologia și istoria artei. Teorie și practică, nr. 2(8): în 3 părți. Partea II. Tambov: Gramota, 2011.

12. Lebedev T. Vinovăția ca o formă de inculturare a personalității: autoreferat la teză de doctor. Nijni Novgorod, 2010, p. 8.

13. Leibniz G.W. Opere în 4 vol. Trad. din franc. Vol. 4. Editori: B. Bîhovski, G. Maiorov, I. Narski ș.a. Ed. volum, aut. introd. și notelor V. Sokolov. Moscova: Mîsli, 1989, 554 p.

14. Leibniz G.W. „Monadologia” în opere filosofice, vol. I. Trad. în l. rom. de C. Floru. București: Editura Științifică, 1972, §§ 31-32.

15. Marian Gelu Marius. Tragic și religios în poezia lui Nichifor Crainic. Rezumatul tezei de doctor. http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumate/2011/filologie/marian_gelu_marius_ro.pdf

16. Noul Testament. <http://www.bibliaortodoxa.ro/noul-testament.php>

17. Priebe Dennis. A păcătui sau a nu păcătui.

<http://www.resursecrestine.ro/predici/59095/a-pacatui-sau-a-nu-pacatui>

18. Schleiermacher's Glaubens-

lehre. Dr. Gess's Uebersicht über das theologische System Schleiermachers. Muller's Lehre Von der Sunde, vol. I. p. 412-437. Bretschneider's Dogmatik, p. 14-38 of Appendix to vol. I. Morell's Philosophy of Religion. http://www.voxdeibaptist.org/Doctrina_Pacatului_Hodge.htm

19. Stoliarov A. Filosofia Antichității și Evului Mediu. M., 1995.

20. Vechiul Testament. <http://www.bibliaortodoxa.ro/vechiul-testament.php>

21. Vișeslavțev B.P. Opere. Moscova, 1995 (Вышеславцев Б. П. Сочинения, Москва, 1995).

22. Юрчак Е. В. Эволюция понятия вины в историческом контексте. В: Современные исследования социальных проблем, № 10(30), 2013.

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ, ПОСЯГАЮЩИЕ НА ЗДОРОВЬЕ НАСЕЛЕНИЯ, ЗДОРОВЬЕ ЛИЦА, САНИТАРНО-ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЙ РЕЖИМ

В. ЧЕРБА,

доктор права, и.о. доцента, проректор Европейского университета Молдовы

SUMMARY

The author proposes the development of scientific research administrative responsibility for offenses against public health, the health of the person, sanitary-epidemiological regime.

The particular relevance of the test material is the scientific and practical conclusions and proposals of the author.

Keywords: administrative responsibility, health, population, sanitary-epidemiological regime, act, omission, fine.

* * *

В научной разработке автором предлагается исследование административной ответственности за правонарушения, посягающие на здоровье населения, здоровье лица, санитарно-эпидемиологический режим.

Особая актуальность исследуемого материала заключается в научно-практических выводах и предложениях автора.

Ключевые слова: административная ответственность, здоровье, население, санитарно-эпидемиологический режим, деяние, действие, бездействие, штраф.

Актуальность исследования особенностей применения административной ответственности за правонарушения, посягающие на здоровье населения, здоровье лица, санитарно-эпидемиологический режим, вызвана тем, что здоровье населения является самым важным в жизни общества.

Изложение основного материала. Административная ответственность является одним из видов юридической ответственности.

Как институт права административная ответственность представляет собой совокупность правовых норм, которые устанавливают основания, условия и порядок применения санкций за правонарушения.

Основанием административной ответственности является правонарушение, т.е. виновное противоправное деяние (действие или бездействие), представляющее меньшую социальную опасность, чем преступление, посягающее на охраняемые законом ценности, предусмотренные Кодексом Республики Молдова о правонарушениях и наказуемое согласно установленной ответственности за правона-

рушение (ст. 10 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях № 218-XVI от 24.10.2008 года (далее - КоП РМ)) [1].

Ответственность на правонарушения, посягающие на здоровье населения, здоровье лица, санитарно-эпидемиологический режим, установлена ст. 75-91 КоП РМ.

В соответствии со ст. 75 КоП РМ разглашение конфиденциальной информации о медицинском осмотре по выявлению инфицирования вирусом иммунодефицита человека (ВИЧ), вызывающего заболевание СПИДом, медицинским персоналом или другими лицами, которые в силу должностных обязанностей обладают такой информацией, влечет наложение штрафа в размере от 50 до 70 условных единиц.

К ответственности за это правонарушение привлекаются медицинские работники или другие лица, которым в силу должностных обязанностей стало известно о заболевании пациента СПИДом и которые разгласили эту информацию, т.е. сообщили о заболевании пациента хотя бы одному постороннему лицу.

Согласно ст. 76 КоП РМ уклонение больного туберкулезом,

выделяющего бациллы, от лечения или нарушение им режима лечения влечет наложение штрафа в размере от 10 до 25 условных единиц.

К ответственности за это правонарушение могут быть привлечены только дееспособные физические лица, достигшие возраста 18 лет.

Административная ответственность за незаконное занятие медицинской и фармацевтической деятельностью установлена частями (1)-(8) ст. 77 КоП РМ, которая гласит: «Занятие медицинской и фармацевтической деятельностью как профессией лицом, не имеющим надлежащего медицинского и фармацевтического образования, влечет наложение штрафа в размере от 20 до 70 условных единиц.

Занятие лицом, имеющим разрешение на осуществление фармацевтической деятельности, видами деятельности, не указанными в лицензии, влечет наложение штрафа в размере от 20 до 50 условных единиц.

Осуществление фармацевтической деятельности в не разрешенных Министерством здраво-

охранения местах влечет наложение штрафа в размере от 20 до 50 условных единиц.

Ненадлежащее хранение лекарств, хранение, применение, рекламирование и реализация лекарств, не разрешенных к применению Министерством здравоохранения, с истекшим сроком годности, а также без документа и/или информации, удостоверяющих качество, и без наименования и адреса производителя влекут наложение штрафа в размере от 50 до 100 условных единиц.

Нарушение правил выписывания рецептов и отпуска лекарств влечет наложение штрафа в размере от 20 до 50 условных единиц.

Изготовление, изменение формулы изготовления, технологического процесса, маркировки лекарств, другой фармацевтической и парафармацевтической продукции, а также нормативно-технической документации предприятиями, изготавливающими лекарства, другую фармацевтическую и парафармацевтическую продукцию, без соответствующего разрешения Министерства здравоохранения влекут наложение штрафа в размере от 50 до 100 условных единиц.

Занятие фармацевтической деятельностью без использования информационной системы учета оборота лекарств, эксплуатация этой системы с нарушением установленных требований влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере от 100 до 150 условных единиц с лишением права осуществлять фармацевтическую деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Занятие народной медициной без наличия специального разрешения, выданного в установленном законом порядке, влечет наложение штрафа в размере от 40 до 50 условных единиц с лишением или без лишения права

осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года».

К ответственности за правонарушение, предусмотренное частью (1) ст. 77 КоП РМ, привлекаются дееспособные физические лица, достигшие возраста 18 лет, не имеющие надлежащего медицинского образования.

К ответственности за правонарушение, предусмотренное частью (2) ст. 77 КоП РМ, привлекаются дееспособные физические лица, достигшие возраста 18 лет, имеющие надлежащее фармацевтическое образование, осуществляющие виды фармацевтической деятельности, не указанные в их лицензиях.

Согласно ст. 77¹ КоП РМ несоблюдение взятых на себя сторонами обязательств по обеспечению публичного или частного медико-санитарного учреждения лекарствами согласно договору о государственных закупках или другому договору купли-продажи влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц, на должностных лиц в размере от 120 до 175 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 500 условных единиц.

К ответственности за правонарушение, предусмотренное ст. 77¹ КоП РМ, привлекаются дееспособные физические лица, достигшие возраста 18 лет, и юридические лица, нарушившие договорные обязательства.

Согласно части (1) ст. 55 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года юридическим лицом признается организация, которая имеет в собственности обособленное имущество и отвечает по своим обязательствам этим имуществом, может от своего имени приобретать и осуществлять имущественные и личные неимущественные права, нести

обязанности, быть истцом и ответчиком в судебной инстанции [2].

Условия привлечения юридических лиц к административной ответственности установлены ст. 17 КоП РМ, которая гласит: «Ответственности за правонарушение подлежит юридическое лицо, за исключением органов публичной власти и публичных учреждений, в случаях, предусмотренных настоящим кодексом, по деяниям, совершенным от его имени или в его интересах его органами или их представителями, при соответствии одному из следующих условий:

а) это лицо виновно в невыполнении или ненадлежащем выполнении положений закона, устанавливающих обязанности или запреты на осуществление определенной деятельности;

б) это лицо виновно в осуществлении деятельности, не соответствующей его учредительным документам или заявленным целям;

с) деяние, причинившее или создавшее угрозу причинения ущерба в значительном размере другому лицу, обществу или государству, было совершено в интересах этого лица, было допущено, санкционировано, одобрено, использовано его уполномоченным органом или должностным лицом».

Вывод. Полагаем, что административную ответственность юридических лиц следует исключить по следующим причинам.

1. Юридическое лицо является искусственно созданным субъектом права, который реально не существует. Действиями (бездействиями) юридического лица считаются действия (бездействия) физических лиц, которые являются органами управления, или другими работниками данного юридического лица, действующими (бездействующими)

щими) при исполнении своих трудовых обязанностей.

2. Юридическое лицо является искусственно созданным, реально несуществующим субъектом права. Поэтому применяемые к юридическому лицу санкции фактически применяются не к несуществующему субъекту права, а ко всем работникам данного юридического лица, как к виновным в данном правонарушении, так и к невиновным.

3. Одно и то же правонарушение влечет административную ответственность физического лица – работника, совершившего правонарушение, и ответственность самого юридического лица, а точнее ответственность всех его работников.

Ответственность за умышленное причинение легких телесных повреждений установлена частями (2) и (3) ст. 78 КоП РМ, которые гласят: «Умышленное причинение легких телесных повреждений, жестокое обращение, нанесение ударов, применение других насильственных действий, причинивших физическую боль, влекут наложение штрафа в размере от 25 до 50 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 20 до 40 часов или в виде ареста за правонарушение на срок от 5 до 10 дней.

Умышленное причинение легких телесных повреждений, повлекшее кратковременное расстройство здоровья или незначительную, но стойкую утрату трудоспособности, влечет наложение штрафа в размере от 50 до 75 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 40 до 60 часов или в виде ареста за правонарушение на срок от 10 до 15 дней».

К ответственности, установленной частями (2) и (3) ст. 78

КоП РМ, привлекаются дееспособные физические лица, достигшие возраста 18 лет.

Предложение. Полагаем необходимым изменить ст. 78 КоП РМ, установив, что к ответственности за это правонарушение привлекаются физические лица, достигшие возраста 16 лет.

Согласно части (2) ст. 13 Кодекса об административных правонарушениях РМ, утвержденного законом МССР от 25.03.1985 года, к ответственности за умышленное причинение легких телесных повреждений привлекались лица, достигшие возраста 16 лет [3].

Согласно части (1) ст. 79 КоП РМ хищение крови и ее компонентов, их неумышленная порча влекут наложение штрафа в размере от 10 до 20 условных единиц.

Предложение. Полагаем, что ответственность за мелкое хищение крови и/или ее компонентов должна быть установлена ст. 105 КоП РМ, устанавливающей административную ответственность за мелкое хищение любого имущества.

Согласно ст. 18 КоП РМ под малыми размерами понимается стоимость похищенных, добытых, полученных, изготовленных, уничтоженных, использованных, перевезенных, находящихся на хранении, реализованных, перемещенных через таможенную границу ценностей или стоимость причиненного ущерба, не превышающая на момент совершения правонарушения 25 условных единиц.

Ответственность за иные нарушения законодательства о донорстве крови установлена частями (2)-(5) ст. 79 КоП РМ, которые гласят: «Использование донорской крови, ее компонентов и полученных из нее препаратов в целях получения прибыли влечет наложение штрафа в размере от 20 до 40 условных единиц или

назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 40 до 60 часов. Незаконный вывоз из страны донорской крови, ее компонентов и полученных из нее препаратов влечет наложение штрафа в размере от 40 до 60 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 40 до 60 часов.

Необеспечение хранения донорской крови, ее компонентов и полученных из нее препаратов влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 100 до 150 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 300 условных единиц.) Умышленное утаивание донорами крови сведений о перенесенных заболеваниях влечет наложение штрафа в размере от 100 до 150 условных единиц».

К административной ответственности, установленной частью (4) ст. 79 КоП РМ, привлекаются только должностные лица.

Согласно части (6) ст. 16 КоП РМ должностное лицо (лицо, наделенное на государственном предприятии, в учреждении, организации, центральном или местном органе публичной власти на постоянной или временной основе, в силу закона, в силу его назначения, избрания или в силу отдельного поручения, определенными правами и обязанностями по осуществлению функций публичной власти или действий административно - распорядительного либо организационно-хозяйственного характера) подлежит ответственности за правонарушение при совершении деяний, предусмотренных настоящим кодексом, в случае:

а) умышленного использования своих полномочий в отступление от служебных обязанностей;

б) явного превышения предоставленных законом прав и полномочий;

с) неисполнения или ненадлежащего исполнения служебных обязанностей.

Согласно части (1) ст. 80 КоП РМ нарушение санитарно-гигиенических и санитарно-противоэпидемических правил и норм при реализации продуктов (товаров) или оказании услуг потребителю влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 5 до 10 условных единиц и на юридических лиц в размере от 70 до 100 условных единиц.

Согласно ст.1 закона РМ «О защите прав потребителей» № 105 –XV от 13.03.2003 года [4] потребителем считается физическое лицо, которое приобретает товары, услуги для нужд, не связанных с предпринимательской деятельностью.

К административной ответственности, установленной частью (1) ст. 80 КоП РМ, привлекаются только физические и юридические лица, которые нарушают санитарно-гигиенические и санитарно-противоэпидемические правила и нормы при реализации продуктов (товаров) или оказании услуг потребителям.

Согласно части (2) ст. 80 КоП РМ нарушение санитарно-гигиенических и санитарно-противоэпидемических правил и норм работниками предприятий пищевой отрасли влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 10 до 20 условных единиц и на юридических лиц в размере от 150 до 200 условных единиц. Согласно части (3) ст. 80 КоП РМ невыполнение в установленный срок законных предписаний компетентных органов об устранении нарушений санитарно-гигиенических и санитарно-противоэпидемических правил и норм влечет наложение штрафа

на должностных лиц в размере от 200 до 250 условных единиц и на юридических лиц в размере 250 условных единиц.

Согласно части (4) ст. 80 КоП РМ невыполнение обязанности обнаружения достоверной информации о качестве питьевой воды влечет наложение штрафа в размере от 100 до 150 условных единиц.

Согласно части (5) ст. 80 КоП РМ производство, хранение, перевозка и распределение неутвержденных новых видов пищевых продуктов и контактирующих с ними материалов в помещениях и в условиях, не соответствующих санитарным правилам, влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 80 условных единиц, на должностных лиц в размере от 200 до 250 условных единиц и на юридических лиц в размере 200 условных единиц.

Согласно ст. 80¹ КоП РМ изготовление, реализация или распространение пищевых продуктов, запрещенных для дошкольников и учащихся, в учреждениях дошкольного и доуниверситетского образования независимо от вида собственности и организационно-правовой формы и на расстоянии менее 100 метров от них влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 10 до 20 условных единиц и на юридических лиц в размере от 100 до 150 условных единиц с лишением или без лишения в обоих случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Предложение. Полагаем целесообразным изменить ст. 80 КоП РМ, исключив из неё слово «Изготовление», т.к. изготовление таких продуктов, если они реализуются не дошкольникам и учащимся, а другим лицам, не должно влечь административную ответственность.

Согласно ст. 81 КоП РМ прием работников на предприятия пищевой отрасли без прохождения медицинского осмотра, и/или без обучения в области гигиены, и/или без соответствующей квалификации в области гигиены влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 150 до 200 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 250 условных единиц.

Обязанность определенных работников определенных предприятий проходить медицинские осмотры при приеме на работу установлена ст. 238 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года [5].

Перечень профессий и должностей работников, обязанных проходить при приеме на работу медицинские осмотры, установлен приказом Министерства здравоохранения РМ № 132 от 17.06.1996 года «О проведении обязательных при поступлении и периодических медицинских осмотров лиц, работающих во вредных условиях». Данный приказ в Официальном мониторе не был опубликован и, к тому же, устарел.

Согласно ст. 82 КоП РМ размещение на рынке неутвержденных новых видов пищевых продуктов и материалов, контактирующих с пищевыми продуктами, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц, на должностных лиц в размере от 180 до 250 условных единиц и на юридических лиц в размере от 300 до 400 условных единиц.

Согласно ст. 83 КоП РМ неприятие мер по приостановлению размещения на рынке неутвержденных новых видов пищевых продуктов и материалов, контактирующих с пищевыми продуктами, по организации и осуществлению вывода их из оборота, выполнению решений

органов надзора и контроля об их условном использовании или уничтожении влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 70 до 100 условных единиц, на должностных лиц в размере от 250 до 300 условных единиц и на юридических лиц в размере от 300 до 400 условных единиц.

Согласно ст. 84 КоП РМ производство, размещение на рынке и/или реализация продукции и оказание услуг, опасных для жизни и здоровья потребителей, в нарушение положений законодательства влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 100 до 150 условных единиц, на должностных лиц в размере от 300 до 400 условных единиц и на юридических лиц в размере от 350 до 500 условных единиц с лишением во всех случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Правонарушение, предусмотренное ст. 84 КоП РМ, посягает на жизнь и здоровье потребителей.

Согласно части (1) ст. 85 КоП РМ незаконное приобретение или хранение без цели сбыта наркотических или иных психотропных веществ в малых размерах, а равно их потребление без назначения врача влекут наложение штрафа в размере от 3 до 10 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок до 40 часов.

Согласно части (2) ст. 85 КоП РМ лицо, добровольно сдавшее незаконно хранившиеся у него наркотические или иные психотропные вещества либо добровольно обратившееся или согласившееся обратиться в медицинское учреждение для получения необходимой помощи в связи с незаконным потреблением наркотических и/или иных психотропных веществ, осво-

бождается от ответственности за правонарушение по деяниям, предусмотренным настоящей статьей.

Согласно ст. 86 КоП РМ принятие предусмотренных законодательством мер по обеспечению установленного режима охраны посевов снотворного мака, конопли, кокаиновых кустов и других растений, мест хранения и переработки урожая этих культур, а равно принятие мер по уничтожению пожнивных остатков и отходов производства, содержащих наркотические или иные психотропные вещества, влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере от 70 до 150 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 300 условных единиц.

Согласно ст. 87 КоП РМ незаконное выращивание растений, содержащих наркотические или иные психотропные вещества, без цели сбыта, если это деяние не является преступлением, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 30 до 50 условных единиц, на должностных лиц в размере от 100 до 300 условных единиц и на юридических лиц в размере от 300 до 400 условных единиц с лишением или без лишения во всех случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

При применении ст. 85-87 КоП РМ необходимо руководствоваться следующими нормативными актами:

1. Постановлением Правительства № 79 от 23.01.2006 г. «Об утверждении Списка наркотических, психотропных веществ и растений, содержащих такие вещества, выявленных в незаконном обороте, и их размеров»;

2. Постановлением Правительства №1088 от 05.10.2004 г. «Об утверждении таблиц и

списков наркотических, психотропных веществ и прекурсоров, подлежащих контролю»;

3. Положением о регламентировании деятельности по культивированию растений, содержащих наркотические или психотропные вещества, утвержденным постановлением Правительства № 1382 от 08.12.02006 года. [6].

Статьи 85-87 КоП РМ направлены на борьбу с наркоманией. Практика свидетельствует о неэффективности борьбы с наркоманией. **Предложение.** Полагаем целесообразным ужесточить санкции за правонарушения, ответственность за которые установлена ст. 86 и 87 КоП РМ, увеличив размеры штрафов, а также установив за эти правонарушения такое наказание как арест на срок до 15 суток.

Согласно части (1) ст. 88 КоП РМ доведение несовершеннолетнего до состояния опьянения, вызванного алкоголем или иными веществами, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 20 до 40 условных единиц.

Согласно части (2) ст. 88 КоП РМ) действия, предусмотренные частью (1), совершенные родителями или лицами, их заменяющими, либо лицами, по отношению к которым несовершеннолетний находится в подчиненном положении, влекут наложение штрафа в размере от 40 до 60 условных единиц.

Согласно части (1) ст. 89 КоП РМ занятие проституцией влечет наложение штрафа в размере от 40 до 60 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 20 до 40 часов.

Согласно ст. 90 КоП РМ изготовление, реализация, распространение или хранение порнографической продукции в целях сбыта или распространения вле-

кут наложение штрафа на физических лиц в размере от 40 до 50 условных единиц и на юридических лиц в размере от 100 до 150 условных единиц.

Согласно части (1) ст. 90¹ КоП РМ распространение общедоступной информации, оказывающей негативное влияние на несовершеннолетних, и/или нарушение законодательства о защите несовершеннолетних от негативного влияния общедоступной информации, иные, чем предусмотренные частью (2), влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 80 до 100 условных единиц, на должностных лиц в размере от 100 до 200 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 300 условных единиц с лишением или без лишения во всех случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Согласно части (2) ст. 90¹ КоП РМ распространение общедоступной информации и/или совершение деяний, направленных на пропаганду проституции, педофилии, порнографии, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 100 до 120 условных единиц, на должностных лиц в размере от 200 до 300 условных единиц и на юридических лиц в размере от 300 до 400 условных единиц с лишением или без лишения во всех случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Согласно части (1) ст. 91 КоП РМ курение и распитие спиртных напитков в запрещенных местах, иных, чем указанные в части (3) статьи 203 КоП РМ, влекут наложение штрафа в размере от 30 до 50 условных единиц.

Согласно части (3) ст. 203 КоП РМ курение в троллейбусах, автобусах, маршрутных такси, в вагонах, в не установленных для курения местах поездов даль-

него сообщения и пригородных поездов, на судах влечет наложение штрафа в размере от 30 до 50 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 20 до 60 часов.

Согласно части (2) ст. 91 КоП РМ продажа табачных изделий и спиртных напитков несовершеннолетним влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 80 до 120 условных единиц и на юридических лиц в размере от 200 до 350 условных единиц с лишением или без лишения в обоих случаях права осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Следует учесть, что ст. IV закона РМ № 124 от 29.05.2015 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты» КоП РМ дополнен статьями 91¹ и 364¹ [7].

Статьи 91¹ и 364¹ КоП РМ вступят в силу по истечении 2-х месяцев со дня опубликования закона РМ от 29.05.2015 года, т.е. 17 сентября 2015 года.

Ответственность за нарушение правил импорта, торговли табачными изделиями установлена частями (1)-(13) ст. 91¹ КоП РМ, которые гласят: «Импорт, размещение на рынке или продажа табачных изделий, не упакованных и не этикетированных в соответствии с требованиями законодательства, влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 130 до 150 условных единиц и на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц с лишением права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Импорт, размещение на рынке или продажа пищевых продуктов, игрушек и/или другой продукции, имитирующих табачные изделия, влекут наложение штрафа на физических лиц в размере

от 120 до 150 условных единиц и на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц с лишением права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Импорт, размещение на рынке или продажа некурительных табачных изделий, продукции, содержащей никотин в количествах, превышающих предусмотренные действующим законодательством, влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 130 до 150 условных единиц и на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц с лишением права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Импорт, размещение на рынке или продажа табачных изделий с уровнем содержания выделяемых веществ, превышающим предусмотренные действующим законодательством пределы, влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 120 до 150 условных единиц и на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц с лишением права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года. Размещение на рынке табачных изделий, содержащих ингредиенты, запрещенные законодательством по контролю над табаком, влекут наложение штрафа на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц.

Размещение на рынке табачных изделий, содержащих элементы оформления и этикетирования, являющиеся ложными, обманными, либо могущие создавать неверное представление о характеристиках продукта, его влиянии на здоровье, опасностях или выделяемых веществах, либо создающие впечатление, что определенное табачное изделие менее вредно для здоровья или имеет тонизирующие, энергизи-

рующие, лечебные, омолаживающие, натуральные, органические свойства, другие положительные для здоровья или образа жизни эффекты, либо указывающие на запах, вкус, наличие или отсутствие ароматизаторов и/или других добавок, влечет наложение штрафа на юридических лиц в размере от 400 до 450 условных единиц.

Размещение на рынке табачных изделий без маркировки для прослеживаемости влечет наложение штрафа на юридических лиц в размере от 400 до 450 условных единиц с лишением или без лишения права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Использование торговых марок табачных изделий при продвижении иных продуктов или услуг, а также торговых марок иных продуктов или услуг при продвижении табачных изделий, использование принадлежностей для курения (пепельницы, зажигалки) в целях прямого или косвенного продвижения табачных изделий, а равно предложение табачных изделий на льготных условиях или в качестве подарка влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 120 до 150 условных единиц и на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц с лишением права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Непредставление Национальному центру общественного здоровья в установленные сроки информации, предусмотренной законодательством по контролю над табаком, и/или представление недостоверной и неполной информации влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере от 400 до 450 условных единиц и на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц с лишением права осу-

ществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Продажа табачных изделий иначе как путем купли-продажи, когда продавец и покупатель физически находятся в присутствии друг друга, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 120 до 150 условных единиц и на юридических лиц в размере от 400 до 450 условных единиц.

Выкладка табачных изделий на общедоступных торговых площадях влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 120 до 150 условных единиц, на должностных лиц в размере от 400 до 450 условных единиц и на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц.

Неразмещение в торговых предприятиях на видном месте информации о запрете продажи табачных изделий лицам моложе 18 лет влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 250 до 300 условных единиц и на юридических лиц в размере от 350 до 400 условных единиц с лишением или без лишения права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Продажа табачных изделий несовершеннолетним или продажа табачных изделий без проверки в установленном законодательством порядке возраста покупателя влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 120 до 150 условных единиц».

Формулировка части (10) ст. 91¹ КоП РМ, которая устанавливает административную ответственность за «продажу табачных изделий иначе как путем купли-продажи...», весьма непонятна и требует официального толкования.

Часть (13) ст. 91¹ КоП РМ, устанавливающая административ-

тивную ответственность за «продажу табачных изделий несовершеннолетним или продажу табачных изделий без проверки в установленном законодательством порядке возраста покупателя». Содержание части (13) ст. 91¹ КоП РМ частично совпадает с содержанием части (2) ст. 91 КоП РМ, которая устанавливает административную ответственность «за продажу табачных изделий и спиртных напитков несовершеннолетним».

В результате такого «дублирования» к продавцу, продавшему несовершеннолетнему покупателю пачку сигарет, можно применить либо часть (2) ст. 91 КоП РМ, либо часть (13) ст. 91¹ КоП РМ, которыми установлены разные размеры штрафа за аналогичные правонарушения.

Вывод. Полагаем необходимым отменить часть (2) ст. 91 КоП РМ с 17.09.2015, т.е. со дня вступления в силу закона РМ №124 от 29 мая 2015 года, т.к. в день вступления этого закона в силу будут действовать две противоречащие друг другу нормы права – часть (2) ст. 91 КоП РМ и часть (13) ст. 91¹ КоП РМ, устанавливающая более строгую ответственность за продажу табачных изделий несовершеннолетним.

Вывод. По нашему мнению, санкции, установленные ст. 91¹ КоП РМ, чрезмерно жестки, они явно не соответствуют степени социальной опасности данных правонарушений. Размер штрафов за курение в запрещенных местах превышает размеры штрафов за причинение легких телесных повреждений, степень социальной опасности которых значительно выше.

Предложение. Поэтому следовало бы изменить ст. 91¹ КоП РМ, снизив размер штрафов за курение в запрещенных местах.

Согласно части (14) ст. 91¹ КоП РМ размещение единого

знака о запрете курения влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 250 до 300 условных единиц и на юридических лиц в размере от 350 до 400 условных единиц с лишением или без лишения права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Ответственность за курение в запрещенных местах установлена частями (15)-(18) ст. 91¹ КоП РМ, которые гласят: «Допущение курения в закрытых и полужакрытых общественных местах, включая места общего пользования, на рабочих местах и в других местах, где это запрещено действующим законодательством, влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от 350 до 400 условных единиц и на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц с лишением права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Допущение курения в общественном транспорте влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 130 до 150 условных единиц, на должностных лиц в размере от 150 до 200 условных единиц и на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц с лишением права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Курение в закрытых и полужакрытых общественных местах, включая места общего пользования, на рабочих местах, в открытых общественных местах, относящихся к медико-санитарным, образовательным учреждениям, центральным и местным органам публичной власти, включая прилегающую территорию, в радиусе 10 метров от входа в закрытые общественные места, включая места общего пользования, и на рабочие места, от открывающихся окон и от мест/установок

забора воздуха для закрытых общественных мест и рабочих мест влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 70 условных единиц.

Курение в общественных транспортных средствах, в частных транспортных средствах, в которых находятся несовершеннолетние, под навесами остановок общественного транспорта, в парках аттракционов и на игровых площадках для детей, на стадионах, аренах, площадях и других открытых общественных местах во время проведения развлекательных или иного рода общественных мероприятий влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 70 условных единиц».

Ответственность за нарушение законодательства о рекламе и спонсорстве табачных изделий установлена ст. 364¹ КоП РМ, которая гласит: «Размещение и/или распространение рекламы табачных изделий и продвижение табачных изделий посредством спонсорства, имеющие целью либо прямым или косвенным следствием стимулирование продаж и увеличение потребления табачных изделий, влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 140 до 150 условных единиц, на юридических лиц в размере от 450 до 500 условных единиц с лишением права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года.

Использование наименований торговых марок табачных изделий при продвижении иных продуктов и услуг, использование принадлежностей для курения в целях прямого или косвенного продвижения табачных изделий, предложение табачных изделий на льготных условиях или в качестве подарка влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 100 до 120 условных единиц, на юридических лиц в

размере от 400 до 450 условных единиц с лишением права осуществлять определенную деятельность на срок от 6 месяцев до 1 года».

Согласно закону РМ № 124 от 29 мая 2015 года часть (3) ст. 203 КоП РМ утратила силу с 17.09.2015 года.

Литература:

1. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.
2. Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.
3. Ведомости Верховного Совета и Правительства Молдавской ССР», 1985 г., № 3, ст. 47
4. Официальный монитор РМ № 126-131 от 27.06.2003 г.
5. Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.
6. Бюллетень Высшей судебной палаты Республики Молдова № 7, 2012 года, стр. 38
7. Официальный монитор РМ № 185-189 от 17.07.2015 г.

ИСПОЛНЕНИЕ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ, ОПРЕДЕЛЕНИЙ, ПОСТАНОВЛЕНИЙ, ПРИКАЗОВ И ДРУГИХ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ ДОКУМЕНТОВ

А. СОСНА,

доктор права, преподаватель юридического факультета Государственного университета Молдовы.

Н. СЛУТУ,

доктор права, и.о. доцента Европейского университета Молдовы, адвокат

Summary

The submission analyzed important aspects of the order and procedures for the execution of court decisions, rulings, decisions, orders and other executive documents.

The authors found some contradictions and conflicts in the legislation regulating the main issues relating to the enforcement of judgments, rulings, decisions, orders and other executive documents.

And the most important thing is that the authors offer some significant amendments to legislation governing the enforcement of judgments, rulings, decisions, orders and other executive documents.

Tags : judgment, decision, order execution, the bailiff, fees, fines, duties, writ, seizure.

* * *

В представленном материале проанализированы важные аспекты порядка и процедуры исполнения судебных решений, определений, постановлений, приказов и других исполнительных документов.

Авторы выявили некоторые противоречия и коллизии в действующем законодательстве, регулирующем основные вопросы, касающиеся исполнения судебных решений, определений, постановлений, приказов и других исполнительных документов.

И самым главным является то, что авторы предлагают некоторые значительные изменения и дополнения законодательных норм, регулирующих исполнение судебных решений, определений, постановлений, приказов и других исполнительных документов.

Ключевые слова: судебное решение, определение, постановление, приказ, исполнительные документы, судебный исполнитель, сбор, штраф, пошлина, исполнительный лист, конфискация.

Актуальность представленного материала заключается в том, что в последнее время достаточно часто выявляются нарушения действующего законодательства, регулирующего исполнение судебных решений, определений, постановлений, приказов и других исполнительных документов.

Изложение основного материала. Принудительное исполнение исполнительных документов регулируется:

1. Исполнительным кодексом Республики Молдова № 443-XV от 24.12.2004 года (в редакции закона РМ № 143 от 02.07.2010 года) Книга первая. Исполнение решений гражданского характера [1].

2. Законом РМ «О судебных исполнителях» № 113 от 14.06.2010 года [2].

3. Законом РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года (статьи 31 и 32) [3].

4. Законом РМ «О бюджетной системе и бюджетном процессе» № 847-XIII от 24.05.1996 года (ст. 1, 10, 36¹) [4]

5. Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова (далее - ГПК) РМ № 225-XV от 30.5.2003 года (ст. 243, 244, 246-248, 363, 372) [5]

6. Законом РМ «Об ипотеке» № 142-XVI от 26.06.2008 года (ст. 33¹ и 34) [6]

7. Законом РМ «О нотариате» № 1453-XV от 08.11.2002 года (ст. 35, 54¹) [7]

8. Кодексом Республики Молдова о правонарушениях (далее - КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года (ст. 30, 448, 470, 475, 478-480).

9. Постановлением Правительства РМ № 886 от 23.09.2010 года «Об утверждении Положения о порядке определения размера сборов за совершение актов судебного исполнителя и издержек исполнительного производства» [8]

10. Другими нормативными актами.

При исполнении судебных решений следует руководствоваться также постановлением Конституционного суда РМ № 1 от 15 января 2013 года «О контроле конституционности некоторых положений ст. 60 части (3) и части (3¹) ИК РМ № 443-XV от 24.12.2004 года» (Обращение № 27a/2012).

Данное постановление, состоящее из 116 пунктов, обосновывает соответствие частей (3) и (3¹) Исполнительного кодекса РМ Конституции РМ.

Исполнительное производство начинается после направления исполнительного документа судебному исполнителю (в случаях, предусмотренных ст. 36¹ закона РМ «О бюджетной системе и бюджетном процессе» № 847-XIII от 24.05.1996 года, - исполнителю бюджета).

Перечень исполнительных документов, которые подлежат

исполнению в соответствии с вышеперечисленными законами и подзаконными нормативными актами, содержится в ст. 11 ИК РМ.

Относятся к исполнительным документам и исполняются в соответствии с положениями настоящего кодекса:

а) исполнительные листы, выданные судебной инстанцией в соответствии с законом;

б) решения, вынесенные судебными инстанциями по административным делам, определения, приказы и решения, вынесенные судебными инстанциями по гражданским делам;

с) решения (определения) по делам о правонарушениях, в том числе вынесенные констатирующими субъектами в соответствии с установленной законом компетенцией, и приговоры по уголовным делам в части взыскания штрафа, специальной конфискации, а также гражданского иска;

д) постановления об освобождении от уголовной ответственности с привлечением к ответственности за правонарушение в виде штрафа;

е) исполнительные листы, выданные на основании арбитражных решений;

ф) исполнительные листы, выданные на основании решений иностранных судебных инстанций и международных арбитражей, признанные и разрешенные к исполнению на территории Республики Молдова;

г) решения Конституционного суда о наложении штрафа;

h) определения судебного исполнителя;

и) решения Дисциплинарной коллегии Национального союза судебных исполнителей и Дисциплинарной коллегии Союза адвокатов о наложении дисциплинарных санкций денежного характера;

ж) постановления (решения) о применении санкций, принятые органами публичной власти и/или другими органами, наделенными в соответствии с законом

функциями регламентирования и контроля;

к) нотариальные акты, наделенные исполнительной силой;

л) решения Европейского суда по правам человека, касающиеся суммы справедливого возмещения ущерба и компенсации других затрат, а также соглашения о дружественном урегулировании, заключенные сторонами.

м) решения об урегулировании, составленные Таможенной службой.

Необходимо учитывать, что исполнение судебных решений по делам о правонарушениях и исполнение решений внесудебных органов по делам о правонарушениях ограничено одногодичным сроком, установленным частью (5) ст. 30 КоП РМ.

Исполнительные листы, выданные на основании судебных решений по гражданским делам, и судебные приказы могут быть предъявлены к исполнению в течение 3 лет.

Нотариальные акты, наделенные исполнительной силой, сравнительно недавно были включены в перечень исполнительных документов. Законом РМ № 164 от 11 июля 2012 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты» в закон РМ «О нотариате» были внесены следующий изменения:

1) Часть (1) статьи 35 дополнена пунктом о²) наделение нотариальных актов исполнительной надписью/силой;

Статьей 54¹, предусматривающей наделение нотариальных актов исполнительной надписью/силой. Данный закон вступил в силу с 14.03.2013 года [9].

Согласно ст. 33¹ закона РМ «Об ипотеке» исполнительной надписью/силой может быть наделен и договор об ипотеке.

В нотариальном акте, наделенном исполнительной надписью/силой, должна быть запись: «Настоящий нотариальный акт наделен исполнительной надписью/силой по просьбе сторон».

Для того, чтобы исполнить судебное решение, взыскатель должен получить исполнительный лист.

Согласно части (1) ст. 12 ИК РМ исполнительный лист выдается взыскателю по его заявлению первой инстанцией после обретения решением окончательного характера.

Согласно части (1) ст. 254 ГПК РМ считаются окончательными судебные решения, вынесенные в первой инстанции, обжалованные в апелляционном порядке, после рассмотрения дела в апелляционной инстанции.

Для получения исполнительного листа истец обращается с письменным заявлением в суд первой инстанции.

Следует учесть, что исполнительными листами считаются решения административных судов (ст. 31 закона РМ «Об административном суде») и судебные приказы (часть (1) ст. 354 ГПК РМ).

Исполнительный документ направляется взыскателем судебному исполнителю. В предусмотренных законами случаях исполнительный документ должен направить судебному исполнителю суд, решение которого стало окончательным.

Так, согласно части (2) ст. 15 ИК РМ судебная инстанция по своей инициативе предъявляет к исполнению исполнительный лист по следующим делам:

а) о конфискации имущества;

б) о взыскании денежных сумм в доход государства;

с) о взыскании денежных сумм с государства, государственных и муниципальных предприятий, коммерческих обществ с преимущественно государственным капиталом;

д) о взыскании алиментов;

е) о взыскании денежных сумм в счет возмещения вреда, причиненного нанесением телесных повреждений или иным повреждением здоровья, а также смертью, если возмещение осу-

ществлялось в виде периодических денежных выплат;

е¹) о возмещении вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок;

е²) о возмещении ущерба, причиненного незаконными действиями органов уголовного преследования, прокуратуры и судебных инстанций;

ф) о восстановлении на работе и о взыскании средней заработной платы за весь период вынужденного отсутствия на работе;

г) о взыскании пособий по временной нетрудоспособности и иных выплат социального страхования, предусмотренных законом.

Согласно ст. 32 закона РМ «Об административном суде» административный суд, вынесший решение по существу, в трехдневный срок со дня вступления решения в законную силу направляет его копии ответчику для исполнения и судебной инстанции общей юрисдикции по месту нахождения ответчика для осуществления контроля за его исполнением, а при необходимости - для его принудительного исполнения.

Решение исполняется в предусмотренный в нем срок, а если таковой не указан, то в срок не более 30 дней со дня вступления решения в законную силу.

В случае неисполнения решения в срок руководитель органа публичной власти, на который возложено его исполнение, может быть привлечен к ответственности в соответствии с действующим законодательством.

Согласно части (1) ст. 36¹ закона РМ «О бюджетной системе и бюджетном процессе» № 847-ХІІІ от 24.05.1996 года исполнительные документы на бесспорное списание денежных средств со счетов государственного бюджета, бюджета государственного социального страхования, фондов обязатель-

ного медицинского страхования, бюджетов административно-территориальных единиц, а также со счетов органов публичной власти/публичных учреждений представляются в обязательном порядке взыскателем и соответствующим исполнителям бюджета.

Согласно части (3) ст. 36¹ закона РМ «О бюджетной системе и бюджетном процессе» в случае неисполнения представленного соответствующим исполнителям бюджета исполнительного документа в шестимесячный срок со дня вступления в силу судебного решения, на основании которого он выдан, взыскатель вправе обратиться к судебному исполнителю за возбуждением принудительного исполнения в установленном Исполнительным кодексом порядке. Следовательно, судебные решения, предусмотренные частью (1) ст. 36¹ закона РМ «О бюджетной системе и бюджетном процессе» могут исполняться принудительно только после их вступления в законную силу.

Согласно части (2) ст. 254 ГПК РМ считаются вступившими в законную силу следующие решения судебных инстанций:

а) решения, вынесенные в первой инстанции, по истечении срока обжалования в апелляционном порядке, если заинтересованные лица не воспользовались этим путем обжалования;

б) решения, вынесенные в апелляционной инстанции, по истечении срока кассационного обжалования, если заинтересованные лица не воспользовались этим путем обжалования;

с) решения, вынесенные в кассационной инстанции, после рассмотрения кассационной жалобы.

Закон РМ «О бюджетной системе и бюджетном процессе», по нашему мнению, предоставляет исполнителям бюджета необоснованные привилегии, ущемляющие права взыскателей, т.к. освобождает исполните-

лей бюджета от ответственности за просрочку исполнения денежных обязательств, установленную частью (1) ст. 619 ГК РМ и частью (1) ст. 24 ИК РМ.

Согласно части (1) ст. 619 ГК РМ на денежные обязательства на срок просрочки начисляются проценты. За просрочку начисляется пять процентов сверх процентной ставки, предусмотренной статьей 585, если законом или договором не предусмотрено иное. Доказательство нанесения меньшего ущерба допускается.

Согласно части (1) ст. 24 ИК РМ по заявлению взыскателя судебный исполнитель исчисляет проценты, пени и другие суммы, вытекающие из задержки исполнения, с учетом уровня инфляции и в соответствии с положениями ст. 619 ГК РМ. Указанные суммы начисляются со дня обретения решением судебной инстанции окончательного характера или, в случае иных исполнительных документов, со дня наступления срока исполнения требования и до дня реального погашения содержащегося в любом из этих документов обязательства с включением в начисляемый период также срока приостановления исполнительного производства в соответствии с положениями настоящего кодекса.

Нельзя признать справедливым законодательство, согласно которому все должники, кроме исполнителей бюджета, обязаны платить установленные частью (1) ст. 619 ГК РМ проценты за просрочку исполнения, а исполнители бюджета не обязаны.

По нашему мнению, здесь имеет место дискриминация, запрещенная законом РМ «Об обеспечении равенства» № 121 от 25.05.2012 года [10].

Предложение. Полагаем необходимым дополнить закон РМ «О бюджетной системе и бюджетном процессе» нормой, обязывающей исполнителя бюджета платить за просрочку испол-

нения установленные частью (1) ст. 619 ГК РМ проценты.

Судебный исполнитель, получив исполнительный документ, обязан вынести определение о возбуждении исполнительного производства либо определение об отказе в возбуждении исполнительного производства.

Согласно части (3) ст. 60 ИК РМ судебный исполнитель в 3-дневный срок со дня получения исполнительного документа выносит определение о возбуждении исполнительного производства и направляет его сторонам исполнительного производства не позднее чем в 3-дневный срок со дня его вынесения с предложением о добровольном исполнении исполнительного документа в 15-дневный срок. К определению о возбуждении исполнительного производства прилагается ведомость расчета расходов по исполнению, связанных с внесением платы за начало и архивирование исполнительного дела.

Согласно подпунктам 1) и 2) пункта 11 Положения о порядке определения размера сборов за совершение актов судебного исполнителя и издержек исполнительного производства, утвержденное постановлением Правительства РМ № 886 от 23.09.2010 года, за возбуждение и составление исполнительного дела взимается 1 условная единица (20 лей), а за архивирование исполнительного дела – 3 условные единицы (60 лей).

Если должник в течение 15 дней после получения определения о возбуждении исполнительного производства добровольно исполнит исполнительный документ, он обязан уплатить судебному исполнителю только 80 лей расходов по исполнению и не обязан платить судебному исполнителю другие расходы и гонорар.

Судебные исполнители нередко в нарушение части (3) ст. 60 ИК РМ пытаются взыскать с должников, добровольно ис-

полнивших судебные решения в 15-дневный срок, установленный частью (3) ст. 60 ИК РМ, иные расходы по исполнению и гонорар.

Например, П. по истечении 15-дневного срока исполнил исполнительный документ о взыскании с него 3269,40 лей государственной пошлины. Однако судебный исполнитель потребовал уплаты 520 лей расходов по исполнению и 500 лей гонорара. П. обжаловал определение судебного исполнителя в суд Чокана мун. Кишинев, который решением от 22.12.2011 года (дело № 11er/39/2011) признал незаконным определение судебного исполнителя о взыскании иных расходов по исполнению (свыше 80 лей) и гонорара судебного исполнителя [11].

В пункте 69 Постановления Конституционного суда РМ № 1 от 15.01.2013 года подчеркивается, что принудительное исполнение судебного решения применяется только тогда, когда должник отказывается исполнить решение по доброй воле. То есть, неисполнение по доброй воле исполнительного документа открывает путь к принудительному исполнению.

В пункте 95 этого постановления указано, что Конституционный суд считает целесообразным установление нормы, которая обязывала бы кредитора предупреждать должника о добровольном исполнении исполнительного документа до возбуждения производства принудительного исполнения.

К сожалению, эта рекомендация Конституционного суда до сих пор не учтена Парламентом РМ.

Согласно части (1) ст. 61 ИК РМ судебный исполнитель вправе отказать в возбуждении исполнительного производства, если:

- a) документ не относится к его компетенции;
- b) истек срок предъявления документа к исполнению;
- c) документ не соответствует

требованиям статьи 14 настоящего кодекса;

d) документ предъявлен лицом, не имеющим соответствующих полномочий, установленных в соответствии с законодательством;

e) не истек срок добровольного исполнения, предусмотренный законом или указанный в исполнительном документе.

К сожалению, часть (1) ст. 61 ИК РМ не предусматривает таких оснований для отказа в возбуждении исполнительного производства, как подача апелляционной жалобы на решение суда первой инстанции в установленный срок и истечение срока давности исполнения.

Согласно ст. 363 ГПК РМ подача апелляционной жалобы приостанавливает исполнение решения суда первой инстанции.

Однако отдельные судьи в нарушение ст. 363 ГПК РМ выдают исполнительные листы до истечения срока подачи апелляционной жалобы.

Так, суд Ботаника мун. Кишинев выдал исполнительный лист на взыскание с П. 3269,40 лей государственной пошлины. Судебный исполнитель вынес определение о возбуждении исполнительного производства и взыскании с должника П. госпошлину, расходов по исполнению и гонорара. П. обжаловал это определение в суд Чокана мун. Кишинев, который решением от 07.10.2010 года отменил определение судебного исполнителя, т.к. оно было основано на незаконно выданном (до обретения решением суда окончательного характера) исполнительном листе [12].

Судебные исполнители нередко пытаются в принудительном порядке исполнить решения судов и внесудебных органов о взыскании административных штрафов, несмотря на истечение одногодичного пресекательного срока, установленного частью (5) ст. 30 КоП РМ.

Предложение. В целях за-

щиты прав должников следовало бы дополнить ст. 61 ИК РМ такими основаниями для отказа в возбуждении исполнительного производства как необретение решением суда окончательного характера и истечение срока давности исполнения.

Следовало бы установить санкции за незаконное вынесение определения о возбуждении исполнительного производства.

Согласно части (1) ст. 63 ИК РМ одновременно с вынесением определения о возбуждении исполнительного производства судебный исполнитель применяет меры обеспечения исполнения.

Предложение. По нашему мнению, часть (1) ст. 63 ИК РМ следует изменить, установив, что меры обеспечения исполнения могут быть применены только в случае, если должник в установленный ИК РМ срок добровольно не исполнил исполнительный документ.

Согласно части (3¹) ст. 60 ИК РМ в случае отказа должника от добровольного исполнения исполнительного документа в срок, указанный в части (3), судебный исполнитель продолжает исполнительное производство, направив сторонам соответствующее определение с приложением к нему ведомости расчета иных расходов по исполнению и с отметкой о том, что сумма расходов, подлежащая взысканию с должника, определяется впоследствии в соответствии с законом, а должнику направляется также заверенная судебным исполнителем копия исполнительного документа.

Если должник в установленный частью (3) ст. 50 ИК РМ 15-дневный срок не исполнит исполнительный документ, он обязан уплатить взыскателю указанную в исполнительном документе сумму, а также уплатить судебному исполнителю расходы по исполнению исполнительного документа, а также гонорар судебного исполнителя.

Гонорар судебного исполни-

теля подлежит оплате в соответствии со ст. 38 ИК РМ.

Предложение. По нашему мнению, размеры гонорара судебных исполнителей, установленные частью (2) и (4) ст. 38 ИК РМ, чрезмерно завышены и не соответствуют расходам судебных исполнителей, понесенных ими при взыскании присужденных по взысканию сумм через учреждения банка.

Судебному исполнителю достаточно вынести определение о возбуждении исполнительного производства о взыскании с должника 100 или 200 миллионов леев и направить его в учреждение банка вместе с исполнительным листом, чтобы получить гонорар в размере 3 %, что составляет несколько миллионов леев.

Для получения такого баснословного гонорара судебному исполнителю необходимо только вынести определение о возбуждении исполнительного производства и направить это определение вместе с исполнительным документом в учреждение банка.

Учреждение банка, исполняя определение судебного исполнителя, в течение определенного времени перечислит поступившие на счета должника денежные средства на счет судебного исполнителя. Последний перечислит кредитору полученные им от учреждения банка денежные средства и получит в качестве гонорара круглую сумму (3%).

Предложение. Полагаем, что гонорар судебного исполнителя за исполнение судебных решений о взыскании присужденных сумм через учреждения банка не должен превышать 50 000 леев по каждому случаю.

Очевидно, что гонорар в размере 50 000 леев за 2-часовую работу судебного исполнителя нельзя признать недостаточным.

Согласно ст. 89 ИК РМ не обращается взыскание на:

1) имущество, необходимое

должнику—физическому лицу и членам его семьи сугубо для личного пользования или использования в быту:

a) одежду – на каждое лицо: одно зимнее пальто, одно демисезонное пальто, один зимний и один летний костюм (для мужчин), два летних и два зимних платья или костюма (для женщин), одна шляпа и одна зимняя шапка, два летних и два зимних платка (для женщин), другая одежда, длительное время находившаяся в употреблении и не представляющая ценности;

b) обувь, белье, постельные принадлежности, кроме предметов, сделанных из драгоценных материалов, а также предметов, имеющих художественную ценность;

c) все детские принадлежности;

d) мебель – по одной кровати и одному стулу на каждое лицо, один стол, один шкаф на семью;

e) семейные иконы и портреты, обручальные кольца;

f) ордена, медали, другие отличительные знаки, которыми награждены должник или члены его семьи;

g) вещи (в том числе пособия и книги), необходимые должнику для дальнейшего осуществления профессиональной деятельности;

h) специальные транспортные средства для инвалидов и вещи, необходимые инвалидам и больным и предназначенные для ухода за ними;

i) продукты питания в количестве, необходимом для должника и членов его семьи в течение трех месяцев;

j) топливо, необходимое для приготовления пищи и отопления жилища семьи в холодное время года;

2) семена сельскохозяйственных культур, необходимые для проведения посева и посадки;

3) корм для скота, на который не обращалось взыскание, необходимый до сбора новых кормов или, в зависимости от обстоя-

тельств, до выгона на пастбища;

4) скоропортящуюся сельскохозяйственную продукцию – в соответствии с перечнем, утвержденным Правительством;

5) имущество, относящееся к публичной сфере государства или административно-территориальных единиц;

6) иное имущество, на которое согласно закону не может быть обращено взыскание.

Заклучение. Полагаем, что ст. 89 ИК РМ, разрешающая лишение должника и членов его семьи единственного жилого помещения, должна быть изменена. Единственное жилое помещение должника должно быть освобождено от взыскания. Статья 64 ИК РМ, запрещающая выезд должника из страны, должна быть отменена как противоречащая ст. 2 Протокола № 4 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года.

Литература:

1. Официальный монитор РМ № 160-162 от 07.09.2010 г.
2. Официальный монитор РМ № 160-169 от 07.09.2010 г.
3. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 03.10.2006 г.
4. Официальный монитор РМ № 19-20 от 27.03.1997 г.
5. Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013 г.
6. Официальный монитор РМ № 165-166 от 11.07.2008 г.
7. Официальный монитор РМ № 154-157 от 21.11.2002 г.
8. Официальный монитор РМ № 191-193 от 01.10.2010 г.
9. Официальный монитор РМ № 190-192 от 14.09.2012 г.
10. Официальный монитор РМ № 112-113 от 29.05.2012 г.
11. Архив суда Чокана мун. Кишинев дело № 11ег/39/2011
12. Архив суда Чокана мун. Кишинев, дело № 2-3182/2010; 2-2-25-2/092010

„MECANISMUL JURISDICTIONAL DE ASIGURARE A LEGALITĂȚII ÎN STATUL DE DREPT”

(autor Petru Railean) – o lucrare importantă și utilă pentru fiecare

O carte bună este deschisă cu speranță și închisă cu profit, susține Amos Bronson Alcott, profesor, scriitor și filosof american. Cu un asemenea mesaj, am deosebita onoare să inițiez cititorul în lumea cărții recenzate, care, chiar dacă este dedicată materiei juridice, prezintă totuși un mare interes pentru fiecare dintre noi.

Într-adevăr, o carte bună se recomandă de la sine. Cu siguranță, este și cazul monografiei elaborate cu o deosebită dăruire și profesionalism de către domnul doctor în drept **Petru Railean**.

În esență, monografia reprezintă un rezultat valoros al unui efort științific enorm și îndelungat, materializat la o primă etapă într-o voluminoasă teză de doctor în drept, susținută cu succes la 10 iunie 2014. Având deosebită plăcere de a-i fi conducător de doctorat, constat cu satisfacție că perioada care a urmat a fost una favorabilă aprofundării studiului, discipolul reușind să dea un plus de valoare și volum lucrării sale inițiale, rezultatul obținut fiind unul impresionant – o monografie interesantă, actuală, utilă și de mult timp așteptată. Este scrisă într-un limbaj clar, ușor și accesibil atât pentru cei inițiați în materie, cât și pentru simplii cetățeni.

În acest context, îmi exprim și deosebita apreciere la adresa autorului, care a intuit perfect necesitatea și actualitatea unui asemenea demers științific pentru societatea noastră. Îmbinând armonios bogata sa experiență practică de magistrat cu o vastă documentare în domeniu (450 de surse la care s-a făcut trimitere de 1260 de ori), autorul a reușit să elaboreze o lucrare temeinică, într-o manieră autentic științifică.

Actualitatea problemei investi-

gate și, respectiv, a lucrării vorbește de la sine. Transformările democratice inițiate în ultimul deceniu al secolului trecut, care au marcat trecerea societății noastre de la un regim politic totalitar la unul bazat pe drept și pe valorile democratice, au impus în mod inevitabil o reorganizare a puterii în stat în baza unor noi principii constituționale. Rolul central în cadrul acestui demers reformator i-a revenit incontestabil principiului separației și colaborării puterilor legislative, executive și judecătorească în exercitarea prerogativelor constituționale ce le revin (art. 6 din Constituția Republicii Moldova). Conform acestui principiu, fiecărei ramuri a puterii de stat i-a revenit o misiune proprie și un loc distinct în cadrul mecanismului statal.

În lumina acestor realități, după cum corect susține autorul, cea mai substanțială reformare a suportat-o **puterea judecătorească**, întrucât aceasta treptat se transformă dintr-o „pîrghie de represiune”, aflată la dispoziția guvernanților, într-un garant al respectării și restabilirii legalității în cadrul societății, în special prin afirmarea sa ca un instrument de apărare a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului și un mijloc de contracarare a abuzurilor și exceselor de putere.

Paralel, o nouă reafirmare a cunoscut și **principiul legalității** în viața societății și în activitatea statului. Incontestabil, principiul în cauză a fost unul central și pentru funcționarea puterii în fostul regim sovietic, însă odată cu ruina acestuia și inițierea edificării unui nou stat, s-au impus reconceptualizarea legalității și ajustarea acesteia la noile realități democratice. Pe cale de consecință, s-a

impus și revizuirea mecanismului de asigurare a acesteia. Important e că principiul legalității a devenit un element central al statutului constituțional al ramurilor puterii, fiecare dintre ele recunoscând și asumându-și obligația funcționării în baza acestui principiu.

Dincolo de aceste aspecte particulare, întrucît principiul legalității în varianta sa reconceptualizată a fost recunoscut ca o dimensiune inerentă statului de drept, actuală a devenit problema asigurării acesteia cu ajutorul unui mecanism eficient. Rolul central în cadrul acestuia i-a revenit **justiției**, dată fiind noua menire a acesteia pentru stat, societate și cetățean.

În concret, formarea puterii judecătorești a implicat inevitabil și afirmarea acesteia în calitate de garanție a principiului separației puterilor în stat și a sistemului de „frîne și contrabalante”, în cadrul căruia s-a impus ca un instrument de asigurare a legalității prin intermediul controlului judecătoresc.

Mai mult, instituirea Curții Constituționale, ca unic organ de jurisdicție constituțională, a marcat extinderea activității jurisdicționale în cadrul statului și amplificarea rolului acesteia în asigurarea legalității. Acest fapt a căpătat o semnificație distinctă întrucît, grație funcțiilor sale, Curtea Constituțională a determinat afirmarea **principiului legalității constituționale** (constituționalității) ca principiu fundamental într-un stat de drept.

Aceste momente privite în ansamblu, după cum pe bună dreptate subliniază autorul, au căpătat o importanță teoretică și practică distinctă, în contextul eforturilor Republicii Moldova de edificare și consolidare a statului de drept. În mare parte, particularitățile acestor procese au fost reflectate fragmentar în studiile de specialitate, au fost discutate în cadrul unor importante foruri științifice. Cu toate acestea însă, s-a evitat abordarea complexă, într-un studiu monografic, a rolului

activității jurisdicționale în asigurarea legalității în statul de drept.

Prin urmare, actualitatea demersului științific semnat de către dl doctor în drept **Petru Railean** este pe deplin justificată de necesitatea:

- precizării conținutului noțiunii „activitate jurisdicțională”;
- conturării accepțiunii contemporane a principiului legalității;
- identificării legalității constituționale (constituționalității) în cadrul regimului general al legalității;
- determinării rolului puterii judecătorești în noile condiții democratice;
- elucidării statutului puterii judecătorești în sistemul separației puterilor în stat;
- concretizării exigențelor cărorora trebuie să corespundă aceasta pentru a-și realiza misiunea;
- aprecierii rolului jurisdicției constituționale în asigurarea legalității.

Dezvoltarea acestor aspecte în cadrul doctrinei juridice este, cu siguranță, mai mult decît actuală și importantă, întrucît statul de drept, pe care îl edificăm atît de greu în Republica Moldova, a impus cu necesitate redimensionarea și reconceptualizarea multor elemente ce țin de organizarea și funcționarea puterii de stat, de înțelegerea corectă și realizarea eficientă a căroră depinde într-un final realizarea scopului mult rîvnit.

În acest efort științific, destul de important și necesar pentru Republica Moldova la etapa actuală, s-a implicat și autorul prin intermediul monografiei sale, venind cu noi teze, idei, abordări, concluzii și recomandări valoroase pentru doctrină și practică.

Urmărind realizarea unui studiu complex asupra esenței și particularităților activității jurisdicționale în vederea aprecierii rolului acesteia în asigurarea legalității ca principiu fundamental al statului de drept, autorul își structurează destul de logic și judicios lucrarea, acordînd

atenție și analizînd profund cele mai importante aspecte ale problematicii.

În concret, merită apreciat faptul că autorul:

- dezvăluie accepțiunea contemporană a legalității și identifică cele mai importante elemente ale mecanismului de asigurare a acesteia;
- dezvăluie esența activității jurisdicționale și precizează subiecții ce o desfășoară;
- apreciază locul și rolul puterii judecătorești în statul de drept, prin prisma principiului separației puterilor în stat;
- elucidează semnificația controlului judecătoresc ca principal mijloc de asigurare a legalității în statul de drept;
- identifică cele mai importante condiții de care depinde calitatea actului de justiție ca premise indispensabile asigurării legalității de către puterea judecătorească;
- fundamentează teoria legalității constituționale (constituționalității);
- elucidează contribuția jurisdicției constituționale la asigurarea legalității constituționale ca element central al regimului legalității și identifică căile de consolidare a rolului acesteia în cadrul statului de drept.

Vorbînd nemijlocit despre structura monografiei, vom preciza că fiecare din cele opt capitole sînt axate pe aspectele-cheie ale problematicii abordate, care, succedîndu-se logic și completîndu-se reciproc, întregesc un tablou relevant al mecanismului jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept contemporan.

Capitolul 1, intitulat **Valorificarea științifică a rolului activității jurisdicționale în asigurarea legalității în statul de drept**, cuprinde o trecere în revistă a cercetătorilor care au fost preocupați de problema asigurării legalității în statul de drept și de rolul justiției în acest sens, autorul urmărind aprecierea

gradului de cercetare științifică a temei. Capitolul este structurat în două compartimente în funcție de direcțiile principale propuse spre investigație:

1) interesul doctrinar față de problema legalității și a mijloacelor de asigurare a acesteia;

2) rolul justiției în asigurarea legalității ca subiect de cercetare științifică.

În baza studierii literaturii de specialitate, autorul face o analiză comparativă a situației existente în domeniu, prestabilindu-și și propriile direcții de cercetare.

Capitolul 2, cu genericul *Esența și valoarea legalității ca principiu fundamental al statului de drept*, reprezintă un compartiment de inițiere în tematica supusă investigației, în care se urmărește, în principal, dezvăluirea accepțiunii contemporane a legalității, pecizarea esenței și particularităților acesteia în condițiile statului de drept, a mecanismului de asigurare a acesteia. O atenție deosebită autorul acordă structurii și conținutului legalității, precum și elucidării distincției dintre „legalitatea” și „legalitatea de drept”.

În consecință, autorul conchide pe bună dreptate că, în prezent, legalitatea trebuie privită, în primul rând, ca un principiu al activității statului (autorităților statale), respectarea consecventă a acestuia determinând esența de drept a statului. Mai mult, „respectarea legalității” de către acești subiecți nu trebuie redusă la „respectarea legii” stricto sensu, întrucât ea presupune respectarea principiilor dreptului și a valorilor sociale fundamentale, în special a demnității, drepturilor, libertăților și intereselor legale ale omului și cetățeanului.

Capitolul 3, intitulat *Justiția și activitatea jurisdicțională: determinări conceptuale, instituționale și valorice*, cuprinde un studiu amplu asupra esenței și conținutului justiției și a activității jurisdicționale. Atenția autorului este axată

în principal pe asemenea momente precum: accepțiunea filosofică a justiției ca valoare general-umană, conotația valorico-juridică a justiției, jurisdicția și activitatea jurisdicțională, formele contemporane ale jurisdicției, specificul activității jurisdicționale în statul de drept.

Urmărind în acest capitol concretizarea cu precădere a noțiunii de „activitate jurisdicțională”, autorul conchide destul de argumentat că aceasta presupune activitatea prin care se realizează funcția jurisdicțională a statului. Dat fiind faptul că această funcție este realizată atât de către organe cu caracter judecătoresc, cât și cu caracter nejudcătoresc, activitatea jurisdicțională este apreciată ca fiind activitatea desfășurată de către jurisdicția de drept comun, în cea mai mare parte (din care face parte și jurisdicția administrativă), și jurisdicția specială – constituțională, reprezentată de Curtea Constituțională.

Capitolul 4, denumit *Valoarea și statutul puterii judecătorești în statul de drept*, este axat în principal pe analiza redimensionării puterii judecătorești și concretizarea statutului acestei ramuri a puterii în contextul statului de drept. În concret, sînt elucidate particularitățile puterii judecătorești ca element indispensabil unui stat de drept, prin prisma rolului acesteia în sistemul „frînelor și contrabalanelor”. Se pune accentul, în special, pe semnificația puterii judecătorești de a fi o contraponderă pentru celelalte puteri, mai ales prin intermediul controlului pe care îl exercită.

Capitolul 5, intitulat *Controlul judecătoresc – mijlocul principal de asigurare a legalității în statul de drept*, conține un studiu detaliat asupra rolului puterii judecătorești în asigurarea legalității. Pentru început, este readusă în atenție problema legalității ca principiu fundamental al actului de justiție, prin aceasta autorul subliniind o idee cu valoare axiomatică în materie: „pentru a asigura regimul legalității

în societate și în stat, legalitatea trebuie mai întîi să fie inerentă justiției”.

În continuare, sînt aduse argumente ce denotă rolul justiției în: asigurarea legalității procesului de aplicare a constrîngerii juridice; asigurarea legalității la nivelul administrației publice; asigurarea legalității scrutinelor electorale, prin aceasta elucidîndu-se doar cîteva din modalitățile în care puterea judecătorească contribuie la realizarea legalității în stat.

Capitolul 6, cu genericul *Calitatea justiției – exigență indispensabilă asigurării legalității în statul de drept*, conține o analiză profundă a trei momente importante care circumscriu calitatea justiției, fiind astfel indispensabile pentru realizarea misiunii acesteia:

- publicitatea și transparența activității jurisdicționale – premise necesare asigurării legalității;

- aplicarea uniformă a legislației de către instanțe – condiție indispensabilă asigurării legalității;

- echilibrul dintre imunitatea judiciară și răspunderea judecătorilor – garanție a asigurării legalității.

Pe cale de consecință, autorul conchide că întrunirea condițiilor date este absolut necesară pentru ca puterea judecătorească să asigure eficient legalitatea în stat.

Capitolul 7, cu titlul *Rolul justiției constituționale în asigurarea legalității în statul de drept*, este axat pe două subiecte principale:

- legalitatea constituțională – urmărindu-se argumentarea calității acesteia de a fi nucleul legalității în statul de drept;

- esența și menirea justiției constituționale într-un stat de drept.

Ideea centrală promovată în acest capitol ține, în special, de accentuarea valorii legalității constituționale ca element central și indispensabil al statului de drept. Pe fondul pericolului absolutizării principiului legalității (demonstrat destul de clar de istorie), autorul apreciază justificat că legalitatea constituțio-

nală intervine ca o garanție fundamentală a legalității, presupunând conformitatea actelor normative și a proceselor de exercitare a puterii cu Constituția statului.

Capitolul 8, denumit *Curtea Constituțională a Republicii Moldova – pilonul central al regimului legalității*, fiind o continuare logică a capitolului anterior, vine să releve aportul nemijlocit al Curții Constituționale a Republicii Moldova la asigurarea legalității, prin prisma analizei funcțiilor acesteia. În contextul evaluării rolului Curții Constituționale ca unică autoritate competentă în materia asigurării legalității constituționale (constituționalității), autorul punctează principalele momente ce ar spori contribuția activității sale juridiciale la asigurarea regimului legalității în cadrul statului.

Un alt subiect important abordat în acest capitol este recursul constituțional, altfel spus, dreptul cetățenilor de a sesiza Curtea Constituțională, autorul invocând argumente temeinice în favoarea recunoașterii acestuia drept garanție fundamentală a legalității și a respectării drepturilor și libertăților omului într-un stat de drept.

Ținând cont de cele menționate, susținem cu toată responsabilitatea și fără îndoială că monografia este una dintre puținele investigații științifice complexe, monografice din arealul științific autohton, consacrate studierii rolului activității juridiciale în asigurarea legalității în cadrul statului de drept. Mai mult, valoarea științifică a monografiei sporește și datorită principalelor concluzii științifice și recomandări formulate de autor ce țin de:

– argumentarea esenței și conținutului noțiunii de „activitate juridiciale” ca fiind activitatea desfășurată atât de instanțele de drept

comun, cât și de jurisdicția constituțională a statului;

– argumentarea necesității redimensionării principiului legalității în cadrul statului de drept contemporan și identificarea constituționalității (legalității constituționale) ca principiu distinct al ordinii constituționale, ca nucleu al principiului legalității;

– precizarea locului și rolului puterii judecătorești în statul de drept, prin prisma principiului separației puterilor în stat, ca principalul factor de asigurare a legalității în sfera de aplicare a dreptului;

– argumentarea necesității recunoașterii precedentului judiciar ca fiind izvor de drept pentru sistemul nostru juridic, întrucât are rolul de a contribui la asigurarea principiului legalității implicit în desfășurarea activității juridiciale;

– argumentarea rolului distinct al Curții Constituționale a Republicii Moldova în asigurarea respectării principiului constituționalității ca nucleu al legalității în statul de drept.

Toate acestea denotă o pronunțată originalitate științifică a studiului realizat de către cercetătorul **Petru Railean**, care de altfel derivă din însuși scopul și obiectivele prestabilite, orientate în ansamblu spre dezvoltarea teoriei legalității și a mecanismului juridiciale de asigurare a acesteia în statul de drept.

Rezultatele investigațiilor obținute de către Domnia sa considerăm că sînt benefice dezvoltării continue a teoriei statului de drept, a teoriei legalității și a mecanismului juridiciale de asigurare a acesteia, a teoriei organizării și funcționării puterii judecătorești, a teoriei justiției constituționale, precum și a științei dreptului constituțional în ansamblu. Din această

perspectivă, lucrarea reprezintă o sursă monografică pentru cercetătorii din domeniul dreptului public, preocupați de problema legalității și a constituționalității, a mecanismului de asigurare a acestora, iar rezultatele obținute pot servi drept repere orientative în cercetarea ulterioară a subiectului.

Concluziile și recomandările formulate de către autor pot fi utilizate pe larg atât de teoreticienii care vor continua investigațiile în acest domeniu, cât și de către practicienii (în special, magistrați) și simplii cetățeni pe parcursul soluționării problemelor concrete privind exercitarea controlului judecătorec și a controlului constituționalității în vederea asigurării și restabilirii legalității și a legalității constituționale.

În fine, țin să-mi exprim deplina încredere în faptul că monografia dlui doctor în drept – **Railean Petru** – va ocupa locul binemeritat în bibliotecile savanților și ale cercetătorilor științifici, ale lectorilor și profesorilor universitari, ale studenților facultăților de drept, ale factorilor de decizie, magistraților și ale tuturor juriștilor, precum și în cele ale cetățenilor, cărora le va servi drept ghid practic pentru cunoașterea și implicarea activă în funcționarea mecanismului juridiciale de asigurare a legalității și constituționalității în Republica Moldova.

În adresa autorului, îmi exprim speranța că își va continua activitatea științifică la fel de prodigios, bucurîndu-ne cu lucrări bune, profund științifice, care să aducă profit de cunoștințe fiecăruia dintre noi.

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar